

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

HATAY YÖRESİ YÖRÜK FIKRALARI

Sermin KÖZ

PAK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ (Çukurova Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Sevin ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / ARALIK 2021

ONAY**Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;**

20191107 numaralı öğrencimiz olan Sermin KÖZ tarafından hazırlanan “Hatay Yöresi Yörük Fıkraları” başlıklı bu tez çalışması jürileri tarafından oybirliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Asıl Üye- Üniv. İçi – (Tez Danışmanı)– Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ
(Çukurova Üniversitesi)

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. İçi – Jüri Üyesi: Prof. Dr. Sevin ARSLAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

16/12/2021

Doç. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

UMUT IŞIĞIMA

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

16/12/2021

Sermin KÖZ

TEŞEKKÜR

Tez konumu seçerken ve yazım aşamasında yardımlarının yanında; büyük bir özveri ve anlayış gösteren, saat kaç olursa olsun her aradığımda sorularımı sabırla cevaplayan ve bana olan inancıyla cesaret veren kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Begüm Kurt'a; kendisinden ders alma şansını yakaladığım, her zaman hoşgörüsüyle incitmeden yaklaşan ve tez önerileriyle çalışmama destek veren Prof. Dr. Sevin Arslan'a; kendisiyle lisans öğrencisi iken tanışmadığıma üzüldüğüm, tez önerileri ve anlayışlı tavrıyla motivasyon sağlayan Doç. Dr. Ayhan Karakaş'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Sizlere bana inandığınız için minnettarım.

Çalışmama maddi manevi destek veren, değerli kaynaklarını benimle paylaşan, kılavuzluk yapıp doğru kaynak kişilere ulaşmamı sağlayan, kapısını her çaldığımda değerli vaktinden ödün verip çalışmamla ilgilenen Dünya Türkmenler Birliği Başkanı Av. İsmail Demirdüzen'e teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca elimi bir an olsun bırakmayan, okuduğu bir yazıda çalışmam aklına gelip bana gönderen, yapabileceği bir şey olup olmadığını her daim soran, saha çalışmasında bana yol arkadaşlığı eden sevgili eşim Av. Umut Köz'e hayatımı güzelleştirdiği için teşekkür ederim.

Çocukluğumdan beri seminerlere gittiğini gördüğüm, yayınladığı bildirilere imrendiğim, başım her sıkıştığında yanımda olan idolüm, halam Günnaz Şahin'e; her zaman "Yaparsın sen!" diyerek beni onure eden annelerim Rabia Şahin ve Deniz Köz'e, babalarım Hasan Gürsel Şahin ve Metin Köz'e; yüzümü güldüren kardeşlerim Gül Yaren Şahin ve Barış Köz'e ve bana fikirler verip tezimin oluşmasına yardımcı olan arkadaşlarım Mustafa Filiz, Fatma Günal ve Derya Sakallı'ya teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak; Hassa Yörük Türkmen Derneği Başkanı Ramazan Yıldırım'a, İskenderun Yörük Türkmen Derneği Başkanı Yaşar Türkmen'e, Dört Yol Hatay Yörük Avşar Türkmenleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Ünal Kozak'a, Kırıkhan Yörük Türkmen Derneği Başkanı Süleyman Çolak'a, Erzin Yörük Türkmen Derneği Başkanı Ali Yetim'e ve Hatay Yöresi Yörüklerine teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Gösterdiğiniz ilgiyi, içtiğim çayı, sofranıza buyur etmenizi hayatım boyunca unutmayacağım.

ÖZ

HATAY YÖRESİ YÖRÜK FIKRALARI

Sermin KÖZ

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

Aralık 2021, 150 Sayfa

Sözlü ve elektronik kültür ortamında karşımıza çıkan fıkralar, günlük yaşamı konu edinmiş, farklı işlevlere hizmet etmiş düz yazı biçimindeki bir anlatı türüdür. Güldürmenin yanı sıra toplumsal kurallara yer veren ve bunu eleştirel yolla gerçekleştiren fıkralar aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Bu bağlamda fıkralar, insanlara düşüncelerini ve hayat tarzlarını aktarma imkânı sunmuştur.

“Hatay Yöresi Yörük Fıkraları” isimli bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü “Giriş”tir. Bu bölümde araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, yöntemi ve kapsamı hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmamızın ikinci bölümü olan “Yöntem” bölümünde sahada elde edilen verileri tahlil etmekte kullanılmış “Mizah teorileri” ve “İşlevsel halk bilimi kuramı” ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölüm olan “Bulgular” bölümünde ise yöreyle ilgili fıkraları daha iyi analiz etmek için “Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler, Yörükler Hakkında Genel Bilgiler, Araştırma Konusuyla İlgili Yapılan Çalışmalar, Kavramsal Çerçeve ve Fıkra Anlatma Geleneğine Genel Bir Bakış” başlıkları altında bilgi verilmiştir. Hatay yöresi Yörük fıkraları biçim, içerik, dil ve üslup açısından değerlendirilmiş; mizah teorileri bağlamında; işlevsel halk bilimi kuramı bağlamında Hatay yöresi Yörük fıkralarının tahlili yapılmıştır. Hatay yöresi Yörük fıkralarındaki kişiler tespit edilmiştir.

Çalışmanın “Tartışma ve Sonuç” bölümünde derlenen fıkralarla ilgili değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın bulgular bölümünde verilen tespitler doğrultusunda bir sonuç elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: fıkra, Hatay, işlev, Yörük.

ABSTRACT**HATAY REGION YÖRÜK ANECDOTES****Sermin KÖZ****Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Thesis Advisor : Dr. Faculty Member Begüm KURT****December 2021, 150 Page**

Anecdotes, which we encounter in the oral and electronic cultural environment, are a type of narrative in the form of prose that has deals with daily life and serves different functions. In addition to making people laugh, jokes that include social rules and realize this in a critical way are also a communication tool. In this context, anecdotes offer people the opportunity to convey their thoughts and lifestyles.

This study, called Hatay Region Nomad Anecdotes, consists of four main parts. The first part of the study is "Introduction". In this section, information is given about the subject, problem, purpose, importance, method and scope of the research. In the second part of our research, information is given about "Methods", "theories of humor" and "functional folklore theory" used to analyze the data obtained in the field. In the third chapter, "Results", information is given under the headings of "Information about the Research Area, General Information about the Yoruks, Studies on the Research Subject, Conceptual Framework and An Overview of the Tradition of Telling anecdotes". better analyze jokes about the region. Hatay region Yörük anecdotes were evaluated in terms of form, content, language and style; in the context of theories of humor; In the context of functional folklore theory, an analysis of the Yörük anecdotes belonging to the Hatay region has been made. The people in the nomadic anecdotes belonging to the Hatay region have been identified.

In the "Discussion and Conclusion" section of the research, an evaluation was made about the collected jokes. A result was obtained in line with the determinations given in the findings section of the research.

Keywords: anecdote,function,Hatay, Yörük.

ÖN SÖZ

"Arkadaşlar! Gidip, Toros Dağları'na bakınız, eğer orada bir tek Yörük çadırı görürseniz ve o çadırda bir duman tütüyorsa, şunu çok iyi biliniz ki bu dünyada hiçbir güç ve kuvvet asla bizi yenemez." diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün bu sözünden hareketle onun izindeki bir Türk genci olarak, "Hatay Yöresi Yörük Fıkraları" adlı çalışma ile Yörük kültürünü gelecek nesillere aktarıp, Halk Edebiyatına katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

2019 yılında Barış Pınarı Harekatı'na katılan Mehmetçiklerimiz için Hatay'da kurban kesen Yörük Anamızın bu hareketinden sonra Hatay'da yaşayan Yörüklerin yaşamları ilgi çekmiştir. Hatay Yörükleri ile ilgili belgeseller çekilmiş, haberler yapılmıştır. Bu olaydan önce Hatay'da Yörük kültürünün varlığı dikkat çekmemiştir. Oysa alan araştırmamızda kaynak kişilerden öğrendiğimize göre Yörüklerin uzun yıllardır yörede özel bir yeri bulunmaktadır. Yörükler Sokollu Mehmet Paşa zamanında, ticarete engel olan eşkıyaları temizlemek için Amanos Dağı'na yerleştirilmiştir. Dolayısıyla, bölgede yaşayan Yörüklerin kültürlerini aktarmak hem halkbilimi hem de halk edebiyatı araştırmaları için büyük önem taşımaktadır. Yapılan çalışma ile fıkra kültürü ve Yörük kültürünün gelecek nesillere aktarılması; yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

Toplum kültürünü bir ayna gibi yansıtan fıkralar hakkında yapılan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Buna karşın Yörük fıkraları ile ilgili çalışmaların azlığı düşündürücüdür. Çalışma başladığında, bölgedeki Yörüklerin tarihlerini ve kültürlerini aktarma isteğinde oldukları görülmüştür. Sohbetlerimiz sırasında, oluşan samimi hava ile saha çalışması rahat ve verimli geçmiştir.

İÇİNDEKİLER

KAPAK.....	i
ONAY	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYANI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖN SÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
2. YÖNTEM	3
2.1. Mizah Teorileri.....	3
2.2. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı	5
3. BULGULAR.....	8
3.1. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler.....	8
3.1.1. Araştırma Alanının Tarihi Yapısı	8
3.1.2. Araştırma Alanının Coğrafi Yapısı	11
3.1.3. Araştırma Alanının Nüfus Durumu.....	13
3.1.4. Araştırma Alanının Ekonomik Yapısı.....	14
3.1.5. Araştırma Alanının Sosyo - Kültürel Yapısı.....	15
3.2. Yörükler Hakkında Genel Bilgiler	16
3.2.1. Yörük Adı	16
3.2.2. Yörüklerin Yaşayış Biçimleri	17
3.3. Araştırma Konusuyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	21
3.3.1. Kitaplar.....	22
3.3.2. Makaleler- Bildiriler	23
3.3.3. Tezler	24

3.4. Kavramsal Çerçeve	27
3.4.1. Fıkra Kavramıyla ilgili Terimler	27
3.5. Fıkra Anlatma Gelenegine Genel Bir Bakış.....	29
3.5.1.Fıkranın Tanımı.....	29
3.5.2. Fıkralar Üzerine Betimsel Bir Değerlendirme	32
3.5.3. Fıkra Tipi.....	34
3.5.4. Türk Fıkralarının Tasnifleri	35
3.6. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Biçim İçerik Dil Ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi	39
3.7. Mizah Teorileri Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili	65
3.8. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili.....	73
3.9. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Kişiler	85
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	95
METİNLER	102
FOTOĞRAFLAR	117
SÖZLÜ KAYNAKLAR	126
KAYNAKÇA.....	127
EKLER	131

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
KK	: Kaynak Kişi
MÖ.	: Milattan Önce
MS.	: Millattan Sonra
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	:Ve benzeri
t.y.	: Tarih Yok
HYF	: Hatay Yörük Fıkraları
y.y.	: Yazar Yok

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>İlçelerin Nüfus Durumu</i>	14
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	<i>Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Konu Bakımından Tahlili</i>	53
Şekil 2.	<i>Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Şahıslar</i>	57
Şekil 3.	<i>Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Zaman</i>	60
Şekil 4.	<i>Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Mekân</i>	62
Şekil 5.	<i>Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Hayvanlar</i>	64
Şekil 6.	<i>Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Nesnel Unsurlar</i>	65
Şekil 7.	<i>Mizah Teorileri Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili</i>	72
Şekil 8.	<i>İşlevsel Halk Bilimi Kuramı Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili.....</i>	85
Şekil 9.	<i>Hatay Yöresi Yörük Fıkralarına Göre Yörük Tipinin Özellikleri.....</i>	90

EKLER LİSTESİ

Ek A. Çağ Üniv. Tez Anket İzin İstek Formu	131
Ek B. Çağ. Üniv. Bilgilendirilmiş Onam Formu	133
Ek C. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Anket İzin İstek Yazısı	134
Ek D. Çağ Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul İzin Yazısı.....	135
Ek E. Hatay Yöresi Yörük Fıkraları Tez Çalışması Soruları	136

1. GİRİŞ

Çalışmanın konusu Hatay’da yaşayan Yörük halkının fıkralarının derlenmesi ve elde edilen verilerin biçim içerik dil ve üslup açısından değerlendirilip, mizah teorileri ve işlevsel halk bilimi kuramı bağlamında tahlili oluşturmaktadır.

Toplumsal kültür birikiminin bir aktarım biçimi olan fıkraların gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda Türk toplumunun edebi yaratılarının bir bölümünü oluşturan fıkralarla ilgili yapılmış ve yapılacak olan derleme çalışmaları sözlü anlatımların Türk Halk Edebiyatı’na kazandırılmasına katkıda bulunmak umulmaktadır. Çalışmanın amacı; gülmeyi ve eğlenmeyi seven bir toplum olan Yörüklerin, edebi ürünlerinden fıkraların Hatay yöresinde yaşayanlardan derlenmesi ve incelenmesidir.

Yörük halkı tarih boyunca Türk toplumunda önemli yere sahip olmuştur. Buna bağlı olarak Yörük kültürü ve edebiyatıyla ilgili çok sayıda çalışma ortaya konmuştur. Ancak Yörük fıkraları üzerine yapılmış tek tez çalışmasının 2010 yılında Nurdan Kılınç’a ait “Antalya Yöresi Yörük Fıkraları Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans çalışması olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra medeniyetler şehri olarak bilinen Hatay yöresiyle ilgili yapılmış çalışmalar arasında fıkra ile ilgili bir araştırma olmadığı belirlenmiştir. Hatay yöresi üzerine yapılmış olan tez çalışmaları arasında yalnız iki tezin (Mustafa Deveci’nin *Hatay/Kırıkhan Yörüklerinde Halk Bilimi Unsurları* ve Mehmet Mustafa Doğan’ın *Kırıkhan-Islahiye Yöresi Yörüklerinde Sosyal, Kültürel Ve Ekonomik Yapı Adlı Çalışmaları*) Yörüklerle ilgili olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen bu bulgular, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Türk fıkra geleneğinin anlaşılması için öncelikle sözlü kültür ortamında yaşayan fıkraların derlenmesi gerekmektedir. Fıkraları kayıt altına alıp gelecek nesillere aktarılması hususunda bu önemlidir. Bu maksatla derlenen fıkralar “İşlevsel halk bilimi kuramı” , “Mizah teorileri” ve “biçim içerik dil ve üslup” incelenmiş ve elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Bu şekilde Hatay yöresi Yörüklerinin mizah geleneğini açığa çıkıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında ilgili literatür taranmış; çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırmanın ikinci aşamasında ise derleme çalışması için belirlenmiş klavuz kişilerle iletişime geçilmiştir. Kaynak kişilere ulaşmak için Dünya Türkmenler Birliği Başkanı Av. İsmail Demirdüzen ile iletişim kurulmuştur. Sözlü bilgi

kaynaklarından elde edilen veriler doğrultusunda Hatay yöresi Yörük fıkraları yazılı ortama geçirilmiştir.

Derleme sırasında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve kamera kullanılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce araştırmayla ilgili kaynak kişilere bilgi verilmiştir. Kaynak kişilerin rızası ile ses ve görüntü kaydı alınmıştır.

Hatay ili sınırları içerisinde yer alan Yörükler 'in yaşadığı Hassa, İskenderun, Dört Yol, Kırıkhan, Erzin, ilçeleri ve bu ilçelere bağlı mahalleler araştırma alanını oluşturmaktadır. Derleme çalışmamızın güvenilir olması için Hatay'da bulunan Hassa Yörük Türkmen Derneği Başkanı Ramazan Yıldırım, İskenderun Yörük Türkmen Derneği Başkanı Yaşar Türkmen, Dört Yol Hatay Yörük Avşar Türkmenleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Ünal Kozak, Kırıkhan Yörük Türkmen Derneği Başkanı Süleyman Çolak ve Erzin Yörük Türkmen Derneği Başkanı Ali Yetim ile iletişime geçilmiş ve konu hakkında doğru bilgi verebilecek olan kaynak kişilere yönlendirilmemiz istenmiştir. Hatay yöresi ve yöreye bağlı Yörükler 'in yaşadığı ilçelerde yapılan fıkra derleme çalışmaları sonucunda elde edilen bilgiler araştırmamız kapsamında incelenmiştir. Hatay yöresi Yörükler'ini kapsayan tez çalışmasının konusu itibarıyla Hatay ili sınırlarında, Hassa, İskenderun, Dört Yol, Kırıkhan, Erzin'de yaşayan Yörüklerle görüşülmüştür. Otuz dört kaynak kişiye ve sözlü kültür ortamında derlenen 54 fıkra metnine ulaşılmıştır.

Derleme çalışmaları sonucunda elde edilen veriler “İşlevsel Halk Bilimi Yöntemi” ve “Mizah Teorileri”ne göre incelenmiştir. Fıkralar; biçim, içerik, dil ve üslup özelliklerine göre tahlil edilmiştir.

2. YÖNTEM

Yöntem bölümünde, derlenen Hatay yöresi Yörük fıkralarının tahlilinde kullanılan “Mizah Teorileri ve İşlevsel Halk Bilimi Kuramı” hakkında olan yazın taramasıyla elde edilen bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Mizah Teorileri

Gülmenin nasıl oluştuğu ve neden güldüğümüz hakkında insanlık tarihi boyunca pek çok fikir ortaya atılmıştır. Psikoloji, sosyoloji ve felsefe başta olmak üzere günümüzde de bu konuda çalışmalar yapılmaya devam etmektedir. Kimi araştırmacılar gülme hakkında yapılan çalışmaları gereksiz bulmuştur. Oysa gülmenin kaynağını araştırmak ve bu konunun aydınlatılması son derece önemlidir.

Gülmenin nedenleri insandan insana, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu farklılık ortaya çeşitli teorilerin çıkmasını sağlamıştır. Çalışmamız kapsamında bu teorilerden; Üstünlük, Uyumsuzluk ve Rahatlama Teorileri ele alınmıştır.

1- Üstünlük Teorisi

Mizah teorileri arasında en eski teoridir. Platon ve Aristoteles’e kadar uzanan teoride; insanların karşısındaki kişiden daha olumlu durumda olması ile gülmenin oluştuğu savunulur (Abalı, 2018, s.118). Kişiyi gülünç duruma düşüren kendini bilmemesidir. Kendini olduğundan daha zeki, zengin, güzel/yakışıklı, itibarlı sanan kişi gerçekten bu özelliklere sahip biriyle karşılaştığında gülünç duruma düşer (Bayraktar, 2010, s.91). Bu kurama uygun olan metinler üstün olanın galip gelmesiyle sonuçlanır. Teoriyi modern hale getiren Thomas Hobbes bu duruma “ani zafer duygusu” adını vermiştir. Ona göre; gülme bireyin kendisiyle gurur duyması, yaşadığı yücelik hissi ve yetilerinin farkına varmasından oluşur.

Yöreye ait fıkra metinlerinden; “Moda, Kaymakam ve Yörük, Nasıl Vurdun, Kula Kulluk Edilmez, Karabaşçavuş, Ne Yersen Onun Huyunu Alırsın” fıkra metinlerinde gülmenin üstünlük teorisiyle gerçekleştiği tespit edilmiştir.

2- Uyumsuzluk Teorisi

İnsanın bulunduğu topluma bağlı olarak, belirli bir düzen ve mantık içinde hayat ilerler. Uyumsuzluk teorisine göre gülme hayatın olağan akışının aksamasından meydana gelmektedir. Bu kuramın önde gelen savunucuları Kant ve Schapenhaer'dir. Kant' göre gülmenin nedeni bir beklenti içinde olup olayın beklentinin tersi şeklinde sonuçlanmasıdır (Günkızıl, 2015, s. 14). Schapenhaer için gülmenin nedeni, bir kavramla o kavram ilişkisi içerisinde düşünülen gerçek nesneler arasındaki uyumsuzluğun aniden algılanmasıdır ve gülmenin kendisi bu uyumsuzluktan başka bir şey değildir (Bayraktar, 2010, s. 106).

James Beatti'ye göre gülme duygusal ve hayvansal gülme olarak ikiye ayrılmaktadır. Hayvansal gülme bebeklerin gıdıklanması ile gülmesi gibi algıyla değil, bedensel tepkiyle oluşur. Duyusal gülme ise düşünce sonucu duygudan üretilen ve bir noktada birleşen uyumsuzluklardır (Usta, 2015, s.10).

Uyumsuzluk teorisinin temeli oldukça basittir. Olağandışı olan her şey uygunsuzdur ve gülmeye sebep olur. Uyumsuzluk bir olguyu kişinin kendi bakış açısından yorumlanmasından ya da söyleneni yanlış anlamasından kaynaklanabilir. “Sucukçunun Katırı, Boş Çuval, Hırsızlık Meslektir, Ormancı, Gazi Yörük, İmamın İnadı, Sivrisinekten Ölüdür, Çalıntı Malın Sevabı Kime Gider, Sağır ile Öğretmen” adlarını taşıyan derlediğimiz fıkralarda gülme uyumsuzluk ile gerçekleşmiştir.

3- Rahatlama Teorisi

Rahatlama teorisi, kişilerin toplumsal, siyasi, dini vb. güçler karşısından hissedilen gerginlik ve gerginlikten kurtulmanın verdiği hisle oluşan gülme olarak açıklanabilir (Yılmaz, 2019, s.205).

Bazı araştırmacılar, teoriyi 1649 yılında Descartes'in ilk defa koyduğunu savunurken bazıları da ilk defa 1711 yılında Shaftesbury tarafından teorisinin temelini atıldığını söyler.Descartes'e göre gülme bir durum karşısında umursamaz olduğunda ya da durumdan zararsız çıkılacağı anlaşıldığında ortaya çıkan sevinçtir (Usta, 2015, s.10). Shaftesbury gülme hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Açık yürekli doğal ve rahat ruh halleri kısıtlandığında ya da denetim altına alındığında içinde bulundukları sıkınlı durumdan kurtulmak için başka hareket yolları arayacaktır. Bu yol taşlama, öykünme veya soytarılıktan vb. hangisi olursa olsun, insanlar bu durumdan memnun olup üzerlerindeki baskıdan intikam almış olacaklardır (Usta, 2010, s.113).

Ünlü düşünür Herbert Spencer ise gülmenin enerjinin boşaltılması yoğunlaşan duyguların uygunsuzluğuyla ortaya çıktığını savunur (Günkızıl, 2005, s.16).Kuramın en önemli temsilcisi Sigmund Freud olmuştur. Freud mizahı, sosyal tabu olarak kabul edilen saldırgan arzuların, kabul edilebilir bir şekle sokulması ve böylelikle tabu kabul edilen arzuları daha fazla ruhsal enerjiyi boşa harcamaktan kaçınma yolu olarak tanımlar (Tarhan, 2020, s. 39). Buna göre gülmedeki zevk, ruhsal enerjinin birikimidir.

Araştırmacıların görüşleri ışığında bu teorinin, fıkralarda gerginlik durumu oluşması ve bu gerginliğin bir anda geçmesinin rahatlığıyla gülmenin gerçekleştiği söylenebilir. Derlenen fıkra metinlerinden, “Ateş İmtihanı, Düştü Öldü Gömdük, Onu Da Sen Söyle, Maraşlı Değilim, Noksan At, Bri Var Biri Yok” başlıklı fıkralarda gülmenin rahatlama teorisiyle oluştuğu tespit edilmiştir.

2.2. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı

20. yüzyıl; bağlam merkezli halkbilimi kuramlarının ortaya çıktığı, folklor kavramına yeni bakış açılarının getirildiği dönemdir. İşlevsel kuramla birlikte yalnızca metin değil anlatıcı, dinleyici ve anlatma ortamı da önem kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda, İşlevsel Halk Bilimi Kuramı ile edebiyat ürününün anlatılmasının temel nedeni, icracının anlatmadaki amacı ve dinleyicinin anlatılandan aldığı mesaj, irdelenmesi gereken bir konu olmuştur (Dikbaş, 2018, s.31).

Halk bilimi çalışmalarında en yaygın olarak kullanılan teorilerden biri olan İşlevsel Halk Bilimi Kuramı “Antropolojik Yöntem” olarak da bilinmektedir. Kuramın kurucuları; Malinowski, Boas, Herkovits, Brown, Thurnwald ve Benedict’tir.

Kurama göre; anlatılan ürün kadar, ürüne tepki verecek olan dinleyici kitlesi de dikkate alınması gereken bir unsurdur. Dinleyici yoksa ürün anlamsız duruma gelir. Molnowski, dinleyici kitlesi olmayan metinler için “ölü metin” tabirini kullanmıştır (Usta, 2015, s.3).

Erman Artun, fıkranın işlevselliğini anlatmak için şu ifadeleri kullanmıştır:

“Sanat ürünleri toplumun yapısından soyutlanamaz. Bunlar toplumsal ilişkilerden doğan ürünlerdir. Her toplumun kendine özgü dünyası vardır. Bu dünyanın birikimleri sanat ürünlerinde dile getirilir. Türk halk mizahı halk fıkralarında zengin bir görünüm sergiler. Fıkralar Türk halkının sağduyusu ve iğneleyici özellikleri birleştirilerek ortaya çıkmıştır. Bu fıkralarda Türk halkının mizaha bakışını, engin hoşgörüsünü görürüz.

Fıkralar, toplum ve insan ilişkilerini irdeleyen olaylara ayna tutup yansıtan yönleriyle işlevseldir” (Artun, 2013, s.1).

William Bascom bu kuramı modellemiş ve işlevleri dörde ayırmıştır. Bunlar:

1. “ Hoşvakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi: Bu bağlamda bütün folklor icralarısadece bir eğlence olmaktan uzaktır. Eğlence veya eğlendirme her ne kadar folklorun önemli hem de son derece önemli bir işleviyse de, tek işlevi değildir.
2. Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme: Folklorun ikinci İşlevi, içinde yer aldığıkültürdeki icralarıyapanlara ve bu icralarıseyredip dinleyenlere,söz konusu kültürdeki ritüellerin toplumsal kurumlarıve değerleri doğrulayıp onaylamasıdır. Böylece, toplumsal kurum ve değerlerin güncelleşmesini, güçlenip köklenmesini sağlar.
3. Eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılacak eğitilmesi işlevi: Folklorun üçüncü işlevi ise, özellikle yazılıkültür geleneği olmayan veya sözlü kültür ortamının tek kültür olduğu toplumlarda, folklorun taşıdığıbilgiler tarihsel olarak gerçek ve öğretimleri son derece Önemli olarak kabul edilir. Bu bağlamda folklor, kültürün aynasıve insanlara yönelik pratik kurallar ve kılavuz olarak düşünülmektedir.
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması: Folklorun yerine getirdiği bir başka işlev de, önemli olmasına rağmen çoğunlukla gözden kaçırılan kabul edilmişdavranışkalıplarına uygun davranıyor olmak ve bu yolla da meydana gelen toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulabilmeyi sağlamaktır.” (Çobanoğlu, 2015, s.234).

Folklor çalışmalarında bir işlevin devam edebilmesi, bu bilim dalına ait ürünlerde söz konusu işlevin geçerliliğini ve güncelliğini koruyabilmesine bağlıdır. Fıkralarımız işlevselliğini hala sürdürdüğü için yaşamaktadır. Fıkralar bizi geleneğin kültürü içinde eğiterek, toplumun yargılarını ve beğenilerini bize aktararak, bize gülme ve hoşgörü talim ettirerek sosyal gerilimleri yumuşatıyor, onları çat diye kopacak noktaya gelmekten kurtarmaktadır (Tarhan, 2020, s.28).

Değişen halk kültürü ürünleri için yalnız Bascom’un işlevlerine bağlı kalmak doğru değildir. Sadece dört işleve bağlı kalındığıındığında kuram etkisi zayıflayacaktır. Derledğimiz Hatay Yöresi Yörük Fıkraları’ında, metinlerin işlevselliğini koruduğu ancak Bascom’un modellemesinin yanında farklı işlevlerinin de olduğu tespit edilmiştir.

Bascom'un işlevlerine ek olarak fıkralar; "toplumsal eleştiri işlevi" bağlamında da tahlil edilmiştir.

3. BULGULAR

“Bulgular” bölümünde; araştırma alanı ve Yörükler hakkında genel bilgilere; araştırma konusuyla ilgili yapılan çalışmalara, kavramsal çerçeveye ve fıkra anlatma geleneğine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler

Araştırma alanı olan Hatay yöresi ve ile bağlı Hassa, İskenderun, Dört Yol, Kırıkhan, Erzin, ilçeleri hakkında genel bilgilere yer verilen bölümde Türkiye Cumhuriyeti Hatay Valiliği bilgi sisteminden; Antakya Ticaret Borsası ve Türkiye İstatistik Kurumu Hatay Bölge Müdürlüğü kayıtlarında yer alan verilerden; Mustafa Deveci’nin “Hatay/Kırıkhan Yörüklerinde Halk Bilimi Unsurları”, Fatma Başyemez’in “Çokkültürlülük Açısından Hatay Sosyolojik Bir Yaklaşım”, Ahmet Gündüz’ün “ Hatay Araştırmaları”, Funda Şan’ın “Hatay’da Dini- Etnik Çeşitlilik ve Bu Çeşitliliğin Dile Yansımaları” ve Mehmet Tekin’in “Hatay tarihi Osmanlı dönemi” adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

3.1.1. Araştırma Alanının Tarihi Yapısı

Hatay’ın kuruluşu M.Ö. 4. Yüzyıldan başlamaktadır. Seleukos’un kralı 1. Seleucus’un kurduğu 16 kentten biridir. Seleucus babasının hatırası olarak kente onun adını vermiş ve Antigonía olmuştur. Antigonía aynı ada sahip şehirlerden “Asi kenarındaki Antakya, Defne yakınındaki Antakya” olarak ayrılmıştır. Araştırmalara göre kuruluş zamanında bugün Harbiye olarak bilinen o zamanki adıyla Defne olan yere büyük önem verilmiş; tiyatro, mesire yerleri ve heykeller yaptırılmıştır. Defne’ye bu kadar önem verilmesinin sebebi mitolojideki Apollon ve Defne’nin efsanesine dayanmaktadır. Bu sebeple bölge kutsal sayılmaktadır. Şehrin sokakları kışın güneş görecek, yazın da Asi Nehri’nin rüzgarıyla serinleyecek biçimde planlanmıştır. Bu planlama, bugün Suriye sınırlarında bulunan Lazkiye ile aynı şekilde olması nedeniyle; Antakya ve Lazkiye uzun bir süre “kardeş” veya “ikiz kentler” olarak anılmıştır. Ayrıca şehir dört mahalleden oluşup bu mahalleler de surlarla çevrili olduğundan “tetrapolis” olarak da anılmıştır (T.C. Hatay Valiliği, Tarihçe, <http://www.hatay.gov.tr/tarihce>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

M.Ö. 64 yılına gelindiğinde Antakya ayrı bir şehir olarak Roma İmparatorluğu’na katılmış, Roma’nın Suriye eyaletinin başkenti olmuştur. M.Ö. 47 yılında, tarihin önemli

şahıslarından Sezar, Antuvan ve Kleopatra'nın şehirde konakladığı bilinmektedir (Gündüz, 2010, s.37).

Antakya, Hristiyanlık için de büyük önem taşımaktadır. Araştırmalara göre Kudüs'ten sonra Hristiyanlık, ilk defa Antakya'da yayılmaya başlamıştır. M.S. 24 yılında St. Paul, St. Pierre ve St. Barnabos Antakya'da vaazlar vermiştir. Habib Neccar olayının da (Kur'an-ı Kerim'de Yasin Suresi'nde kıssası geçmektedir.) Antakya'da yaşandığı rivayet edilmektedir. Hz. İsa'ya inanlara "Hristiyan" denilmesi ilk defa bu bölgede olmuştur (T.C. Hatay Valiliği, Tarihçe, <http://www.hatay.gov.tr/tarihce>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

M.S. 1. yüzyılda Antakya hem yüzölçümü hem de nüfus durumuyla dünyanın 4. büyük şehri olmuştur. Sokakların aydınlatılması ilk defa burada gerçekleşmiştir. Antakya bulunduğu konum itibarıyla ticaretin geçiş yeri olmuş; ticaret, sanayi ve kültür merkezi haline gelmiştir. Antakya o dönemde de saraylara, köşklere, heykellere, su yollarına, hipodroma, hamamlara ve kanalizasyon sistemine sahiptir. Şehre limanların yapılmasıyla ticaret ve kültürel hayat hareketlenmiş, Antakya'ya Batı'ya açılmıştır (T.C. Hatay Valiliği, Tarihçe, <http://www.hatay.gov.tr/tarihce>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Tarih boyunca depremler, yangınlar, salgın hastalıklar ve işgaller Antakya'yı bırakmamıştır. Antakya 526 ve 528 yıllarında yaşanan depremlerden sonra yeniden kurulmuş, 540 yılında İran'ın işgaline uğramıştır. 611-628 tekrar İran işgaline uğramış ancak Bizanslılar'a yenilerek Bizans egemenliğine girmiştir. Abbasiler döneminde Kilikya'nın merkezi olan şehir, Abbasiler'in gerilemesi üzerine 877 yılında İhşidîler'in eline geçmiştir. 944 yılında, Hamdânoğulları'dan Ebü'l- Ali Hasan şehri almıştır. 968 yılında ise Antakya yine Bizans İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiş, bu durum 1084 yılına kadar sürmüştür. 1084 yılında Süleyman Şah tarafından Antakya alınmıştır. 1097 yılında Haçlı orduları şehri ele geçirmiş ve Cenovalılar'ı bölgeye yerleştirmişlerdir. 1268 yılına kadar da bölgede Haçlılar'ın hakimiyeti sürmüştür (Tekin, 2000, s.38).

Uzun süre Haçlılar'ın hakimiyetinde olan Antakya, 1268 yılında Mısır Memluk Sultanı Baybars tarafından ele geçirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar da Antakya, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında kalmıştır. Halep vilayetinin sancağına bağlı "kaza merkezi" olarak yönetilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar da kaza merkezi olarak kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentine uzaklığı, ticaret yollarının dışında kalması gibi nedenlerle Antakya 4 asır boyunca, kendi halinde

bir kasaba olarak hüküm sürmüştür. Dönemdeki önemi ise hacca gitmek isteyenlerin, hac yolundayken mutlaka uğradığı bir konaklama yeri olmasıdır (Tekin, 2000, s.63) .

14. ve 15. Yüzyıllarda Halep, Antep ve Antakya bölgesine göç eden Türkmen boylarının başında Avşarlar ve Boyatlar gelmektedir. Kuzey Suriye Avşarları'ndan olan Gündüzoğulları Amik Ovası'nda, Köpekoğulları Antep'te ve Özeroğulları Dörtyol çevresinde yaşamaktadır (Başyemez, 2019, s.33).

17. ve 18. yüzyıllarda Antakya, Lazkiye, Hama, Humus civarlarındaki konar-göçer Türkmen Aşiretleri (Yörükler) iskan edilerek, üretim dengesi oluşturulup yerleşim yerleri de imar edilmiştir (Deveci, 2019, s.22).

Fransız işgali döneminde bölge “İskenderun Sancağı” olarak adlandırılmıştır. Milli mücadele devam ederken 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan antlaşmayla Misak-ı Milli sınırları içerisinde olmasına rağmen Antakya sınırların dışında bırakılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde belirli bir idari bütünlük veya coğrafi bölge olarak tanınmayan, Fransız işgali döneminde “İskenderun Sancağı” olarak adlandırılmış bölgenin Türkiye'ye katılması diplomatik açıdan büyük önem taşımaktadır (T.C. Hatay Valiliği, Tarihsel Süreç İçinde Hatay, <http://www.hatay.gov.tr/tarihselsurecicindehatay#:~:text=Hatay%20T%C3%BCrkiye%C2%B4nin%20en,Akat%20beyli%4%9Fi%20ve%20M.%C3%96.&text=300%20y%C4%B1l%20Antakya%0kurulmu%C5%9F%20ve%20kent%20h%C4%B1zla%20geli%C5%9Fmi%C5%9Ftir>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Milli mücadelenin başarıya ulaşmasının ardından Türkiye, 2. Dünya Savaşı'ndan önce Hatay meselesini gündeme getirmiştir. İmzalanan Ankara Antlaşması'nda geçen okullarda Türkçe'nin okutulması, Türk kültürünün korunması gibi maddelerin olması ve Fransızlar'ın bu maddeleri uygulamaması; bölgede yaşayan etnik gruplar arasında karışıklığa yol açmıştır (Tekin, 2000, s.109).

Hatay'ın Lozan Antlaşması'nda sınırlarını çizen Türkiye'nin dışında bırakılması, orada bulunan halk tarafından olumsuz karşılanmış ve halkı umutsuzluğa sevk etmiştir. Bu durum üzerine Mustafa Kemal Atatürk “Kırk asırlık Türk yurdu, düşman elinde esir kalamaz. Günü gelecek siz de kurtulacaksınız.” diyerek, Hatay meselesinin çözüleceğine işaret etmiştir. Atatürk, 1936 yılında “Fransızlar ile aramızda senelerdir sürüp giden davanın neticelenmesinin zamanı gelmiştir.” diyip Antakya'ya Hatay ismini vermiştir. Antakya- İskenderun Yurdu Cemiyeti'nin adını da Hatay Egemenlik Cemiyeti olarak değiştirmiştir (T.C. Hatay Valiliği, Tarihsel süreç içinde Hatay, <http://www.hatay.gov.tr/tarihselsurecicindehatay#:~:text=Hatay%20T%C3%BCr>

[kiye%C2%B4nin%20en,Akat%20beyli%4%9Fi%20ve%20M.%C3%96.&text=300%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20Antakya%0kurulmu%C5%9F%20ve%20kent%20h%C4%B1zla%20geli%C5%9Fmi%C5%9Ftir](http://www.hatay.gov.tr/tarihsel-surec-icinde-hatay#tab_tarihsel-surec-icinde-hatayda-kultur-ve-uygarlik), Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Fransa, Suriye'ye bağımsızlık vereceğini açıklayınca, Türkiye Hatay'ın Suriye'ye geçmeden anavatana katılması için çalışmalara başlamıştır. 1936 yılında yapılan seçimlere Türkler katılmayarak seçimi protesto etmiş ve 1937 yılında yapılan halk oylaması için Hatay'a Türkiye'den bir gözlemci heyet gönderilmiştir. Bu oylamadan sonra Hatay içişlerinde bağımsız; dış işleri, maliye ve gümrük işlerinde Suriye'ye bağlı olmuştur. Yine 1937 yılında Hatay ve İskenderun'da Türk Konsoloslukları açılmıştır. Suriye ve Fransa'nın bu olaylardan sonra Hatay'a ambargo uygulaması ilişkilerin gerginleşmesine yol açmıştır. Fransa hükümeti farklı bahanelerle Suriye'nin Hatay sınırını kapatmıştır. Bunun üzerine Hatay Millet Meclisi'nde alınan bir kararla Türkiye ile olan sınırlar açılmıştır. Suriye sınırlarının Fransızlar tarafından kapatılması, Hatay'ın anavatana katılma sürecini olumlu etkilemiştir. Fransızlar yaptıklarından dolayı özür dileyip sınırları tekrar açsa da Hatay, Suriye ile olan sınırlarını açmamıştır. Yaşanan bu olayların üstüne, anavatana katılma çalışmaları hızla ilerlemiştir (T.C. Hatay valiliği, Tarihsel Süreç İçinde Hatay'da Kültür ve Uygarlık, http://www.hatay.gov.tr/tarihsel-surec-icinde-hatay#tab_tarihsel-surec-icinde-hatayda-kultur-ve-uygarlik, Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Türkiye'de yapılan 1939 yılındaki seçimlerde Hatay Devleti Başkanı Tayfur Sökmen ve başbakan Abdurrahman Melek milletvekili seçilerek TBMM'ye girmişlerdir. Bu durum kamuoyunda Hatay'ın geleceği için anavatana katılması gerektiği düşüncesini ağırlık kazandırmıştır. Yine 1939 yılında Hatay'da yapılan halk oylamasında, anavatana katılma kabul edilmiştir. Hatay, 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına dahil olmuştur (Başyemez, 2019, s. 31).

3.1.2. Araştırma Alanının Coğrafi Yapısı

Hatay, Akdeniz Bölgesi'nde yer alıp, güneyinde ve doğusunda Suriye, kuzeydoğusunda Gaziantep, kuzey ve kuzeybatısında Osmaniye ve Adana ile komşudur. İlin batısında ise Akdeniz bulunmaktadır. Yüzölçümü 5.403 km² olan il, 350 52' ile 370 04' Kuzey enlemleri; 350 40' ile 350 35' Doğu boylamları arasındadır. Hatay; Antakya, Altınözü, Belen, Dörtyol, Erzin, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Kumlu, Reyhanlı, Samandağı ve Yayladağı olmak üzere 12 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçelere

bağlı 76 belediye ve 359 köy bulunmaktadır (Antakya Ticaret Borsası, Ekonomik ve Coğrafi Yapı.

<http://www.antakya.tb.gov.tr/AntakyaTanitim/EkonomikveCografiYapi/tabid/4251/Default.aspx>, Erişim Tarihi: 15.01.2021.).

Akdeniz ikliminin hakim olduğu Hatay'da, sadece çok yüksek yerlere yılda iki gün kar yağmaktadır. Antakya, Dört Yol, İskenderun ve Samandağ ilçelerinde kışlar bol yağışlı ve ılık geçerken, yazlar kurak ve sıcaktır. Yayıldağı ve iç kesimlerde kalan ilçelerde Akdeniz iklimi kıyı bölgelerine oranla daha serdirdir. İlin ortalama sıcaklığı 16-21°C arasıdayken yıllık yağış ortalaması 570- 1174 mm'dir. Hatay'da görülen en yüksek sıcaklık Ağustos 1962'de ölçülmüş, 43.9°C ile kayıtlara geçmiştir. Yine en düşük sıcaklık 150'nin Ocak ayında -14.6°C olarak ölçülmüştür. Don olan gün sayısı 7, karlı geçen gün sayısı ise 2'dir. Deniz suyunun sıcaklığı, yıllık ortalama olarak 22.1°C'dir. Yıllık ortalama nem oranı %70'tir. En yüksek yağış 2001'in Mayıs ayında gerçekleşip, 638,5 mm olmuştur. Rüzgar yönü ise güneybatı, rüzgarın hızı 4.7 m/sn'dir (Başyemez, 2019, s.34).

Hatay arazisinin %50'sini tarım alanları, %38'ini ormanlar ve makiler, %10'unu çayır ve mera arazileri oluşturmaktadır. Doğal bitki örtüsü makiler ve ormanlardan oluşmaktadır. Mersin, Defne, Kısa Meşe, Kermes, Sakız, Keçi boynuzu, Yabani Zeytin, Zakkum, Alıç, Çitlenbik, Akçameşe, Pırnal yörede bulunan maki türlerindendir (T.C. Hatay Valiliği, İlçelerimiz, <http://www.hatay.gov.tr/ilcelerimiz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

İlin akarsularına baktığımızda; Asi Nehri, Karasu ve Afrin Çayı olmak üzere üç önemli akarsuya sahiptir. Lübnan'dan başlayan Asi Nehri, Samandağ'dan Akdeniz'e dökülür. Kahramanmaraş'tan başlayan Karasu ise Asi Nehri'ne bağlanır. Afrin Çayı, Gaziantep'ten başlar ve Karasu ile birleşir. Akarsuların yanı sıra Kırıkhan sınırları içerisinde Gölbaşı Gölü ve Reyhanlı'da Yenişehir Gölü bulunmaktadır (T.C. Hatay Valiliği, Şehrimiz, <http://www.hatay.gov.tr/sehrimiz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Hatay ilinde Asi, Karasu ve Afrin akarsularının vadi tabanlarının dolması ile Amik ovası oluşmuştur. Amik ovasındaki Amik gölü kurutularak tarıma açılmış ve Amik ovası tarım açısından ilin en geniş ve en verimli yeri olmuştur. Dört Yol, Erzin, Payas, İskenderun, Samandağ ve Arsuz ilin kıyı ovalarını oluşturmuştur (Başyemez, 2019, s.34).

Hatay ilinin platoları Amanos dağının eteklerinde oluşmuştur. Bu platolar üzerinde yaz-kış kullanıma açık yaylalar bulunmaktadır. Bu yaylaların başında Belen, Atik,

Zorkun ve Soğukoluk gelmektedir. Keldağ'ın yamaçlarında fayların oluşturduğu dik basamaklar ve bu basamakların 350- 400 metre yüksekliğinde platolar vardır (Antakya ticaret borsası, (t.y.). Ekonomik ve coğrafi yapı. <http://www.antakyatb.gov.tr/AntakyaTanitim/EkonomikveCografiYapi/tabid/4251/Default.aspx>. Erişim Tarihi: 15.01.2021.

Hatay ilindeki en büyük dağ Amanos Dağları'dır. Güneydoğu Toroslar'ın başlangıcı Hatay'dır. İlin Güneybatısı'nda Musa Dağı, güneyinde El- Mansuriye Dağı vardır. Batısında ise Kızıldağ bulunmaktadır. Hatay'ın en yüksek noktası, Dörtöl'daki Mıgır Tepe'dir. Elmadağ, Keldağ, Akra Dağı ve Habib-i Neccar Dağı bölgedeki diğer dağlardır. Hatay'daki en önemli geçit ise Belen Geçidi'dir (T.C. Hatay Valiliği, Şehrimiz. <http://www.hatay.gov.tr/sehrimiz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

3.1.3. Araştırma Alanının Nüfus Durumu

Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinden biri olan Hatay'ın nüfusuna ait bilgilere 1940'lı yıllardan sonra ulaşmak mümkündür.Hatay'ın 1940 yılındaki nüfusu 246.138'dir (Türkiye İstatistik Kurumu, Hatay Nüfusu, <https://cip.tuik.gov.tr/?il=31>. Erişim Tarihi: 15.01.2021)

2019 yılında yapılan nüfus sayımına göre Hatay'ın nüfusu 1.628.894 kişidir. Nüfusun 817.998'i erkek, 810.896'sı kadındır. Nüfusun %50,2'sini erkekler oluştururken %49,8'ini kadınlar oluşturur. Nüfus bakımından Hatay, Türkiye'de 13. Sıradadır(Türkiye İstatistik Kurumu, Hatay Nüfusu, <https://cip.tuik.gov.tr/?il=31>. Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Hatay Türkiye'de nüfus artış durumundan 22. sırada yer almaktadır. İlin yıllık nüfus artış hızı %11,8 iken en çok artış gösteren ilçesi %43,4 ile Yayladağı olmuştur. Kumlu ilçesi ise en az nüfus artışına sahip olup bu oran %-38,4'tür(T.C. Hatay Valiliği, Nüfus ve Dağılımı, <http://www.hatay.gov.tr/nufus-ve-dagilimi> Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Hatay nüfusunun %64,73'ü 15-64 yaş grubunda, %27,87'si 0-14 yaş grubunda, %7,40'ı ise 65 yaş ve üstü grubundadır. Hatay'ın nüfus yoğunluğu, kilometre başına düşen kişi sayısı 279 il Türkiye'de yedinci sıradadır(T.C. Hatay Valiliği, Nüfus ve Dağılımı. <http://www.hatay.gov.tr/nufus-ve-dagilimi>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Araştırma için gidilen ilçelerin nüfus durumu ise şöyledir;

Tablo 1.*İlçelerin Nüfus Durumu*

İlçe	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam
İskenderun	124.396	123.984	248.380
Kırıkhan	58.744	58.132	116.876
Hassa	28.941	27.578	56.519
Dörtyol	62.966	62.172	125.138
Erzin	20.819	20.644	41.463

3.1.4. Araştırma Alanının Ekonomik Yapısı

Coğrafi konumu nedeniyle önemli bir taret ve geçiş yolu olan Hatay'ın; Anadolu'yu Ortadoğu'ya bağlayan bir kavşak olması ve limanlarıyla Akdeniz'e açılması Anadolu'nun ticari faaliyetlerine katkı sağlamaktadır. M.S. 2. yüzyılda şehrin ticari faaliyetleri başlamıştır. Geçiş bölgesi olması ilin ticaret alanlarını geliştirmiş ve şehri zenginleştirmiştir(Antakya Ticaret Borsası, Ekonomik ve Coğrafi Yapı. <http://www.antakyaib.gov.tr/AntakyaTanitim/EkonomikveCografiYapi/tabid/4251/Default.aspx>. Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Liman kenti olması ve on limanı bulunması Hatay'ı bir lojistik kenti yapmıştır. Türkiye'de uluslararası yük taşımacılığında 2. olan il, taşımacılık yapan araçların %11'ini bünyesinde barındırmaktadır. Ortadoğu'ya açılan Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapıları, Hatay'ın lojistiğinin gelişmesinde büyük önem taşımaktadır (Başyemez, 2019, s.38).

İlin dış ticaret hacmi de oldukça geniştir. İthalat ve ihracat Hatay'ın ekonomisine oldukça katkı sağlamış, Türkiye'de ihracat yapan şehirler arasında 13. sıraya yerleşmiştir. İthalatta da 16. sırada olan il; 145 ülkeye ihracat, 87 ülkeden de ithalat yapmaktadır. Hatay'ın sanayisine yapılan yatırımlar, Organize Sanayi'deki üretim kapasitesini arttırarak işgücü ihtiyacını da yükseltmiştir.Hatay'da demir-çelik sektörünün ilk yatırımı yapılmış ve 1967 yılında İsdemir kurulmuştur. Bölgenin ekonomisi İsdemir'in kurulmasıyla gelişmiştir. Son yıllarda yıllık 3 Milyar ABD Dolar değerinde kazanç elde edilmektedir. 12 milyon ton çelik üretim kapasitesi olan sanayide, yaklaşık 15.000 kişi istihdam edilmiştir(T.C. Hatay Valiliği, Antakya

Medeniyetler Korosu, <http://www.hatay.gov.tr/antakya-medeniyetler-korosu>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Hatay'da entansif tarım yapılmaktadır. İlde 275. 578 hektar tarım alanı bulunmaktadır. Bu alanın %58'i tarla arazisi, %18'i zeytinlik, %11'i meyvecilik, yine %11'i sebze alanı ve %2'si bağ alanıdır. İl, Türkiye'nin turunçgil üretiminin %21,08'ini, mandalina üretiminin %52,57'sini, pamuk üretiminin %10,84'ünü ve zeytin üretiminin %7'sini sağlamaktadır (Antakya Ticaret Borsası, Ekonomik ve Coğrafi Yapı. <http://www.antakyaib.gov.tr/AntakyaTanitim/EkonomikveCografiYapi/tabid/4251/Default.aspx>. Erişim Tarihi: 15.01.2021).

İlde çıkan madenler de ilin ekonomisini güçlendirmektedir. Dörtöl'da demir ve alüminyum, Kırıkhan'da demir, Altınözü'nde kükürt, Yayladağı'nda fosfat ve Antakya'da bulunan asbest ve altın; Hatay'ın sanayisini desteklemektedir (T.C. Hatay Valiliğı, Antakya Medeniyetler Korosu, <http://www.hatay.gov.tr/antakya-medeniyetler-korosu>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Hatay'da ayakkabıcılık sektörü de oldukça gelişmiştir. Türkiye'nin erkek ayakkabı ihtiyacının %40'nı sağlayan ilde, sektör serbest ihracat yapması ile de gelişmiştir(T.C. Hatay Valiliğı, Şehrimiz. <http://www.hatay.gov.tr/sehrimiz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

1992 yılında Antakya'da kurulan Mustafa Kemal Üniversitesi ve 2015 yılında kurulan İskenderun Teknik Üniversitesi; toplamda yaklaşık olarak 40.000 öğrenci barındırmaktadır. Öğrencilerin ve buna bağlı olarak üniversiteler bünyesinde görev yapan personellerin de Hatay'a gelmesiyle şehirdeki ekonomik canlılık artmıştır (Başyemez, 2019, s.38).

Hatay'daki tarihi ve kültürel yerlerin fazla olması ve kıyı şehri olmasına rağmen turizm açısından gelişmemiştir. Turizm faaliyetlerini arttırmak için bölgede her sene festivallerler düzenlenmektedir. Bu festivallerden bazıları; Arsu Limon Festivali, Altınözü Zeytin ve Zeytinyağı Festivali, Belen İncir Festivali, Samandağ İpek ve İpekçilik Festivali, Payas Kervansaray Festivali, İskenderun Balık ve Balık Ekmek Festivali ve Kırıkhan Ciğer Festivali'dir(T.C. Hatay Valiliğı, Şehrimiz. <http://www.hatay.gov.tr/sehrimiz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021).

3.1.5. Araştırma Alanının Sosyo - Kültürel Yapısı

Yaklaşık sekiz bin yıllık tarihi bir geçmişe sahip olan Hatay on üç medeniyete ev sahipliğı yapmıştır. Bu medeniyetler; Hititler, Oğuzlar, Persler, Romalılar, Hunlar,

Bizanslar, Selçuklular, Haçlılar, Memluklar, Abbasiler, Araplar ve Fransızlar'dır (Şan, 2019, s.705).

Tarihte Hatay, Hristiyanlar'ın ve Müslümanlar'ın önemli inanç merkezlerinden biri olmuştur. İlk kilisenin olması ve Hristiyan adının buradan yayılması büyük önem taşımaktadır. Kur'an-ı Kerim'in Yasin ve Kehf surelerinde geçen, Hz. Hızır ve Hz. Musa'nın buluştuğu yer olarak rivayet edilen il, İslami açıdan da değerli kılınmıştır (Deveci, 2019, s.1).

Hatay tek Tanrılı ve çok Tanrılı inançları da topraklarında taşımıştır. İl medeniyetlerin bıraktığı izler nedeniyle "ilk küresel şehir" özelliğine sahiptir. Hatay'da etnik kökeni ve inancı farklı insanlar bir arada barış ve huzur içerisinde yaşamlarını sürdürmektedir. Şehirde elli metre arayla cami, havra ve kilise görmek mümkündür. Etnik kökene bakılmaksızın insanlar cenazelerde, düğünlerde ve diğer özel zamanlarda bir araya gelmektedir (T.C. Hatay Valiliği, Dil Folklor ve Gelenek. <http://www.hatay.gov.tr/dil-folklor-ve-gelenekler>, Erişim Tarihi: 13.01.2021).

Hatay, binlerce yıllık birlikte yaşama kültürünü ve mirasını, "Sen ben yok, biz varız!" sloganıyla ifade etmiştir. Farklı medeniyetlerin kültürel yapısına sahip çıkılması, mutfak kültüründeki çeşitlilik, dilinin farklı dillerle yaptığı etkileşim ve geleneklerinin yalnızca Türk geleneklerinden ibaret olmaması bu sloganı desteklemektedir (T.C. Hatay Valiliği, Ben Sen O Yok Biz Varız, <http://www.hatay.gov.tr/ben-sen-yok-biz-variz>, Erişim Tarihi: 13.01.2021)

3.2. Yörükler Hakkında Genel Bilgiler

Bu başlık altında, Yörükler hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın asıl konusu Yörük fıkraları olduğundan, Yörük adının nereden geldiğine ve yaşayış şekillerine kısaca değinilmiştir.

3.2.1. Yörük Adı

İslamiyet'i kabul etmeden önce, Türk toplumu konargöçer yaşam tarzını benimsemiştir. Orta Asya'dan göç eden Türkler'in Oğuz boyu, Anadolu'ya gelmiş ve burayı Türk yurdu haline getirmişlerdir.

Anadolu'ya yerleşen Türkler'in bir kısmı yerleşik hayata geçerken bir kısmı da konargöçer yaşamlarına devam etmiştir. Bu yaşam tarzını benimseyen Türkmenler'e "gezgin, yürüyen" anlamına gelen Yörük adı verilmiştir (Aksoy, 2001, s.84).

Türkçe Sözlük'te "Anadolu'da hayvancılıkla geçinen göçebe Türkmen" olarak tanımlanan Yörük adı için araştırmacılar farklı ifadelerde bulunmuştur (Akalın, 2015, s.). Cevdet Türkay "İyi ve çabuk yürüyen, göçebe, Anadolu'nun çadırlarda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşmeyen göçebe halk." demiştir. Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu ise Yörük için " Dört bin yıllık Türk kültürü içerisinde vasıflarını daima koruyan, onu yüzyıllardır değiştirmeyen karakterini muhafaza eden bir kültürdür. Yörük, konup göçen, çadırlarda oturan, hayvancılıkla geçinen Türkmenler'dir." ifadelerini kullanmıştır (Çabuk, 2008, s.25). "Yörük 'yörümek' fiilinden yapılan, Anadolu'ya gelip burayı yurt edinen göçebe Oğuz boylarını ifade eden bir sözcüktür. Yörük ve Türkmen aynı anlama gelmekte, Anadolu'ya gelen göçebe Oğuz Türkleri'ni ifade etmektedir (Ersöz, 1991, s.22).

Osmanlı'nın son dönemlerine kadar Yörükler yaşam biçimlerini bırakmamışlardır. Önce eşkıyaların mal çalmasını önlemek için Amanos Dağları'na yerleştirilmişlerdir. Yörükler'in iskan edilmelerinin nedeni hem yerleştikleri bölgenin korunmasını hem de Türkleşmesi'ni sağlamaktır (KK.33). Özellikle Toroslar ve Ege Bölgesi'nin güney bölgelerine yerleşmişlerdir. Yörük aşiretlerine farklı isimler verilmiş; bu isimler ya yaşadıkları bölge ya da besledikleri hayvanlardan gelmiştir. Yörük aşiretlerinin bazının adları şunlardır: Yüreğir, Bozdoğanlılar, Tekeli, Horzum, Manavlı, Harmandalı, Kocacık, Karahacı, Cerit, Aydınlı, Hayta, Sarıkeçili, Karakoyunlu, Honamlı, Tecirli...(Deveci, 2020, s.23-26).

Yörükler'in yerleşik hayata tamamen adapte olduklarını söylemek mümkün değildir. Yaylak ve kışlağa hayvanlarıyla göç etmelerinin yanında, hayvancılıkla uğraşmayan ama yazın yayla yerlerine giden Yörükler vardır. Ayrıca Yörükler'in yalnız hayvancılıkla uğraştığını söylemek yanlıştır. Özellikle kış aylarında ihtiyaçlarını karşılamak için farklı geçim kaynaklarına, mesleklere yönelmişlerdir.

Yörükler'in geleneklerine ve göreneklerine bugün bile bağlılıklarının devam etmesi önemli bir husustur. Bu sebeple Yörükler'in yaşayış biçimlerine değinmek önemlidir.

3.2.2. Yörüklerin Yaşayış Biçimleri

Yörükler'in hayatı göçebe olarak geçer. Kışlağa, yaylağa, yurttan yurda göç etmek onların hayatlarıdır. Yaylağa göç genellikle nisan ortasındadır. Obanın hazırlıkları başlar. Göç aslında bir anlamda da görücüye çıkmaktır. Oba diğer obalar tarafından

görülebileceğinden atlara, develere, kızlara, gelinlere ve oğlanlara çok dikkat edilir (Çabuk, 2008, s.97).

Göç zamanı yaylağa giderken belli konaklama yerleri bulunmaktadır. Bu yerlerde çadır kurulmaz. Yol boyunca kirmen eğirilir. Bu işi yalnız kadınlar değil, erkekler de yapar. Çadırın, çuvalın, ipin, çuvalın, heybenin vb. ipleri kirmen eğirerek yapılır (Cin, 2004, s. 50).

Yörükler'in yurt için seçtiği alan büyük önem taşımaktadır. Su, hava şartları, hayvanların yeri beğenmesi önemlidir. Çadır da Yörük'ün evidir. Genellikle keçi kılından yapılır. Akrep gibi tehlikeli hayvanlar çadıra giremez. Yazın serin, kışın sıcak olur (Kıvrak, 2014, s. 43).

Deve Yörükler için çok önemlidir. Devenin süslenmesi, yüklenmesi ve devenin çekilmesi bir gelenektir. Göç sırasında deveyi obanın en güzel kızı ya da gelini çeker. Bunun nedeni deveye değil, deveyi çekene nazar değsin düşüncesidir (KK.22).

Giyim tarzlarına baktığımızda; evli kadınların, bekar kızların, gelinlerin kıyafetlerinin farklı olduğu görülmektedir. Gelinlerin saçları kahküllüdür ve bu kahkülün üzerine “cıngıl” adı verilen bir aksesuar takarlar. Alın kısmında altınlar bulunur; mutlaka renkli birkaç örtü bağlarlar. Diz altında, pazen kumaştan yapılmış renkli veya çiçekli “fıstan” denilen elbiseler giyerler. Bu fıstanın üzerine “fermene” adı verilen ceket gibi bir giysi olur. Kollarına gümüşten, kalın ve desenli bilezikler takarlar. Bu bileziklerin bakır olanlarını evli ve yaşlı kadınlar takar. Yine başka bir aksesuar da boncuktur. Yörükler için boncuklar çok önemlidir, hem boyna hem de saçlara takılır (Kılınç, 2010, s.28).

Erkekler ise kıyafet kumaşlarını kendileri dokur. Başlarına kırmızı renkte bir fes ve bu fesin üzerine renkli sarıklar takarlar. “Poşu” adı verilen renkli bir şalı omuzlarına atarlar. Poşuyu orta yaşlı ve ihtiyar erkekler takar. İhtiyarlar sakal ve bıyık; diğerleri de sadece bıyık bırakır. Kalın gömlek, ceket ve şalvar, Yörük erkeğinin kıyafetleridir. Ayakkabı olarak çarık giyerler. Bekar erkekler yanlarında mutlaka ayna, tarak, mendil ve esans taşır (Kılınç, 2010, s.29).

Yörükler kalabalık ailelerden oluşur. Bir ailenin çok sayıda çocuğu vardır. Obalar aslında bir ailedir. Aynı kandan gelen herkes aynı obadadır. Sofraya yalnız oturmayı sevmeyenler, kalabalığı severler. Dolayısıyla çekirdek aile olarak değil, sülale olarak yaşarlar (Deveci, 2020, s.28).

Yörükler'de hayvancılık yalnız bir geçim kaynağı değildir. Yörükler hayvanlarıyla var olurlar. Her şeyden önce hayvanlarını düşünürler. Topluluğun hespi aynı cins

hayvan beslemez. Bazıları koyun beslerken bazıları da sığır ve davar (keçi) besler. Ancak bu hayvanın cinsi obanın geleneğine bağlı kalınarak değişmez. Yiyeceklerini, giyeceklerini hayvanlardan yararlanarak yaparlar. Yörükler'in beslediği hayvan cinsleri; koyun, keçi, sığır, at, eşek ve devedir. At, eşek ve deve yük taşımacılığında kullanılır (Çabuk, 2008, s. 105). Hayvanların yaşlarına cinsiyetlerine ve doğurganlığına bakılarak farklı isimler kullanılır. Hastalık adlarında, insana yaptıkları yakıştırmalarda da hayvan adlarından yararlandıkları görülmektedir.

Yörükler için önemli bir konu da lakaplardır. Çocuklarına atalarının isimlerini koymak bir gelenektir. Bu sebeple isim çeşitliliği azdır. Kişi adıyla değil lakabıyla bilinir. Lakaplar rastgele verilmez, bir anlamda kazanılır. Araştırma alanında kaynak kişilerin çoğunluğunun lakabı olduğu; lakabı olmayanların ise “filan kişinin oğlu/kızı” olarak anıldığı görülmüştür. KK.1'in ten renginden dolayı lakabı “Kara”dır. KK. 9 ise “Yörük Ana” olarak bilinmektedir. Mensup olduğu aileden ötürü KK. 8'e “Cerit”; KK. 22'ye ise çok yediğinden “Koca” denilmektedir. KK. 26'ya öğrenim gördüğü için “Hoca”; aynı ad ve soyadlı KK.27'ye annesi küçükken saçına altın taktığından “Pullu” lakabı verilmiştir. KK. 33'ün bir lakabı olmamakla birlikte “Fındık Hacı'nın torunu” olarak bilinmektedir. Fındık lakabı ise boyun kısalığından verilmiştir. KK. 4, KK. 16, KK. 23 ve KK. 25 dini gerekliliklere sıkı sıkıya bağlı olduklarından “İslamlar” olarak bilinir. Lakapların sayısı oldukça fazladır. Bu sebeple konuyla ilgili ayrı bir araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Yörükler'de evlilikler genellikle aynı oba arasında olur. Akraba evlilikleri oldukça fazladır. Görücü usulü yapılan evliliklerin sayısının çok olduğu görülmektedir. Aile büyüklerinin sözünün üstüne söz söylenmez, onlar kimi isterse onunla evlenilir. Anlaşarak evlenme nadiren de olsa vardır. Kız kaçırma olayı da oldukça yaygındır (Cin, 2004, s.82).

Türk toplumunda genel olarak yapılan evlilik gelenekleri Yörükler'de de mevcuttur. Kız isteme, nişan, düğün merasimleri küçük farklılıklarla ve onların yaşam biçimlerine uygun olarak gerçekleşir.

Kız istemede; oğlanın babası, annesi, dedesi ve oymaktan birkaç yaşlı kadın bulunur. Aileler arasında çıkacak problemlere karşı, kız ve oğlan evinde sözü geçen, tecrübeli birinin kızı istemesi önemlidir. Hatay yöresi Yörükler'inin söylediğine göre; Yörük düğünü kavgasız olmaz, mutlaka bir sorun çıkar. Bu sebeple kızı isteyecek kişinin çevrede ileri gelen ve olgun kişilerden olması önemlidir. (İncir, 2011, s.34).

Kız isteme olayının olumlu sonuçlanmasının ardından nişan olur. Oğlan evi, kız evine hediyeler götürür. Onların getirdiği yüzük, küpe vb. takılır; giysiler giyilir. Bu şekilde nişanlanmış olunur. Nişanlılık süresi üç ay da olabilir üç yıl da. Bu sürenin uzunluğu hazırlıkların durumuna bağlıdır (İncir, 2011, s. 35).

Düğünler göç zamanlarında yapılır; yani ilkbahar ve sonbahar aylarına denk gelir. Yörükler'in güreşi meşhurdur. Her düğünde mutlaka güreş tutulur, eğer düğün kış aylarında yapılıyorsa güreş hikayeleri anlatılır. Oğlan evine bayrak dikilmesiyle düğün başlar, gerdeğe girene kadar da bayrak asılı kalır. Perşembe günü barak dikilir, ertesi gün (Cuma) okuntu dağıtılır. Bayrak dualar eşliğinde obanın ileri gelenleri tarafından dikilir ve altında bir kurban kesilir (Çabuk, 2008, s.91).

Düğüne gelen misafirlere “seğmen” denir. Seğmen, maddi durumlarına göre okuntu ya da koyun davar gibi hayvanları oğlan evine hediye verir. Düğünde oyunlar oynanır. Bu oyunlar aslında bir nevi tiyatrodur. “Yüzük, bağ dikme, sinsin ve tura” bu oyunlardan bazılarıdır (Çabuk, 2008, s. 92).

Sabaha karşı seğmen uyur. Bu uykubub süresi oldukça kısadır. Sabahın erken saatlerinde “tan davulu” ile uyandırılırlar. Öğlen olmadan kız evine doğru yola çıkılır. Oynamasını bilen ve ağzı laf yapan bir erkek “kepez” adı verilen kıza verilecek hediyelerin olduğu bir sini taşır. Kızın annesi kepezi taşıyanın cebine bir hediye koyar. Kız evinin sınırına gelindiğinde, oğlandan “toprak bastı” parası alınır. Düğünde bayrağın ayrı bir önemi vardır. Kız almaya giderken bayrak taşınır. Bayrak taşıyan kişiye “bayraktar” denir ve bu kişi bilgili, görgülü, tecrübeli kişiler arasından seçilir. Kız evinin sınırında oğlan imtihanlardan geçer (Baysal, 2019, s.87).

İlk imtihan bayrakla ilgili sorulardır. Eğer oğlan doğru cevap vermezse cezalandırılır. Bu cezalar şaka yollu olur. Bir diğer imtihan ise silahla atış yapmaktır. Hedef olarak; ayna, şişe, yumurta gibi nesneler konur. Oğlan bunları vurmada kız evine geçemez (Baysal, 2019, s.87).

Bu törenden sonra kına merasimi gelir. Kızın ailesi üzüntülüdür. Gelin ortaya alınır, kınada bulunanlar ağlamaya başlar. Kına yakıldıktan sonra oynamalar başlar ve kına merasimi “kız anasının yakımı” adı verilen ağıtlarla sona erer (Baysal, 2019, s. 86).

Kınanın sabahında kız, ata veya deveye binerek evden ayrılır. Gelin oğlan evine geldiğinde başına bir sini konur. Sinin içine para, takı ve hediyeler yerleştirilir. Bu adete “kırkım” adı verilir. Gelinin de kendi dokuduğu halı, kilim ve alaçuval sergilenir (İncir, 2011, s.38).

Gerdekten önce dini nikah kıyılır. Kız ve oğlan, karı koca olana kadar bayrak asılı kalır, sonra indirilir. Gelin ertesi gün kayınvalidesi ve kayınbabasının elini öper, hediye bekler. Eğer hediye verilmezse gelin onlarla konuşmaz. Bu durum yıllarca sürebilir ancak süre ne kadar uzarsa, hediye boyutu o kadar büyür (Deveci, 2020, s.42). Kız kaçırmada ise taraflar arasında kavgalar olur. Daha sonra kaçırılan taraftan bir heyet gönderilip ailelerin arası bulunur. Kaçan kıza düğün yapılmaz (İncir, 2011, s.47).

Doğum geleneklerinde ise kadınlarla ilgili uygulamalar değil, çocuk ile ilgili yapılan uygulamalar çoğunluktadır. Doğumlar genellikle yolda, çadırda ve dağda olur. Hamile kadın utangaçtır, kocasından bile çekinir. Sancısı geldiğinde eğer çadırda erkek varsa kimseye haber vermeden, kadın bir ağaç altında ya da kuytu bir köşede doğurur. Doğumda ebe olur, akrabalarından biridir. Bazen kadın kendinin ebesi olur. Anneye doğumdan sonra pekmez ve tereyağı yedirilir. Çocuğu “çetikleme” adı verilen soğuk su ile yakıma olayı gerçekleşir. Bunun çocuğu hastalıklardan koruyacağına inanılır. Çocuğun yastığının altına bıçak veya makas yerleştirilir. Kötü ruhların çocuktan bu şekilde uzak duracağına inanılır (Cin, 2004, s.62-81). Kırklama, köstek kesme, aydaş aşısı, pişirme, iğne değiştirme vb. uygulamalar Yörükler’de de mevcuttur.

Yörükler’de ölüm ve cenazede yapılanlar diğer Türk geleneklerinden farklı değildir. Bununla birlikte yaşam biçimlerinden kaynaklanan bir ayrım olduğunu söylemek mümkündür. Her obada mutlaka bir imam bulunur. Göç yolundayken ölenler, hızlı bir şekilde yıkanıp kefenlenip gömülür. Bu zamanda yas tutacak bir süreleri yoktur. Kışlak yerlerinde gerçekleşen ölümlerde ise yapılan uygulamalar diğerlerinden farklı değildir (KK. 16).

3.3. Araştırma Konusuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Fıkra ile ilgili yapılmış tez çalışmaları değerlendirildiğinde, 29’u yüksek lisans, 16’sı doktora olmak üzere toplamda 45 tezin varlığı tespit edilmiştir. Bunlardan Yörükler üzerine olanı ise Nurdan Kılınç’ın “Antalya Yöresi Yörük Fıkraları Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır.

Yapılan makale ve bildirinin sayamayacak kadar fazlalığı nedeniyle seçilenlerin açıklanması uygun bulunmuştur. Çalışması sayısının fazla olması fıkra üzerine araştırma yapılacak hususların çeşitli olduğunun bir göstergesidir.

Fıkra üzerine yazılan kitapların, genellikle eğlence amaçlı olduğu tespit edilmiştir. Kitap sayısı fazladır ancak bu kitaplardan fıkranın değerlendirilmesi üzerine yapılan

çalışmaların, eğlence amaçlı yazılanlara göre az olduğu tespit edilmiştir. Yazılan kitaplardan seçme yapıp açıklanmıştır.

3.3.1. Kitaplar

Eflatun Cem Güney, 1962 yılında “*Nasreddin Hoca Fıkraları*” adlı eserini Varlık yayınevinden yayımlamıştır. Eserde Nasreddin Hoca fıkraları üzerine bir değerlendirme yapılmış ve Nasreddin Hoca fıkralarından örnekler verilmiştir.

Saim Sakaoglu’nun 1992 yılında yayımladığı “*Türk fıkraları ve Nasreddin Hoca*” eseri üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü “Fıkralar Üzerine”, ilk bölüm “Türk Fıkraları – Fıkra Tipleri” ve ikinci bölüm “Nasreddin Hoca” başlığını taşımaktadır. İlk bölüm sekiz; ikinci bölüm yedi makaleden oluşur.

Bahri Alptekin 1997 yılında *Bektaşî Fıkraları* adlı eserini, İtalik yayınevinden yayımlamıştır. Eserde Türk fıkralarında Bektaşî tipinin özelliklerine değinilmiş, tipin işlevlerinden söz edilmiştir. Bu tipin evrensel olduğu savunulmuş ve fıkralarla örneklendirilmiştir.

Fikret Türkmen, 1999 yılında “*Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi)*” adlı eserini yayımlamıştır. Eserde mizah teorileri hakkında bilgi verilmiş ve Nasreddin Hoca fıkraları mizah teorileri bağlamında değerlendirilmiştir. “Letaif-i Nasreddin Hoca” adlı eserdeki fıkralar, latin albesiyle transkripsiyonlu metinle yayımlanmıştır. Ayrıca asıl eserin tıpkı basımı ve bir sözlük eserde yer almaktadır.

Dursun Yıldırım’ın 1999 yılında yayımladığı eseri “*Türk edebiyatında Bektaşî fıkraları*” ülkemizde fıkra ile ilgili yapılmış en kapsamlı eserlerden biridir. Kitapta, fıkra türü üzerinde durulmuş ve çalışmamızda da yararladığımız fıkra tasnifi yapılmıştır. Bu hususların yanında Bektaşî fıkralarının tarihi, Bektaşî tipi ve bu tipe bağlı fıkraların tasnifi yer almaktadır. Eserde 389 Bektaşî fıkrası bulunmaktadır.

Erman Artun, 2013 yılında Çukurova bölgesindeki mizah kültürü ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapmış ve çalışmasına *Çukurova Halk Kültüründe Mizah* adını vermiştir. Karahan Kitabevi’nden basımı yapılan eserin giriş bölümünde mizah ve fıkra kavramı hakkında bilgi verilmiş, kavramların tarihi gelişimine yer verilmiştir. Fıkralar Çukurova’da yaşayan yerel grupların adları altında sınıflandırılarak incelenmiştir.

Yakın zamanlı bir çalışma, 2018 yılında, Mehmet Çevik tarafından *Abdal Fıkraları Üzerine Bir İnceleme* adıyla Ürün yayınevinden yayımlanmıştır. Çalışmada sosyal bir zümre olan Abdallar’ın, toplum tarafından yeterince tanınmadığı düşünülmüş, onların

kültürel yaşamları hakkında bilgi verilmiştir. Kültürlerinin benzersiz olması nedeniyle Abdal Fıkraları'nın da sözlü ve yazılı edebiyatta önemli bir yere sahip olduğu vurgulanarak, Abdal tipi üzerinden anlatılan fıkraları incelemiş, değerlendirme yapmıştır. Eserde fıkra metinlerine de yer verilmiştir.

3.3.2. Makaleler- Bildiriler

Esra Şimşek, 1993 yılında yaptığı “*Aşıklar Etrafında Anlatılan Fıkralar*” adlı çalışması, Milli folklor dergisinin 3. cildinin 17. sayısında yayımlanmıştır. Şimşek giriş kısmında Türk fıkralarının tasnifine değinmiştir. Aşıklar etrafında anlatılan fıkraları; “aşıklık mesleğini konu alan fıkralar; atışmalar ve atışma konusu ile ilgili fıkralar; sazı akord etme ile ilgili fıkralar; aşıkların çevresindeki insanlarla konuşmalarını ihtiva eden fıkralar” başlıkları altında dört gruba ayırıp incelemiştir.

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun, 1994 yılında İkinci Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı Bildirileri'nde yayımladığı, “*Türk Halk Edebiyatı'nda Ortak Fıkra Tipleri*” adlı bildirisinde; Uygur, Karakalpak, Kazak, Türkmen olmak üzere Türkistan fıkra tiplerinin benzer ve farklı yönlerine değinmiştir. Bildiride fıkra tiplerine bağlı anlatılan yedi fıkraların nükte barındıran cümleleri ve üç fıkranın da tam metinleri verilerek karşılaştırma yapılmıştır.

Ali Çelik'in 2001 yılında, Milli Folklor dergisinin 13. cildinin 52. Sayısında yer alan “*Tarih Araştırmalarında Sözlü Kaynakların Önemi Ve Fıkralardan Tarihi Öğrenmek*” adlı makalesinde; tarihin öneminden, sözlü kaynaklardaki tarihi unsurlardan bahsedilmiştir. Fıkra ile ilgili olarak yapılan çalışmaların yetersiz olduğu, zamanında derlenmediği için tarih araştırmalarında güvenilirliğinden şüphe duyulduğundan söz edilmiştir. Fıkraların tarihi bir belge olarak kullanılmasa da dikkate edilmesi gereken kaynaklar olduğu vurgulanmıştır.

Müge Canpolat'ın 2002 yılında yaptığı “*Fıkra gülmece kuramları ve anlatım ortamı*” adlı çalışması Milli folklor dergisinde yayımlanmıştır. Çalışmada gülme kuramlarına değinilmiş, fıkranın gülme kuramlarıyla ele alınmasının gerekli olduğu öne sürülmüştür.

Cafer Şen'in 2016 yılında, Milli Folklor dergisinin 28. cildinin 109. sayısında yayımladığı “*Fıkraların psikanalitik yapısal dinamikler*” başlığını taşıyan makalesinde fıkralar ve haz ilişkisi üzerinde durulmuştur. Fıkralardaki beklenmedik Freud'un psikanalitik kuramı kapsamında haz ve doyum ilkesiyle ilgisi olduğu ve bu durumla fıkranın diğer türlerden ayrıldığı söylenmiştir.

3.3.3. Tezler

Fıkralar üzerine yapılmış lisansüstü ve doktora tez çalışmaları ise şu şekilde sıralanabilir:

Akpınar, B. (2007). Sivas fıkraları yapı, işlev, bağlam. [Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi].

Altunel, İ. (1990). Anadolu mahalli fıkra tipleri üzerinde bir araştırma inceleme-
metinler. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Bayraktar, Z. (2010). Mizah teorileri ve mizah teorilerine göre Nasrettin Hoca
fıkralarının tahlili. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi].

Buran, E. (2018). Kürt fıkralarında imam tipi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Mardin Artuklu Üniversitesi].

Cengiz, G. (2002). Temel fıkraları üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış Doktora
Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Cenikoğlu, G.T. (1998). Nasrettin Hoca fıkralarında insan kadrosu. [Yayımlanmamış
Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Civelekoğlu, E. (2010). Senirkent fıkraları üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].

Çaba, Z. A. (2013). Nasrettin Hoca fıkralarının mantıksal açıdan incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].

Çiçekler, S. (2006). Anadil (Türkçe) öğretiminde fıkra metinlerinin kullanılması. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Dedebağlı, H. (2007). Nasrettin Hoca fıkralarının eğitim yönünden
değerlendirilmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi].

Değer, Z. İ. (2015). Mersin fıkralarının bağlam merkezli halk bilimi kuramları
açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi].

Dikbaş, A. (2018). Elazığ fıkraları ve fıkra tipleri (bağlam merkezli bir inceleme). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi].

Duman, M. (2019). Değerler eğitimi ve söz varlığı açısından Bektaşî fıkraları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi].

Ekim Okçu, A. L. (2017). Nasrettin Hoca fıkralarının zaman kavramı açısından
incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].

Emedov, Ş. (2004). Türkmen fıkraları üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Gökşen, C. (2002). Temel fıkraları üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Güncüz, D. (2005). Bölge ve yörelerle ilgili fıkra tipleri üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi].

Hangün, İ. (2002). Elazığ fıkraları inceleme metin. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi].

İyigün, F. (1989). Nasrettin Hoca fıkralarının müzikal animasyona uyarlanması ve Nasrettin Hoca'nın müzikal animasyon aracılığı ile tanıtımı. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]

Jubraeil, O. (2019). Cuha el- Arabi ve fıkraları üzerine bir inceleme. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi].

Kanat, N. D. (2017). Mizah teorileri bağlamında Bektaşî fıkraları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi].

Karabatak, R. (2018). Nasrettin Hoca fıkralarının söz dizimi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi].

Kılınç, A. (2001). Yabafşar kasabası anlatı üzerine bir inceleme hikaye, masal, fıkra. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi].

Kılınç, N. (2010). Antalya yöresi Yörük fıkraları üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].

Kılınç, Ö. (2021). Başkurt fıkraları üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi].

Kotancı, A. Y. (2018). Azerbaycan'ın şekil bölgesi fıkraları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi].

Meyermanova, J. (2001). Kazak fıkraları ve fıkra tipleri. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Özmen, F. (2012). Mizah dili bağlamında polis konulu fıkralar. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi].

Polat, M. (2017). Gagavuz fıkraları ve fıkra tipleri. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi].

Rahmankulov, F. (1998). Türkmenistan'da Nasrettin Hoca fıkraları. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi].

Sağlam, F. (1998). Ostfrizya fıkraları ile Karadeniz fıkraları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].

Savumlu, B. (2000). Taşra fıkraları dramaturgi ve reji çalışması. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Solmaz, E. (2016). Nasrettin Hoca tipi ve fıkraları. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi].

Tarhan, E. (2020). Adana'da anlatılan fıkraların mizah teorileri, bağlam, işlev ve yapı açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi].

Topal, Y. (1999). Mahalli Trabzon fıkraları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi].

Tör, N. (1992). Türkçe ve Rumca olarak söylenen Nasrettin Hoca fıkraları üzerine bir inceleme-metin. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].

Ulu, E. (1990). Tokat çevresinde cin fıkraları ve masalları. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi].

Usta, M. (2015). Nasrettin Hoca tipi ve fıkralarının oluşumunun bağlam merkezli halk bilim yöntemleri açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi].

Ülper, H. (2002). Nasrettin Hoca fıkralarının dil, üslup ve eğitim yönünden incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].

Yaman, B. (2020). Yuri Latman'ın kültür gösterge bilimi bakış açısından Nasrettin Hoca fıkralarının İngilizce çevirilerinde kültürel aktarım sorunsalı. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi].

Yıldırım, N. (2018). İncili Çavuş fıkralarında eğitici değerler. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi].

Yıldırım, T. (1996). İllüstrasyon ve illüstrasyonla Karadeniz fıkraları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi].

Yılmaz, D. (2004). Türk fıkralarının tarih öğretimindeki yeri ve kullanımı. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Yılmaz, G. (2019). Gülme kuramları bağlamında Kazak Tatar fıkraları. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].

Zengin, F. G. (2016). Karadeniz fıkralarında toplumsal cinsiyet açısından yaklaşım. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi].

3.4. Kavramsal Çerçeve

Araştırmamızın kavramsal çerçevesini fıkra kavramı ile ilişkili terimler ve bu terimlerin açıklanması oluşturmuştur.

3.4.1. Fıkra Kavramıyla ilgili Terimler

Araştırmacıların, fıkranın tanımını yaparken kullandıkları kelimeler, fıkra kavramını destekler niteliktedir. Fıkra yerine söylenen pek çok kelime olsa da bu kelimeler kavramın karşılığı değil, kavramın içeriğidir. Edebiyat tarihinde ve yerel ağızlarda fıkra dışında fıkra anlamına gelen birtakım kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimelerin asıl anlamlarına bakmak, fıkra kavramını ne kadar karşıladıkları ve kavrama verdikleri desteği anlamak açısından önemlidir.

▪ Nükte

Arapça kökenli olan Nükte sözlük anlamıyla “1.İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri. 2. Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, espri.”dir (Akalin, 2011, s.1783). Bu tanım doğrultusunda nüktenin birinci tanımın fıkra kavramını karşılamaya yönelik yapıldığı; ikinci anlamının ise fıkranın yapı unsurlarından biri olduğu görülmektedir. Öyleyse nükte hem fıkra kavramı yerine kullanılan hem de yapı unsurlarından biri olan bir terimdir.

▪ Latife

İslam Ansiklopedisi’nde latife şu şekilde ifade edilmiştir: “İnsanları güldüren, neşelendiren hoş ve güzel söz, özellikle şaka, espri anlamına gelen latife (çoğulu letâif) kavram olarak sözle ifade edilmesi güç ince mânâ, kalbe doğan duygu; güldürecek tuhaf söz ve hikâyeyi ifade eder. Latife ve daha sonraki adlandırılışıyla fıkra anlatım bakımından hikâye, güldürme yönünden de gülmece karakteri taşıdığı için bu iki tür arasında görülmüştür.” Bu tanım ve çalışmamızın “Fıkranın Tanımı” bölümünde verilen bilgiler doğrultusunda, latifenin fıkra kavramına en yakın terim olduğunu düşünülmektedir. Kavrama fıkra adından önce latife denilmesi de bu düşüncüyü destekler. Fıkra kavramının genişlemesiyle latife terimi kavramı tam anlamıyla karşılayamamış, hikaye ve güldürmece arasında kalan bir tür olmuştur. Buna karşın günümüzde bile fıkra yerine latifenin de kullanılması, bu terimin kavramla özdeşleştiğinin bir göstergesidir.

- **Gülmece**

Mizah türleri arasında yer alan gülmece, “1. Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor. 2. Gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, mizah, ironi.” şeklinde tanımlanmıştır (Akalin, 2011, s.999). Her ne kadar fıkra kavramıyla benzerlik gösterse de farklı olduğu yanlar da vardır. Fıkradaki eleştiri dili, gülmecede tamamen alaycıdır. Fıkralar yalnızca güldürmeyi amaçlamaz aynı zamanda kuvvetli ve net bir mesaja da sahip olmayı hedefler. Gülmecede ise asıl amaç güldürmektir, bunun yanında verilmek istenen bir mesaj varsa içeriğinde barındırır. Ortak özellikleri olsa da gülmece fıkranın farklı türler olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

- **Mizah**

“Edebiyatta düşünceleri espri ve nükteyle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi.” anlamına gelen mizah, çoğu zaman latife ve şaka ile kullanılır (Akalin, 2011, s. 1692). Fıkraların mizah barındığını söyleyebileceğimiz gibi mizahın da fıkra kavramının karşılığı olduğunu söylemek mümkündür. Fıkralar her zaman içerisinde mizah bulundurulur, bazı araştırmalar fıkralardaki mizah unsurlarının tespiti üzerinedir. İç içe geçmiş bu iki kavram sık sık birbirinin yerine kullanılmaktadır. Örneğin Nasreddin Hoca bir fıkra tipi olduğu gibi aynı zamanda mizah kahramanı olarak da bilinmektedir.

- **Güldürü**

“Güldürme özelliği olan şey.” (Akalin, 2011, s.997) anlamına gelen güldürü kelimesinin fıkra kavramı ile ilgisine baktığımızda; tanımına uygun olarak fıkra kavramını da içinde bulundurduğu söylenebilir. Güldürünün fıkra dışında tüm güldüren türleri de kapsadığını söylemek mümkündür.

- **Şaka**

İslam Ansiklopedisi’nde “Ciddi fikirlerin mizahî bir anlatımla dile getirildiği edebî tür. Edebiyatta düşünceleri espri ve nükteyle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi.” olarak tanımlanan şakanın, Türkçe Sözlük’teki karşılığı “Edebiyatta düşünceleri espri ve nükteyle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi”dir (Akalin, 2011, s.2198). Tanımlardan yola çıkılarak şaka teriminin fıkra kavramını karşılamasa da kavramı desteklediği söylenebilir.

- **Dalga, Mavra, Palavra**

Dalga teriminin sözlük karşılığı “Gizli iş, dalavere. Palavra.” (Akalın, 2011, s.584); Mavranın tanımı “Gevezelik.” (2011, s.1637) ve palavranın karşılığı “Herhangi bir konuda gerçeğe aykırı, uydurma söz veya haber, balon, martaval. Uzun ve boş konuşma.” olarak ifade edilmiştir (2011, s. 1877) . Her üç terimin de fıkra kavramı ile bir yakınlığı olmamasına karşın yaptığımız alan araştırmasında Hatay Yörükleri’nin fıkra karşılık bu kelimeleri kullandığı tespit edilmiştir. Bu tespitten hareketle fıkranın uydurma veya gevezelik olduğu düşüncesine sahip oldukları fikri oluşmuştur.

- **Tip**

Tip terimin edebiyat anlamına baktığımızda “Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi.” ifadesiyle karşılaşılmaktadır (Akalın, 2011, s.2357). Ancak tip yalnızca verilen edebi türlerde değil, fıkra da bulunmaktadır. Hatta fıkra türünün tasnifinde tipten yararlanılmaktadır. Türk fıkraların belirli tiplerle anılması (Nasreddin Hoca, Temel, İncili Çavuş vb.) terimin fıkra ile olan yakın ilişkisini desteklemektedir. Araştırmaya ve diğer araştırmalara da konu olan fıkra tipi ise ayrı bir başlık altında verilmiştir.

3.5. Fıkra Anlatma Geleneğine Genel Bir Bakış

“Fıkra Anlatma Geleneğine Genel Bir Bakış” başlığı altında; fıkranın tanımına, fıkralarda konu, zaman, mekân, yapı, şahıs kadrosu, dil ve üslup, fıkra tipi ve Türk fıkralarının tasnifleri konularına değinilmiş, ilgili kaynaklardan elde edilen veriler aktarılmıştır.

3.5.1.Fıkranın Tanımı

Fıkra kavramı ilk olarak Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lügat-it Türk eserinde karşımıza çıkmıştır. Kavramın karşılığı olarak küğ ve külüt kelimeleri verilmiş, “halk arasında ortaya çıkan insanları güldüren şey” ve “halk arasında gülünç olan nesne” olarak tanımlanmıştır. İslamiyet’in kabulünden önce Türk toplumlarında fıkranın karşılığı olarak bu kelimeler kullanılmıştır. İslamiyet’in kabulünden sonra fıkra kavramına karşılık; “hikaye, masal, kıssa, nükte, mizahi latife” gibi kelimelerle karşılaştırılır. Bu sözler arasında en sık kullanılan ise latifedir (Yıldırım, 1999, s.3).

İslamiyet'in kabulüyle fıkralardaki içerik değişmiş ve din, tasavvuf, ahlak fıkranın içerisine girmiştir. Fıkra, İslamiyet'in anlaşılması için bu dönemde fıkra bir araç olarak kullanılmıştır. 16. yüzyıla gelindiğinde latife tamamen fıkranın karşılığı haline gelmiş, edebi bir terim olmuştur. Fıkraların yazıldığı eserlere letaif adı verilmiştir. 19. yüzyılda letaif ve fikarât kelimeleri beraber kullanılmaya başlanmıştır. 20. yüzyılda, Avrupa'ya baktığımızda gerçekçi ve güldürücü hikayelere anekdot adı verdikleri görülmektedir (Yıldırım,1999, s.4-5)

Arapça kökenli olan fıkra için farklı tanımlar yapılmıştır. Osmanlıcaü Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ta fıkranın tanımı "1. Omurga kemiklerinden bir boğum, ömür. 2. Bend, madde, paragraf. 3. Kısa hikaye, masal, kıssa. 4. Kanun maddelerinin paragraflarından her biri 5. Kısım, fasıl, bölüm (kitap veya eserde). 6. Yazılmış kısa bir haber. 7. Gazetelerde, gündelik hadiselerin kısa ve temiz bir üslupla yazılmış şekli." olarak verilmiştir (Devellioğlu, 2013, s. 304).

Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı eserinin birinci cildinde fıkra bölümündeki tanım şu şekildedir: " Gündelik olayları, memleket derterini veya herhangi bir konuyu, belli bir görüş açısından ele alan kısa yazılara fıkra denir. Umum olarak daha çok gazetelerde görülen bir yazı türüdür. Fıkraya 'köşe yazısı', fıkra yazarlara ise 'köşe yazarı' denildiği de görülmektedir.". Aynı eserdeki bir başka tanım ise "1. Çokçası, güldürücü bir sonuca bağlanan latifeler ki en güzeli Nasreddin Hoca, Bektaşî, İncili Çavuş vb. 2. Derin bir hikmet ve ibreti içine alan ve eskiden kıssa diye anılan ufak hikayeler. 3. Tarihten çıkarılan veya tarihi kişilerin ağzından nakledilen güldürücü ve ibretli vakalar." şeklindedir (Kabaklı, 2008, s.589).

Türk Dil Kurumu'nun hazırlamış olduğu Türkçe Sözlük'te "1. Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik. 2. Köşe yazısı. 3. Kanun maddelerinin kendi içlerinde satır başlarıyla ayrıldıkları ufak bölümlerden her biri. 4. Paragraf. 5. Omur." olarak fıkranın tanımı yapılmıştır (Akalin, 2011, s.428).

Fıkra için bir başka tanım da; "Fıkra, hikaye çekirdeğini hayattan alınmış bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve günlük hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları, sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerden ibaret yaygın epik – dram türündeki realist hikayelerden her birine verilen isimdir." şeklindedir (Yıldırım, 1999, s.3).

Metin Karadağ Türk Edebiyatı'nda Anlatı Türleri adlı eserinde, fıkra ile ilgili “Arapça kökenli bir sözcük olan fıkra, halk edebiyatımızda, anlatı çekirdeğini hayattan alan bir olay veya düşünceye dayanır. Bu kısa ve yoğun anlatımlı tür, insan kusurlarıyla günlük hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç olayları, çarpıklıkları, karşıtlıkları sağduyuya dayalı ince bir mizah, keskin bir alayla anlatan, çoğunlukla düz yazı biçiminde bir yapıya sahiptir. Farklı bir mizah yükünü en kolay taşıyabilen, en çabuk yayabilen bir mizah türü olarak bütün çağlarda kullanılmıştır.” görüşlerini ortaya koymuştur (Karadağ, 2004, s.319).

Edebiyat Terimleri Sözlüğü'nde fıkra, “Bir olayı ya da görüşü kısaca anlatan parça. Daha çok sözlü edebiyatın malıdır. Her fıkranın amacı vardır. Fıkra ya ders verir ya da güldürür. İki amaç da bir fıkranın içinde bulunabilir. Fıkralar kahramanları bakımından iki ayrılabilir. Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Bektaşî fıkraları kahramanı belli olan fıkralardır.” şeklinde izah edilmiştir (Akalin, 1976, s.100).

Fıkra üzerine birçok çalışma yapmış olan Sakaoğlu, fıkra için “ Masal, efsane, hikaye, mit, lejand gibi anlatmaya dayalı halk edebiyatı ürünlerinden biri de fıkralardır. Fıkraların sayı bakımından diğer ürünlerden fazla olmasının yanı sıra, günlük hayata diğer türlerden daha fazla girmiş olması da önemlidir. Fıkralar, tek motife yer veren kısa anlatımlar olup günlük hayatta çeşitli sebeplerle anlatılmaktadır. Kimi zaman bir meseleyi açıklamak, bir konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için anlatılırken kimi zaman da hoşça vakit geçirmek için anlatılır. Bazı fıkralar kahkahalarla güldürürken bazıları da bir gülümsemeye neden olur. İçlerinde sadece düşündüren fıkralar da vardır. Hatta bazılarını anlamak için ilgili olduğu konuda bilgi sahibi olmak gerektiği de unutulmamalıdır.” demiştir (Sakaoğlu, 1992, s.13).

Erman Artun fıkra için görüşlerini “Fıkralar, bir kişiye veya kişilere ait gibi görünse de gerçekte toplumun tümüne mal olmuştur. Fıkranın sahibiymiş gibi gösterilen kahramanlar, halkın yarattığı fıkra tipleridir. 15. yüzyıldan sonra dini, ahlaki ve tasavvufi nitelikte yazılmış eserlerde geniş ölçüde yer almaya başlayan fıkralar konularını yaşanmış hayat sahnelerinden alır. Bir fıkra genellikle tek olay üzerine kurulur. Fıkralar güldürürken düşündürmek isteyen ürünlerdir. Anlatımın alışılmamış, şaşırtıcı, garip oluşu bizi güldürmektedir.” olarak vermiştir (Artun, 2013, s. 11-12).

Türkiye'nin dışındaki Türkler'in fıkra sözcüğü yerine kullandıkları kavramlar şöyledir: Azerbaycan Türkçesi'nde “latifa”, Kazak Türkçesi'nde “küldürgi”, Kırgız Türkçesi'nde “anekdot”, Özbek Türkçesi'nde “latifa”, Başkurt Türkçesi'nde “kalamas, maraka”, Tatar Türkçesi'nde “mazak, kızıklı (kökili), hal”, Türkmen Türkçesi'nde

“anekdot, yamak, deyişme, sorta söz”, Uygut Türkçesi’nde ise “latipa, anekdot” (Değer, 2015, s.47).

Araştırmamız kapsamında sahada fıkra kavramının karşılığında tespit edilen sözcükler “palavra, mavra ve dalga” olmuştur. Kaynak kişilerden birçoğu fıkra denildiğinde söylemek istediğimizi anlamamış, anlayan kişilerden de fıkraya karşılık ne denildiği öğrenilmiş, bu kavramlara ulaşılmıştır.

3.5.2. Fıkralar Üzerine Betimsel Bir Değerlendirme

Sözlü edebiyatın parçası olan fıkra; eğitimden adalet, yöneticilerden halka, siyasetten ekonomiye, din ve ahlaka, geleneklere kadar birçok konuya içeriğinde yer vermektedir. Günlük hayattan aldığı konular, herkesin başına gelebilecek durumlar olduğundan realisttir. Fıkranın kaynağı insan olduğundan, insan ile ilgili her şey onun konusudur. Nadiren de olsa fıkralarda olağanüstü olaylarla karşılaşmak mümkündür (Bkz. *Şeytan ve Hayta*).

Fıkralar konularına göre; inanç ve itikatlarla dini adet ve merasimleri, yasakları, hurafe ve din adamlarıyla ilgili olanlar; idareci tabakayla halk arasında geçen olaylar; aile, hukuk, terbiye, yardımlaşma vb. ile ilgili olanlar; doğruluk, dürüstlük, uyanıklık ve saflıkla ilgili olanlar, misafirperverlikle ilgili olanlar, temizlik ve pislik ile ilgili fıkralar olarak sınıflandırılabilir (Yıldırım, 1999, s.6).

Fıkralar toplumun kültürel yapısını bir ayna gibi yansıtmaktadır. Örneğin eğitim yetersizliği, rüşvet alma, parasızlık, dini gereklilikleri bilmemek gibi konular fıkralarda toplumun aksayan yönlerini göstermektedir.

Yapısını incelendiğinde; oldukça kısa ve düzyazı biçiminde bir anlatım türü ile karşılaşılmaktadır. Olay örgüsünün kısa olmasının yanında giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin de varlığından söz edilebilir. Anlatım türü kısa olduğundan, giriş ve gelişme bölümlerini ayırt etmek güçtür ancak sonuç bölümünün varlığı nettir. Başka türlerde olan ortam tasviri, kahramanların tanıtılması gibi gelişme bölümünde karşılaştığımız bilgiler, fıkralarda bulunmamaktadır. Yıldırım fıkrayı iki bölüme ayırır. Ona göre “ Hazırlık bölümünde kısaca olay ve ifade edilmek istenen düşünce ile ilgili bilgiler verildikten sonra tez ve antitez ortaya çıkar. Karşılıklı konuşma ile mesele muhakeme edilir. Taraflar bir hükme bağlanır ve bu hüküm sonuç kısmını oluşturur.” (Yıldırım, 1999, s.8). Yıldırım’ın verdiği bu bilgiler ışığında fıkra da bir görüş ve karşı

görüş ya da olay ve karşı olay bulunduğunu söylemek mümkündür. Fıkraların hazırlık-nükte, hüküm-sonuç olarak iki bölüm üzerine kurulu olduğu söylenebilir.

Şekil ve içeriğiyle diğer türlerden net bir şekilde ayrılan fıkra bulunan her ögenin yeri bellidir. Ögelerin yerinde olmaması durumunda fıkra barındırdığı nükteyi kaybedebilir. Az sözle çok şey anlatmak, amaca uygun bir şekilde anlamlı fikir söylemek ve hareket etmek fıkranın yapı özellikleri arasındadır (Dikbaş, 2018, s. 12).

Fıkra zaman unsuru çoğu zaman belirsizdir. Sabah, öğle, akşam; ikindi, yatsı vb. günün saat dilimlerini bildiren kavramlar olsa da net bir tarih bulunmaz. Olaylar arasından geçen sürenin ifadesi için genellikle “gel zaman git zaman” söylemi kullanılmaktadır. Fıkranın giriş bölümünde zaman belirtilmek istenirse “zamanın birinde, bir gün” gibi ifadeler kullanılır. İstisnai durumlar ancak tarihte bilinen bir şahısla ilgili fıkra anlatılacağında gerçekleşir.

Tıpkı zaman gibi fıkralarda mekân genellikle belli değildir. Fıkralarda geçen mekan belirten kavramlar, fıkranın anlatıldığı toplumun kültürünü belirtmek için kullanılır. Örneğin Yörük fıkralarında karşılaşılan “çadır” mekanı, Yörük kültürünü yansıtmaktadır. Mekan, fıkradaki olayı doğrudan etkilemese de olayın anlaşılmasında ve verilmek istenen mesajın doğru iletilmesine yardımcı olur. Olayların geçtiği mekanlar; tarla, ev, çadır, yayla, sokak vb. konumu tam olarak belli olmayan yerlerdir.

Halk edebiyatı ürünlerinden olan fıkranın, bağlı olduğu gelenekle uyumlu olarak dili ve üslubu oluşmuştur. Günlük konuşma dilinin kullanılmasının yanında ait olduğu toplumun ağız özelliklerini de barındırır. İğnelemeler, mecazlı söyleyişler, sözcüklerin tekrarı anlatımı güçlendirmek için sıkça kullanılmıştır. Dilinde iğnelemenin yanında alaycılık ve eleştiri de bulunmaktadır. Anlatımda argo kullanımı oldukça yoğundur. Alaycı söylem, argo kullanımı, rahat konuşma fıkranın üslubunu yansıtmaktadır. Basit yapıli cümlelerden oluşan fıkralarda; geçmiş zaman, geniş zaman ve emir kipleri kullanılmaktadır.

Fıkralarda verilmek istenen mesajı net bir şekilde iletmek için süslü, ağır bir dil kullanılmaz. Önemli olan giriş ve sonuç bölümü olduğundan, gelişme bölümünde görülen uzun tasvirlerle yer verilmez. Verilmek istenen mesaj güçlendirilmek istendiğinde kelimeler mecazi anlamda kullanılır. Tezat, kinaye, tevriye gibi edebi sanatlardan da anlatımda yararlanılmaktadır (Değer, 2015, s.54).

Fıkralardaki kişi kadrosu günlük hayatta karşımıza çıkabilecek insanlardır. Fıkra türüne özgü bir özellik de olayda bulunan kişinin, bilinen biri olmasa da tasvir

edilmeden gözümüzde canlanmasıdır. Örneğin olayda kadı geçiyorsa bahsedilen kadının kim olduğunu bilmeden zihnimize görüntüsü canlanır.

3.5.3. Fıkra Tipi

Türk sözlü ve yazılı edebiyatı içerisinde belli bir sosyal çevre veya zümre ile bir düşünüş ve davranış biçimini temsil yeteneği kazanan unsurlara tip denir (Solmaz, 2018, s.342). Bir başka anlamda tip, “Edebiyatta bir örneği temsil eden sembolik kişi; öykü, roman ya da tiyatrodaki benzerlerinin ortak niteliklerini kişiliğinde toplayan, bir özelliği, bütün öbür yönlerini örtecek kadar keskin olan kahraman”dır (Usta, 2015, s.18).

Fıkra tipleri, fıkranın ana unsurlarından biridir. Fıkralar tipler etrafında şekillenir. Hatta bazen fıkra tiplerle anılabilir (Nasreddin Hoca, Bektaşî, İncili Çavuş vb.). Dursun Yıldırım fıkra tipin için “Halkın ortak vasıflarının yarattığı bir ortak şahsiyeti temsil eder. Bir başka deyişle, halk kendini yansıtmak için bu kalıpları yaratıp konuşturma yolunu seçmiştir. Tiplerin geniş alanlarda tanınması da ortak şahsiyeti meydana getiren unsurların daha büyük kitlelerin ortak hususiyetlerini temsil etmesindedir.” demiştir (Yıldırım, 1999, s.24).

Prof. Dr. Erman Artun fıkra tipi ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Türk fıkra anlatma geleneğinde, bir fıkra tipi oluşturmuş veya bir fıkra tipinde yerini almış fıkralar Türk kültürü ürünleridir. Bazen fıkralarda kişiler, çevre değiştirerek yeni bir kimlikle karşımıza çıkar. Geleneğe mal olmuş fıkraların bir kısmı baştan geçmiş bir olaya dayalı olabilir. Bazıları da uygun bir zeminde yeni bir fıkra tipine bağlanarak yeni bir renge bürünür. Bu, fıkra geleneğinin ağızdan anlatılırken, eklerle, değiştirmelerle zenginleşmesidir.” (Artun, 2010, s.11).

Saim Sakaoğlu’nun “Geleneksel Fıkra- Modern Fıkra” adlı makalesinde fıkra tipiyle görüşler ortaya koymuştur:

“Onlarca yıldan beri anlatılan, pek çok kişi tarafından bilinen bir fıkranın kahramanı/kışisi (kahramanları/kışileri) korunarak modern fıkra tipinin motifleri ile yeni fıkraların oluşturulmasında önemli bir noktadır... Geleneksel fıkraların başlıca özelliği, kolaylıkla bir kahramanın adından koparılıp başka bir kahramanın adına bağlanıvermesidir. Bu bağlanma daha çok tanınmış bir fıkra tipine bağlanma şeklinde görülür. Mesela pek çok yöre tipine bağlı olarak anlatılan fıkralar kolaylıkla Nasreddin Hoca’nın adına bağlanıvermektedir. Bunun sonucu olarak da Nasreddin Hoca’ya bağlı

olduğundan şüphe etmediğimiz 100-125 civarındaki fıkra sayısı 500'lere ulaşmaktadır.” (2013, s.71-73).

Sakaoğlu başka bir çalışmasında Yörük tipinden söz etmiş ve tıpkı Nasreddin Hoca'ya at olmayan fıkraların ona atfedilmesi gibi Yörük adı geçen her fıkranın da Yörüklere ait olmadığını ifade etmiştir:

“O halde, o güzel halk sözünde olduğu gibi her sakallıyı dedemiz sanmayacağımız gibi içinde Yörük veya Yürük kelimeleri geçen örnekleri de dikkatle değerlendirmeden Yörük fıkrası olarak kabul edip sonuçlar çıkarmaya çalışmayacağız. Yörük tipinin özelliğini taşıyan başka fıkra tiplerinin nüktelerini de bu benzerlikten yola çıkarak Yörüklere bağlamak yanlış bir tutumdur. O tipin özelliklerini taşıyan pek çok farklı bölge tipi vardır.” (Sakaoğlu, 2020, s.118).

Saim Sakaoğlu fıkra tiplerinin değişimini altı grupta değerlendirmiştir:

1. “Sevilen bir nüktenin başka bir bölge tipine veya bölge halkına bağlanması,
2. Ahmaklıkla ilgili bir nüktenin seilmeyen, aralarında çeşitli konularda anlaşmazlık bulunan iki köy ya da köy-ilçe halkının biri tarafından diğerinin halkına mal edilmesi,
3. Geniş bölgede tanınmayan, dar bölge tipinin yeni çevreye veya ünlü bir ada bağlanması,
4. Tanınmış bir tipin dar bölge tipine bağlanması,
5. Yabancı bir tipin millî bir tipe hatta bölge tipine bağlanması,
6. Benzer özellikler taşıyan iki tipin yer değiştirmesi.” (Tarhan, 2019, s. 53).

Şükrü Elçin, Pertev Naili Boratav, Saim Sakaoğlu ve Dursun Yıldırım gibi araştırmacıların Türk fıkralarının tasnifinde fıkra tipini kullandıkları görülmektedir (Bkz. *Türk Fıkralarının Tasnifleri*). Fıkra tipleri halk tarafından üretilir. Tipler halk tarafından çeşitlendirilebilir. Çünkü bu tipler halkın bakış açısını ve düşünce tarzını yansıtır.

3.5.4. Türk Fıkralarının Tasnifleri

Türk fıkralarının tasnifiyle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, tasnifin iki şekilde yapıldığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar fıkralarını barındırdıkları tipler üzerinden tasnif ederken, bazıları da konuları ve içerik özelliklerine göre tasnif etmiştir.

Türk fıkraları ilk defa Faik Reşad'ın "Külliyat-ı Letaif adlı eserinde tasnif edilmiştir. Faik Reşad'un yaptığı bu tasnif oldukça ayrıntılıdır:

1. Müluk, Ümera, Vüzera, Hükkam,
2. Zevat-ı Mukaddese, Ulema, Urefa, Mesayih, Hükema,
3. Şuara, Udeba, Müellifin, Muharririn,
4. Zürefa, Ezkiya, Hazır – Cevaplar,
5. Memurin, Diplomatlar,
6. Mehakim, Deavi, Müftehimin ve Mahkumin, Avukatlar, Şahidler,
7. Askerlik, Harp, Atıcılık, Binicilik,
8. Etibba ve Mütebbabibin, Zamir ve Metümarizin,
9. Eimme, Vaizin, Rehabin, Müraiyan,
10. Muallimin ve Muteallimin,
11. Aile, Zevc ve Zevce, Ebeveyn, Evlad, Akraba,
12. Ahval-i Nisvan, Muasekat, İzdivacat, Mütelyabat-ı İsvebazane ve
13. Harfendazane,
14. Cühela, Hümeke, Sadeddilan, Köylüler, Kaba Adamlar,
15. Ziyafet, Et'ime, Matbah, Lokanta, Asçı, Vekilharç, Oburluk, Açgözlülük,
16. Müsafirlik, Mizbanlık
17. Fakirlik, Dilenci, Cerrar, Zügürt, Tüfeyli,
18. Ehisra ve Mümsikîn, Taamkaran,
19. Esnaf, Tüccar, Amele,
20. Sarhoşlar, Tiryakiler,
21. Hırsız, Dolandırıcı, Ayyar, Yankesici, Zorba, Eşkîya, Çapkın, Serseri,
22. Hizmetkar, Lala, Daye, Mürebbe, Köle, Cariye, Müdür-î umur, Kahya,
23. Süfaha,
24. Seyahat, Vesait-i Nakliye (at, araba, şimendifer, vapur, kayık, otel, han),
25. Eğlence Mahalleri (müsamere, balo, tiyatro, kahvehane, gazino),
26. Oyuncular,
27. Mübalağacı, Yalancı, Tafrafuruş, Lafazan, Korkak,
28. Müteellih, Mütenebbi, Müneccim, Muabbir, Falcı, Sihirbaz, Efsuncu,
29. Mucanin ve Meczib.
30. Netayic-i gayr, Müterakkıbe, Kabahatten büyük özürler,
31. Cühela, Galat söyleyen ve okuyanlarla dili dönmeyenler, İyiler, Dilsizler,

32. Hayvanat ve Cemadata müsned fıkaret,

33. Letaif-i manzume.

Şükrü Elçin hem konu hem de tip bağlamında iki farklı tasnif yapmıştır. Konu bağlamında yaptığı tasnif:

- 1- İdare edilenlerle idareciler arasında,
- 2- İnanç, dini adet ve törenler, yasaklamalar,
- 3- Sosyal, siyasi ve ikdisadi görüş farklılıklarından doğan çatışmalar, şeklindedir.

Tipi öne alarak yaptığı tasnife bakıldığında:

- 1- Zümre tipleri: Mevlevi, Bektaşî, Yörük, Terekeme, Tahtacı, Köylü;
- 2- Azınlık tipler: Yahudi, Rum, Ermeni;
- 3- Bölge tipleri: Kayserili, Karadenizli, Adanalı;
- 4- Gündelik tipler: Ana- baba, deli, bakkal, cimri, hakim, olarak dört gruba ayırdığı görülmektedir.

Saim Sakaoğlu tasnifini Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca eserinde ifade etmiştir:

- 1- Tarihte yaşanmış fıkralar etrafında teşekkül eden fıkralar:
 - a) Her bölgede tanınan ünlü tipler (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Musrafa gibi.)
 - b) Sadece yaşadıkları bölgede tanınan tipler (Tayyip Ağa “Konya”, Niyazi Dede “Sivas”, Murtaza “Kastamonu”, İbik Dayı “Elazığ” gibi.)
- 2- Bir topluluğu temsil eden tipler etrafında teşekkül eden fıkralar.
 - a) Din veya bir inanış sistemiyle ilgili olanlar (Hoca, Kadı, Bektaşî, Tahtacı gibi).
 - b) Bir bölge halkıyla ilgili olanlar (Karadenizli, Kayserili, Karatepeli gibi).
 - c) Bir karakter veya meslek grubuyla ilgili olanlar (Ahmak, deli, cimri, sarhoş, hırsız, doktor gibi)
- 3- Eş kahramanlı fıkralar (Hoca – talebe, usta – çırak, ebeveyn – evlât, komutan-askeri (Sakaoğlu, 1992,s. 43-44).

Pertev Nail Boratav Tasnifini fıkra tiplerine göre yapmış ve iki gruba ayırmıştır:

1- Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar.

- a) Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişiler; Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi,
- b) Özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişiler; Bektaşî, Tahtacı, Yörük gibi.

2- Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar: Karı-koca, çocuklarla anababa, uşak-efendi, asker-subay vb. hikâyeleri gibi. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliğisadece açık saçık olmaktan ileri gelen fıkralar da bu bölüme girer (Boratav 1969: 86-87).

Dursun Yıldırım'ın tasnifinin odağında, çalışmada da Yörük fıkra tipine değinilmiştir:

1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler:

- a) Türkçe'nin konuşulduğu coğrafi alanlar içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler: Nasreddin Hoca.
- b) Türk boyları arasında tanınan tipler: İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Esenpulat, Ahmet Akay, Kemine.
- c) Türk boyları arasında halkın ve zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler: Bektaşî, Aldar Köse.
- d) Aydınlar arasından çıkan tipler: Haşmet, Koca Ragıppaşa, Mirali, Nasreddin Tusi, Keçecizade İzzet Molla.
- e) Mahallî tipler
- f) Belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler: Karagöz.

2. Zümre tipleri: Mevlevî, Yörük, Terekeme, Tahtacı.

3. Azınlık tipleri: Yahudi, Rum.

4. Bölge ve yöre tipleri: Kayserili, Çemişgezekli, Andavallı, Karadenizli.

5. Yabancı fıkra tipleri: Behlül, Karakuşi Kadı.

6. Gündelik fıkra tipleri.

- a) Aile fertleri ile alâkalı tipler: Ana-baba, karı-koca, kaynana-gelin, baba-çocuk, anne-çocuk.

- b) Mariz ve kötü tipler: Deli, hasis, cimri, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, dolandırıcı, eşkıya, yankesici, bıçkın.
- c) Sanat ve meslekleri temsil eden tipler: Ressam, şair, doktor, avukat, bezirgan, bakkal, kasap, molla, imam, kadı, asker.

7. Moda tipler (Yıldırım, 1999, s. 24-32).

3.6. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Biçim İçerik Dil Ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi

“Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Biçim İçerik Dil Ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi” bölümünde, fıkraların konularına göre tahlili yapıp; yapı, dil ve üslup, ortak unsurlar bağlamında fıkralar incelenecektir.

Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Konu Bakımından Tahlili

Bu başlık altında, derlenen Hatay yöresi Yörük fıkraları konularına göre tahlil edilip, “İtikatlarla, Dini Adet-Merasimlerle ve Din Adamlarıyla İlgili Fıkralar, İdareci Tabaka ile Halk Arasında Geçen Vakalarla İlgili Fıkralar, Aile, Hukuk, Adalet ile İlgili Fıkralar, Doğruluk, Dürüstlük, Uyanıklık ve Saflıkla İlgili Fıkralar, Misafirperverlik ile İlgili Fıkralar, Temizlik ve Pislik ile İlgili Fıkralar” başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

İtikatlarla, Dini Adet-Merasimlerle ve Din Adamlarıyla İlgili Fıkralar

Yörüklerle ilgili genel kanı inançları zayıf olan bir toplum olduğudur. Araştırma alanında edindiğimiz bilgilere göre bu kanı doğru değildir. Bununla birlikte din ve itikatlarla ilgili meselelerin konu edinildiği fıkralar vardır.

Din gerekliliklerini yerine getirmeyen kişileri konu etmiş fıkralara, derlemeden “İmamın İnadı” (HYF23) örnek verilebilir. Yörük ve imamın sohbetinden Yörük’ün camiye hiç uğramadığı, namaz vakitleri ve hatta namazda kaç rekat olduğunu bilmediği sonucuna ulaşılabilir. Namaz kılarken dünya hayatının akıldan çıkması, yalnızca namaza ve dualara odaklanması gerekmektedir. Fıkroda Yörük imamı kırmamak için namaza girse de aklı hayvanlarındadır ve namaz değil, hayvanlarının aç kalmaması onun için önemlidir. KK. 19’un aktardığı fıkra şöyledir:

Yörük’ün biri namaz falan bilmez, beynamazmış. Bir gün caminin önünden geçerken imamla karşılaşmış ve sohbe başlamışlar. İmam:

-Sen kimlerdensin?

- Ben Karalar'danım.

-Ben seni hiç görmedim.

-Nasıl görmezsin, ben seni hep görürüm imam efendi.

-Nasıl göreyim seni, camiye uğradığın mı var?

Yörük bu lafın üstüne oğluna "Oğlum sen sürünün yanında bekle, ben bir namaz kılıp geleyim." demiş.

İmam ile Yörük camiye girmişler. Namaz da yatsı namazıymış. Yörük kılmış da kılmış, selam verdikten sonra dışarı çıkmış. Namazın daha uzun süreceğini düşünüp oğluna:

- Bizim namaz işi imam ile inada bindi. Sen sığırları götür de, aç kalmasınlar, demiş.

Başka bir fıkra(Minaresiz Köy, HYF36) ise İskenderun'a gzmeye gelen bir yabancının cami olmadığını farketmesi üzerindendir. Burada ilgi çeken konu Amanos Dağı'nda yaşayan Türkmenler'in camiye gitme gibi dini bir vecibeyi yerine getirdikleridir. Yörükler'in camiye gitmeyen kişiler olduğu genel algısının doğru olmadığına güzel bir örnektir:

Adamın biri İskenderun'da bir köye gelmiş. Tanıdıkları adama civarı gezdirmek istemişler. Adam gezmiş gezmiş, dayanamamış sormuş:

- Yahu, bu köyde biye bir tane minare yok, demiş.

Yanıdakiler de:

- Sen minare mi arıyorsun, kafanı kaldır Amanos Dağı'na bak. Orası Türkmen köyüdür. Bir minareyi orada görürsün, demiş (KK. 5).

"Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Fıkra Tipi" başlığı altında vereceğimiz Hayta tipi, kötü davranışları olan, inançsız, kurnaz vb. ve tabiri caiz ise 'Şeytan'a pabucunu ters giydirenlerdir.' Öyle ki İslam dininde en kötü olarak bilinen Şeytan bile onlardan çekinir. "Şeytan ve Hayta" (HYF20) fıkrasında Şeytan'ın Hayta'yı görünce saklanması, dindeki en kötü ile Yörükler'in en kötüsünün karşılaştırılması açısından önemlidir.

Şeytan bir gün duvarın arkasına saklanmış, bekliyormuş. Şeytan'a sormuşlar:

- Niye saklandın duvarın arkasına?

- Görmüyor musunuz, karşıdan Haytalar geliyor, demiş (KK. 26).

Kurban Bayramı'nda kurban kesmek dini bir gerekliliktir. Yörükler'in asıl geçim kaynağı hayvancılıktır. Dolayısıyla ellerinde her zaman koyun, keçi, davar vb. kurbanlıklar bulunur. Yine Haytalar'a atfedilen bir özellikse hırsızlıktır.Hırsızlıkla elde edilen mal kurban edilemez. Bu sebeple Hayta'nın mallarının hepsinin çalıntı olması, bin koyun ve keçisinin arasında bir tane bile kurbanlık olmaması anlamına gelmektedir.

Haytalar'dan birinde bine yakın koyun keçi varmış. Kurban bayramı zamanında Hayta bir tane bile kurban kesmemiş. Çevresindekiler "Neden kesmiyorsun?" diye sormuşlar. Hayta:

- Kesecek malım yok, birini kessem sevabı sahibine gidecek, demiş (HYF50, KK.13).

“Kur’ân-ı Kerîm’de etinin haram olduğu belirtilen tek hayvan domuzdur. Et yiyen diğer yırtıcı hayvanlarla ilgili yasak ise sünnet ve ictihada dayanmaktadır. Kur’an domuzu haram sayarken onu "fisk" (el-Mâide 5/3) ve "rics" (el-En’âm 6/145) olarak nitelendirir.” (Sabah Gazetesi). Haram sayılan bu hayvanı Yörük Müslüman olmayan birine karşı söyleyerek onu alt etmiştir (Ne Yersen Onun Huyunu Alırsın, HYF52). Fıkranın icrası sırasında KK. 14’ün “domuz” demekten bile çekindiği gözlemlenmiştir. Yörükler’in haram ve helal konusunda hassas davrandıkları, dini bakımdan haram sayılan bir hayvanın adını bile söylemekten imtina ettikleri görülmektedir.

Dört yol’da veterinerin birine Alman bir müşteri gelmiş. Veterinerin yanında da Yörük ahababı varmış. Alman başlamış Türkleri karalamaya:

- Sizde özgürlük yok, demokrasi yok, kıskançlık var, eşleriniz istediği gibi giyinmiyor...

Yörük duruma sinirlenmiş. Alman’a dönmüş:

- Bak hemşehrim, dünyadaki her mahluk, köpeği, kedisi, horozu, konuyu, keçisi... Dişisine başka bir erkeği yaklaştırmaz. Eşini korumayan bir hayvan vardır o da domuzdur. Siz domuzun etini yedikçe onun gibi gavat olmuşsunuz, demiş.

Yörükler ’de başka bir inanç ise ateşin kutsal sayılmasıdır. Türk tarihi içerisinde ateş kültürünü incelediğimizde, Türk tarihinin başlangıç zamanlarına kadar gitmemiz gerekmektedir. Ateş ile ilgili ilk bulgular Altay Türkleri ve Yakutlar’da görülmektedir. Yaradılış Destanı’nda karşımıza çıkan Altaylar’ın tanrısı Ülgen, gökten iki taş indirmiş bunları birbirine sürtüp kuru otlardan ateş yakmıştır. Tanrı elinden yakılan bu ateş Türkler için kutsal sayılmıştır. Bu kutsiyet bugüne kadar değişik inanç ve adetlerle yerini korumayı başarmıştır. Türkler ateşi tanrılaştırmamış, tanrının insanlara gönderdiğini bir lütuf olarak görmüşlerdir. Türklerde ateş aynı zamanda arınmanın, şifa bulmanın ve temizlenmenin sembolü olarak da karşımıza çıkmaktadır (Akel, 2020). Ateşe hakaret sayılabilecek hareketler yapılması Yörükler için asla kabul edilemez. Biri böyle bir davranışta bulunduğu yaptığı eylem asla unutulmaz, üzerinden yıllar geçse dahi kişi kınanmaya devam eder. Ömrü boyunca adı ateşe yaptığı hakaretle anılır. Ateşe İşenmez (HYF51) fıkrası, bu inanışa örnektir:

Yörük'ün biri çocukken ateşe işemiş. Bu olayı bilenler çocuğu kınamışlar. Çocuk büyümüş, evlenmiş, çocuğu olmuş ama hâlâ onu kınıyorlarmış. Adam en son dayanamamış:

- Sidikliğim bağlansaydı da ateşe işemeyeydim. Tövbe bir daha işersem tövbe, demiş(KK. 32).

İdareci Tabaka ile Halk Arasında Geçen Vakalarla İlgili Fıkralar

Yörük halkı tarih boyunca idarecilerle sorun yaşamıştır. Bu sorun yaşam biçimleri içerisinde fıkralarına da yansımıştır. Derlenen fıkralarda özellikle yayla yolunda iken ormancı ve askerler ile sorun yaşandığı gözlenmiştir. Hatta ilin en büyük mülki idari amiri olan validen bile ormancılar üstün görülmüştür (HYF19).

Yörükler yayla yerlerine giderken Maraş'da ormancılar davacıları çevirmiş. 15- 20 sürü her sürüde de üç yüz beş yüz davar varmış. Ormancıya şikayet olunca ormancı da onları Maraş sınırından almamış. Olayı duyan vali çözüm için gelip davarcıların geçmesine izin vermiş. Yaşlı bir teyze yanına gelip:

- Ah oğlum, sen ne iyisin sen kimsin?, demiş.

"Ben valiyim." diye cevap verince, teyze de:

- Vah çocuğum, biraz daha okusaydın da ormancı olsaydın ya, demiş(KK. 23).

Yine başka bir metinde (Ormancının İhaneti HYF33) ormancıların ne kadar acımasız olduğunu anlatmak için bir olay aksettirilmiştir. Buna göre ormancı, eşkıyadan daha zalimdir:

Yörük'ün birinin çadırına eşkıya gelmiş. Yörük de onlara bir şey yapmasın diye koyun kesmiş, yedirmiş, içirmiş. Eşkıya bunun üzerine:

- Yedim, içtim. Sizin buraya başka biri gelirse benim adımı verin size karışmazlar, demiş.

Aradan zaman geçmiş, bu sefer de çadıra bir ormancı gelmiş. Yörük yine yedirmiş, içirmiş. Ormancı da teşekkür edip gitmiş. Yörük "Yedirdik, içirdik. Daha bize dokunmaz, eşkıyalar bile dokunmuyor." diye düşürken ormancı çadırın arkasından dolanıp çadırın ipini kesmiş(KK. 19).

Derlenen fıkra metinlerde askerlerle ilgili sorunlar da dile getirilmiştir. Bu fıkralarda geçen sorun Yörüklerin asker kaçağı olmasındandır. Konar göçer hayatta nüfusa kayıtları olmayan Yörükler, iskanlaştıktan sonra asker kaçağı durumuna düşmüşlerdir. Daha önceleri askere gitmek gibi bir zorunlulukları olmadığından, bu durum onları

müşkil hale getirmiştir. Ya Gidersin Ya Ölürsün (HYF41) adlı onbaşının asker kaçağını yakalamamak için isteklerde bulunmasıyla olay örgüsü oluşmuştur.

Yörük'ün biri asker kaçağıymış. Adamı ihbar etmişler, onbaşı onu askere götürmeye gelmiş. Adamın karısı onbaşıya yalvarmış:

- Benim kimsem yok, herifimi yakalamayın. Ne istiyorsanız yapalım, onu götürmeyin, demiş.

Onbaşı da "Bana iki hımız yağ getirirsen, yakalamam." demiş. Kadın istediklerini vermiş, göndermiş. Aradan üç ay geçmiş onbaşı yine istemiş, üç ay daha geçmiş yine istemiş. Bir üç ay sonra onbaşı gelmiş ama kadının elinde yağ kalmamış. Kadın çıkarıp dokuduğu ala çuvalını onbaşıya vermiş. Onbaşı da bunu kabul edip gitmiş. Adam gidince kadın kocasına dönmüş:

- Herif sana üç ay veriyorum. Ya sen gidersin askere ya da ben seni vururum, demiş(KK. 8).

Asker Kaçağının Oyunu (HYF47) metninde askerden kaçmak için kadın kılığına girip askerleri kandıran bir Yörük'ün fıkrası anlatılmıştır. Komutan kadın olma ihtimalini göz önünde bulundurup adamı bırakmış, adam da göç zamanlarında kadın kılığına girerek askerlikten kurtulmuştur.

Yörüklerden biri asker kaçağıymış. Yayla zamanı göç yolunda askerler onu yakalamasın diye kadın kılığına girmiş. Köprübaşı'nda karakolun önünde elinde kirmen eğirip kadın elbiseleriyle geçiyormuş. Askerlerden biri yanına gitmiş, bakmış. Dönmüş komutanına:

- Komutanım, bu kadın değil, erkek. Şunu bir karakola çekelim, demiş.

Komutan:

- Bırak gitsin, Yörük avradıyla bizim başımızı belaya sokma, diye cevap vermiş.

Bu olaydan sonra, her göç zamanı asker kaçağı Yörük kadın elbiseleriyle dolaşmaya başlamış(KK. 1).

Bu konuya başka bir örnek de Kayınbaba ve Damat (HYF48) fıkrasıdır.

Askerden kaçan bir Yörük, damadıyla askere gitmek zorunda kalmış. Komutan adamları damadını yanına çağırmış. Damada:

- Vur lan şu adama iki tane, demiş.

Damat duruma itiraz etmiş, yapamamış. Komutan:

- Vur lan, yoksa bölükteki tüm askerler sırayla sana patlatır, demiş.

Böyle deyince damat korkusundan kayınbabasına okkalı iki tokat atmış. Kayınbaba celallenmiş:

- *Lan sana kız verenin anasını avradını sikeyim ben, demiş*(KK.29).

Karabaşçavuş (HYF46) fıkrasına baktığımızda ormancılar gibi zalim bir askerden bahsedildiğini görürüz. Burada Karabaşçavuş'un yayla yolundayken Yörükler'den haraç kesmesi ve onlara zorluk çıkarması anlatılır.

Zaman birinde bir Karabaşçavuş varmış. Bu adam çok zalimmiş. Yörükler yayla yolundayken her geçişte onların mallarına göz diker, kendine pay vermeyeni geçirmezmiş. Bu bir olmuş, iki olmuş, beş olmuş. Yörük'ün birinin canına tak etmiş. Karabaşçavuş'u görünce:

- *Dur bekle ben sana payını verecem, demiş.*

Oracıkta koyunun birini kesmiş, etini bırakmış, derisini almış gidiyormuş. Karabaşçavuş:

- *Akılsız, eti bıraktın derisini aldın. Deri etten daha kıymetli mi olur?, diye sorunca:*

- *Sen ne bilin Karabaşçavuş, sen etini ye karnını doyur. Derinin kıymetini sen anlamam ben bilirim, diye Yörük cevabını vermiş*(KK. 11).

Yörük'ün sorun yaşadığı bir idareci de kaymakamdır. Bu sorun askerler ve ormancılarda olduğu gibi yayla zamanı çıkarılan zorluklarla ilgili değil, Yörük'ün cahil bulunmasından kaynaklanmıştır. Kaymakam ve Yörük (HYF24) fıkrasında bir anlamda Yörük'ün okumamasıyla dalga geçmek isteyen kaymakam, küçümsediği Yörük'ten cevabını alır.

Yörük adam köyün içinde eşeğiyle tarlasına eşya götürüyormuş. Kaymakam yoldan geçerken adamı görmüş. Şoförüne " Şu adamın yanına çek de biraz dalga geçelim." demiş. Kaymakam adamın yanına gelince arabanın camını indirmiş. Selamın Aleyküm, Aleyküm Selam diye konuşmaya başlamışlar. Kaymakam dalga geçmek için:

- *Dayı, eşeği okula mı götürüyorsun?, demiş.*

Yörük adam da bunun altında kalmaz:

- *He, okula götürüyorum. Okursa kaymakam olur, okumazsa eşek olarak kalır, demiş*(KK. 32).

Günümüzde olmayan –muhtemelen Osmanlı Zamanında- geçen fıkrada Padişah idarecidir. Emrinde olanlara verdiği buyruk ise çok zordur. Bu işin içinden bir tek Yörük çıkabilir. Yine idareci tabaka ile Yörük arasında geçen bir olayda Yörük zekasıyla kendini göstermiştir (HYF14).

Zamanın birinde bir padişah varmış. Padişah atını çok severmiş. Bir buyruğunda "Kim atın öldü derse, onun kellesini alırım." demiş. Bir gün at hastalanıp ölmüş.

Kelleleri alınacağı için kimse söylemeye cesaret edememiş. Yörük'ün biri "Ben söylerim." deyip padişahın yanına gitmiş:

- Padişahım, senin atın yere uzanmış, gözlerini de kapatmış yatıyor, demiş.

Padişah da "Benim güzel atım öldü desene." deyince Yörük:

- E padişahım onu da sen söyle, demiş(KK. 29).

Net olarak idareci tabakadan olmasa da işveren olması dolayısıyla çobanlar ve Molla İsmail'in arasında geçen fıkra da bu konu başlığı altında değerlendirilebilir.

Molla İsmail hayvanlarına baksın diye bir çoban alacakmış. Üç çoban adayı gelmiş. Molla İsmail hanımına:

- Uzun yoldan geldiler. Bir sofraya at da sonra konuşuruz, demiş.

Kadın sofrayı hazırlamış, oturmuşlar yemişler. Yemek biter bitmez Molla İsmail, tek lafetmeden çoban olarak aralarından birini seçmiş. Duruma anlam veremeyen diğer iki çoban:

- Soru sormadın, ne yaparız bilmedin, nasıl seçtin?, demiş.

Molla İsmail:

- Çobanın işi çok olur, zamanı olmaz. Hanginiz yemeği hızlı yiyorsa onu seçtim, demiş(HYF40, KK. 21).

Aile ile İlgili Fıkralar

Toplumunun yapı taşı olan aile, Yörükler için de oldukça önemlidir. Erkeklerin birden fazla evlilik yaptıkları, çok çocuk sahibi oldukları hem gözlenmiş hem de derlenen fıkralardan tespit edilmiştir. Çoban tutmak yerine, ya evlenmişler ya da çocuk yapmışlardır. Kaynak kişiler bu durumdan bahsederken bu durumun oldukça doğal olduğunu ifade etmişlerdir. Aile ile ilgili olan birden fazla evlilikleri içeren fıkralara; "Davar Gitti İş Kaldı, Biri Kör Biri Topal adlı fıkralar örnek verilebilir:

Yörük'ün birinin iki yüz davarı varmış. Bakmış yetişemiyor evlenmiş. Bir zaman sonra davar üç yüz olmuş ikinci evliliğini yapmış; davar dört yüz olmuş üçüncüyü de almış. İlk evlendiği hanımı bu evliliklerden iş yükü azaldığı için şikayetçi değilmiş. Gel zaman git zaman adam davarların hepsini satmış, elinde üç kadın kalmış. İkinci hanımı damdan düşmüş ayağını kırmış, üçüncü hanımı bahçede düşmüş ayağını kırmış. Bu durum üzerine ilk hanım da içerlemiş ve demiş :

- Vah, zamanında davarlara bakarken rahat idi. Şimdi davarlar gitti avratlara bakmak yine bana kaldı (HYF1, KK. 30).

Yörük adamın karısı ölünce onun üzerine iki kadın almış. Kadınlardan biri kör biri topal imiş. Sabah koyunun birine bir şey olmuş. Adam birine demiş "Kalk bak.". Gözü sıkıntılı olduğundan kadın kalkarken düşmüş. Diğerine "Hele sen kalk bak." demiş. O da topal olduğundan düşmüş. Adam bu durumun üzerine:

- E Abdullah, bir körle bir topal alırsan olacağı bu, demiş (HYF3, KK.7).

Yörükler arasında bir kızla oğlanın birbirini görüp beğenmesi, sevmesi çok büyük ayıp sayılır. Genellikle birbirlerini görmeden, adlarını bile bilmeden büyükler aralarında anlaşıp söz keser. Söz kesildikten sonra nişanlılık döneminde bile kızla oğlanın birbirini görmesi imkansızdır. Kızın veya erkeğin sevdiğine varması çok zordur. Yine bu sebeplerden kız kaçırma olayının da sıklıkla yaşandığını bilinmektedir. “Bir Göremedim, Versen de Vermesen de, Sivrisinekten Ölünür” fıkraları bu bağlama örnek oluşturur:

Yörük büyükleri bir kızla bir oğlanı nişanlamışlar. Kızın babası çok pimpirikliymiş. Nişanlıyken bir kez damadına kızının yüzünü göstermemiş. Oğlanın canına tak etmiş, kızı görmek için kızın teyzesine haber göndermiş. Teyze de koyunu güderken gelini koyunların önüne koymuş, oğlan da uzaktan bakarmış. Tam kızı göreceken kız yüzünü dönermiş. Oğlan bir türlü yüzünü görememiş. Evlendikleri gece kıza sormuş:

- Yahu, adama bir baksana! Akıllı mıyım, deli miyim, manyak mıyım? Niye bir kez bakmadın? (HYF6 ,KK. 20).

Yörük kızları yaylada iş yaparken aralarında oyun oynuyorlarmış. Tuluğu boyunlarına geçirip su, odun taşıyorlarmış. Odunları sırtlarına yüklemişler. Kızlardan biri " Kim önce yerden kalkarsa o sevdiğine varacak, kalkamayan varamayacak" demiş. Başlamışlar oyuna, kızlardan biri kalkamamış. Koşmuş gitmiş babasının yanına:

- Baba vallahi sevdiğime verirsen verirsin, vermezsen de ben kaçır varırım, demiş(HYF7, KK. 9).

1900'lü yıllarda Çukurova bölgesi bataklıkmiş. Adana Ovası'ndan biri kız kaçırmış. Kızı mağara gibi bir yere götürmüş, geri kaçmasın diye de elini ayağını bağlamış. Oğlan köyüne koşmuş, varmış, amcasının yanına gitmiş. Amcasına "Kız kaçırırım amca, bana bir at ver onu filan yere götüreceğim." demiş. Amcası da "Oğlum tamam atı al ama o kız ölmüştür." deyince oğlan korkmuş, "Ne diye ölsün amca?" demiş. Amcası bunun üzerine:

- Oğlum, sen cenazeyi almaya gidiyorsun, o kızı çoktan sivrisinekler yemiştir, demiş (HYF35, KK. 6).

Aile bireylerinin birbiriyle ilişkisini konu alan fıkralar da vardır. Bu fıkralar; Kayınbaba- gelin, kayınvalide- oğlan- gelin, baba-oğul, ana-oğul arasındaki ilişkiyi bize sunmaktadır. Şahısların arasında geçen yanlış anlaşılmalara, kırgınlıklar, kuşak farkı vb. durumları bize verir. “Askerlik, Moda, Gazi Yörük, Öte Beri” fıkraları bu bağlamda değerlendirilebilir:

Yörüklerden birinin oğlu ilk askere gidenmiş. Daha önceleri nüfus kayıtları olmadığından kimse askere gitmemiş. Oğlanın babası ağlamış etmiş, oğlan da "Yahu baba ne ağlarsın, ben askerliğe vatan görevi için gidiyorum." demiş. Oğlan bir zaman sonra askerden gelmiş, bakmış ki babası ağlamaktan kör olmuş. "Baba" demiş, "Ne bu kadar ağladın da kendini kör ettin?". Babası da:

- Oğlum sen gittin askere diye, sen benden kaçtın, demiş (HYF12, KK. 31).

Öğretmen hanım kayınbabasının yanına kolu bacağı açık gitmiş. Kayınbabası gelinini öyle görünce:

-Kızım sen ne böyle geldin, böyle her yerin açık, demiş.

Gelin:

- Baba, moda bu moda, demiş.

Kayınbaba bu laftan sonra bir sigara yakmış, üstünü başını çıkarmış, çırlıçıplak bacak bacak üstüne atıp oturmuş. Gelin korkmuş, bağırarak çocukları çağırmış. Adam oğulları gelmiş. "Baba bu halin ne?" diye sormuşlar. Baba:

- Moda bu moda, demiş(HYF18, KK. 25).

Kıbrıs Savaşı zamanında Yörük'ün biri askerlik yapıyormuş. Savaşa katılıp geri köyüne dönmüş. Anasına:

- Ben gazi oldum ana, demiş.

Anası bakmış oğluna, bir yerinde bir şey yok:

-E oğlum sen gazi oldum da hiçbir yerinde yara bere yok, çizik yok, demiş.

Oğlan da hemen cevabını vermiş:

- E ana, herkes yaralanırsa, savaşı kim kazanacak? (HYF21, KK. 14).

Yörük kadının bir oğlu bir gelini varmış. Oğlu ilk evlendiğinde anasına düşkünmüş. Gel zaman git zaman oğlan anasını itmeye başlayıp karısını kucaklamış. Yörük kadın bunun üzerine:

- Vay, memik veren öte gitsin, amcık veren beri gelsin, demiş. (HYF29, KK. 24).

Doğruluk, Dürüstlük, Uyanıklık ve Sıflıkla İlgili Fıkralar

Yörükler genel olarak saf olarak bilinse de derlediğimiz fıkralarda aslında oldukça uyanık oldukları ifade edilmiştir. Yörüklerin saf oldukları düşüncesinin genel toplum hayatını değil, kendi yaşam tarzlarını bildiklerinden olduğu düşünülmektedir. Uyanıklıkla ilgili fıkralara “Düştü Öldü Gömdük (HYF13) ve Boş Çuval (HYF8)” örnek verilebilir.

HYF13’te kamyonculuk yapan bir Yörük, çok konuşmasından aç kalmıştır. Diğer şoförler bu konuşmayı fırsat bilip onun saf olduğunu düşünüp, konuşturmuşlar ve yemekten payını almamasına neden olmuşlardır. Ancak Yörük onların sandığı gibi saf değildir. Şoförler başka bir yemekte, yine onun çok konuşmasını sağlamak istemişler ama Yörük buna fırsat vermeyip cevabını vermiştir:

Yörük'ün biri kamyonculuk yapıyormuş. Kamyoncular arasında çok konuştuğu bilenen bir şoför varmış. Çok konuşan şoförün bir gün kaynanası ölmüş. Kaynanasının ölümünü üç saat anlatmış: Araba bulamamış, kefen bulamamış, kefeni bulmuş parasını bulamamış... Şoförler aralarında para toplayıp yemek yaptırmışlar. Yemeği yeseler de yemeseler de parasını verirlermiş. Yemek olmuş tam başlayacakken adama "Yahu senin kaynanan nasıl ölmüştü, bir anlat hele." demişler. Adam yine başlamış, anlatmış da anlatmış. Bu işim sonunda da sofradan aç kalkmış. Başka bir gün yine yemek için para toplanmış, yemek yapılmış. Adama yine sormuşlar:

- Yahu senin kaynanan nasıl öldü.

Yine aç kalmaktan korkan adam:

-Düştü, öldü, gömdük, demiş (KK. 16).

HYF8 ise tamamen Yörük’ün uyanık tavrıyla ilgilidir. Boş çuval gibi maddi değeri olmayan bir nesneye, ihtiyaç duyulması durumunda ücret talep edilmesi uyanıklıktır. Hatta bunu yabancı ya da tanıdık ayırt etmeden yapmıştır:

Yörüğün birinden arkadaşı boş çuval istemiş. Yörük de "Ne yapacaksın?" diye sormuş. Adam "Lazım geldi." diye cevap verince, Yörük:

- Demek lazım, o zaman parasız vermem, demiş.

Adam:

- Yahu boş çuvala para mı istenir? deyince Yörük:

- İhtiyacın olunca kıymetlendi, çöp lazım olsa onu da parasız vermem, demiş(KK. 28).

Yörüklerde avcı çok olur. Avcılar da av hikayelerini anlatırken abartmayı severler. Bir kurşun atarlar, on tavşan vururlar, dağın arkasındaki keklği vururlar önlerine

düşer... Bir anlamda da bu anlattıkları hikayeler palavradır ve kolay kolay kimse bunların doğruluğuna inanmaz. Doğruluk dürüstlükle ilgili olduğu düşünülen fıkralar “Nasıl Vurdun (HYF30) ve O Gerçek Bu Yalan Mı (HYF22)” fıkralarıdır.

HYF30’da bir av macerası anlatılmış ve anlatıcı palavranın dozunu abartmıştır. Fizik kurallarına göre tek bir kurşunla geyiğin hem boynuzunu hem de arka ayağını vurmanın mümkünatı yoktu. Bu sebeple dinleyiciler şaşırmış, öyle bir şeyin olmayacağını söylemişlerdir. Avcının attığı palavranın kılıfı da hazırdır:

Avcının biri arkadaşlarına av maceralarını anlatıyormuş. Avcı demiş:

- O gün geyiğe bir sıktım, arka ayağıyla boynuzundan vurdum.

Arkadaşları gülmüşler, “Böyle atma da olmaz, geyiğin ayağı nerede boynuzu nerede, nasıl vurdun?” deyince, Avcı:

- Arka ayağıyla boynuzunu kaşıyordu, öyle vurdum, demiş. (KK. 27).

HYF22’de bir nevi palavra yarışı vardır. Fasulyelerin aynı gün içerisinde birden fazla mahsul vermeyeceği gibi, acurların da bir köprü oluşturmaları mümkün değildir. Bu palavra yarışında, doğru ve yalan söyleme konusunda anlatıcılar bile anlaşılamamışlardır:

Adamın biri tarlasına fasulye ekmiş. Arkadaş ortamında anlatıyormuş:

- Benim fasulyeler sırık gibi oldu. Bir gece de topluyorum, aynı gece yine veriyor. İniyorum, çıkıyorum topluyorum bitmiyor, demiş.

Başka bir adam da bu lafın üzerine:

- Ben de derenin kenarına acur ekdim. Bir baktım ki benim acurlar karşı tarafta, köprü olmuş, demiş.

Bu duruma sinirlenen adam:

-Lan Ali öyle yalan olur mu?, deyince Ali:

- Ulan seninki doğru da benimki niye yalan oluyor, diye cevabını vermiş (KK. 12).

Yörükler arasında yapılan bir yanlış davranışın yapan kişi tarafından kabul edilmesi için bazı imtihanlar yapılır. “İnadımdan Basmadım” (HYF17) fıkrasında bu imtihan ayak izinin uyması iken, “Ateş İmtihani”nda (HYF4) tırnağın ateşe atılıp çıkardığı sestir. Her iki durumda da yapılan davranışın kabul edilip dürüst olunması amaçlanmıştır.

Hırsızlık olayında suçlanan adamın bir türlü ayak izine basmaması, aslında onun suçlu olduğunu göstermiştir ve bunu kabul etmemek için yapmıştır. Verdiği cevapla yine dürüst davranmamıştır:

Köyün birinde hırsızlık olmuş. Çevredekiler "Ne olursa bu Haytalardan olur." demiş. Şüpheli görünen biri kadı tarafından getirilmiş. Bahçedeki ayak izine bastırmak

istemişler eğer basar da ayak izi uyarsa adam suçlu olacakmış. Adam izin sağına basmış, soluna basmış, yukarısına basmış, aşağısına basmış ama bir türlü üstüne basmamış. Kadı ve heyeti adam böyle yapınca onun suçlu olduğunu anlamışlar. Kadı dayanamayıp sormuş:

-Niye bizi bu kadar uğraştırdın, yordun? Niçin basmadım bu ize?

Adam da cevap olarak:

- İnat ettim ondan basmadım, demiş(KK. 3).

HYF4'te ise çocuk tüfekte oynamış, tüfek ateş almış ancak çocuk yaptığını kabul etmemiştir. Yapılan imtihan sonucu çocuk suçunu itiraf etmiş ve dürüst davranmıştır:

Yörük çocuğun biri tüfekte oynuyormuş, birden tüfek boşanmış. Sormuşlar kim yaptı kim yaptı diye, çocuk da "Ben yapmadım." demiş. Çocuğu hocanın yanına götürmüşler. Hoca demiş:

- Şimdi senin tırnağını kesip ateşe atacam, çıt ederse senin yaptığın anlaşılır.

Çocuğun tırnağını kesip ateşe atmışlar, çıt etmiş. Çocuk hemen itiraf etmiş:

- Ben idim vallahi, ben yaptım, demiş.

Hoca gülmüş:

- Aferin ama aklında bulunsun, ateşe neyi atsan çıt eder (KK.10).

Yörükler arasında geçen bir sohbede, yapılan davranışı yanlış olarak görmemek ama dürüst davranmak dikkat çekmektedir. Hayta topluluğuyla ilgili söylenenlere karşı, çadırda bulunan Haytalardan biri duruma itiraz etmiş ancak hırsızlık yaptıklarını kabul etmiştir. Bu kabul etme dürüst davranıştan değil, yapılanın yanlış olduğunun farkında olmamasındandır:

Yörükler Atik Yaylası'na çadır kurmuşlar. Çadırlarına kaymakam gelmiş, sohbede başlamışlar. Yörük'ün biri:

- Yörüklerden en cingarcısı, en dövüşçüsü Haytalar olur. Hırsızlık onlarda olur, kimseyle dövüşemezlerse birbirleriyle dövüşürler, demiş.

Çadırda olan Haytalardan biri bu söze alınmış:

- Tamam doğru söylüyorsun, Haytalarda onlar olur ama Haytalar sözünün eridir, yığittir. Size ben yığitliğini anlatayım, demiş.

Herkes anlat deyince sözüne başlamış:

- Hayta birinden borç alsın, gününde saatinde öder. Mesela sana dedi Cumartesi günü saat dörtte ödeyecem. Adamın parası yoksa gider başkasının koyununu çalar, akşamına satar, borcunu öder, demiş.

Çadırdakiler gülmeye başlamış. "Lan arkadaş, sen çalmak diyorsun, bunun neresi yiğitlik?" demişler. Hayta:

- Çalmak normal, o bizim mesleğimizdir, demiş (HYF16, KK. 11).

Misafirlik ile İlgili Fıkralar

Yörükler misafiri seven bir toplumdur. Evlerinde sofralarında hep bir misafir olmasını isterler. Misafire özen gösterir, hürmet ederler. Bunların yanında misafirin tavırları da önemlidir. Misafirliğin süresi, misafirin yerini bilmesi gibi hususlar Yörük ve misafir arasındaki ilişkiyi etkiler. "Bitmeyen Misafirlik (HYF26), Bebek (HYF27), Acı Gelme Tatlı Gel (HYF28), Biri Var Biri Yok (HYF43) ve Sağır ile Öğretmen (HYF54)" fıkraları misafirlikle ilgili fıkralara örnek oluşturur.

HYF26'da misafir gelen adamın, misafirliğinin süresinin uzunluğu sorun oluşturmuştur. 25 günlük bir misafirlik hoş karşılanmamıştır. Bu duruma rağmen Yörük yine misafirperverliğinden ödün vermemiş, gitmek isteyen adama ayıp olmasın diye biraz daha kalmasını söylemiştir:

Yörük evine adamın biri gelmiş misafir gelmiş. Aradan 5 gün geçmiş adam gitmemiş, 15 gün geçmiş yine gitmemiş. Evim hanımı durumdan huysuzlanmış. Kocasına, "Bu adam ne zaman gidecek?" deyip duruyormuş. Kocası da karısını sakinleştirip, yakında gideceğini söylüyormuş. 25. günde misafir "Artık ben gideyim." demiş. Atlamış atına, tayını da yanına almış. Ev sahibi de ayıp olmasın diye "Yahu biraz kalsaydın." Deyince adam:

- Tayımı nereye bağlayım, demiş.

Kafasına vuran ev sahibi:

- Dilime bağla dilime, diye cevabını vermiş. (KK.26).

Yoldan geçen, tanımadığı birini evine kabul etmek Yörüklere özgü bir misafirperverliktir. HYF27'de yoldan geçen bir adam gördüğü evin kapısını çalar ve ev sahibi evinde iki oda olmasına rağmen adamı kabul eder. Öyle ki kendi odalarını ya da kızının odasını adama vermeye hazırdır:

Yoldan geçen adam gördüğü evin kapısını çalmış:

- Çok yoruldum, bir gece burada misafir olayım, demiş.

Ev sahibi:

- Buyur kal ama bizim ev küçüktür. Bir odada biz yatıyoruz, diğerinde bebek yatıyor, sen hangisinde yatmak istersin? (KK. 4).

HYF43'te ise her gece misafir gelebileceği ve onun aç olma olasılığı göz önünde bulundurularak hazırlık yapılır. Olmayan misafir için bile, aç olacağını düşünmek misafirperverlikten başka bir şey değildir:

Adamın biri her gün karısına "Akşamdan ekmek sula belki gece misafir gelir." diyormuş. Kadın da kocasını dinleyip ekmek sularmış. Bir gün olmuş, iki gün olmuş, bir ay olmuş. Gelen giden yokmuş (KK. 8).

Yörüklerde evlenen kızın anasının evine sık sık gitmesi hoş karşılanmaz. Kız artık anasının evinde misafirdir. HYF28'de kızın böyle yapmasının karşılığında, anası gelme diyememiş, farklı şekilde ifade etmiştir. Kız anlamayınca en son anası durumu açıkça söylemek zorunda kalmıştır:

Kızın biri evlenmiş anasının evine sürekli gidermiş. Anası da kızına her seferinde "Kızım, acı gelme tatlı gel." deyip duruyormuş. Anası öyle dedikçe kız da tatlı yapıp getiriyormuş. Kız yine bir gün tatlı yapıp anasına gitmiş. Anası yine "Kızım acı gelme tatlı gel." deyince kız dayanamayıp sormuş:

- Ana tatlı gel, tatlı gel deyip durursun. Her türlü tatlıyı yaptım, ne istersin sen?

Anası da demiş:

- Acı gelme kızım. Ayda gel, yılda gel, bir sefer gel, tatlı gel. (KK.14).

Yörük misafirperverliğine ters olan bir durum, misafire küfür etmektir. HYF54'te çadıra gelen öğretmene, soru sorduğu kişi küfürle cevap vermiştir ancak bu bir istisnadır. Küfür eden kişinin kulağının ağır işitmesi sebebiyle böyle bir olay yaşanmıştır:

Öğretmenin biri Yörük çadırına misafir olmuş. Çadırdaki adamlardan birinin de kulağı ağır işitiyormuş. Öğretmen tanışmak için herkese tek tek adlarını sormuş; biri demiş Şevket, biri demiş Hasan, biri demiş Hüseyin... Sıra kulağı ağır işitene gelmiş. Öğretmen sormuş:

- Emmi senin adın ne?

Adam birden celallenip yerinden fırlamış:

- Ulan ben de senin ananı avradını sikeyim, demiş (KK. 21).

Temizlik ve Pislik ile İlgili Fıkralar

Yörükler için genel kanı temizlikten anlamadıkları ve pis olduklarıdır. Bu kanı tamamen yanlıştır. Yörükler konargöçer yaşamlarında, öz bakımlarını yapmakta zorlanmışlardır ancak bu onların pis olduklarının göstergesi değildir. Çadırlarını her zaman dağdaki suların yakınına kurmuşlar ve temizliğe önem vermişlerdir. Özellikle

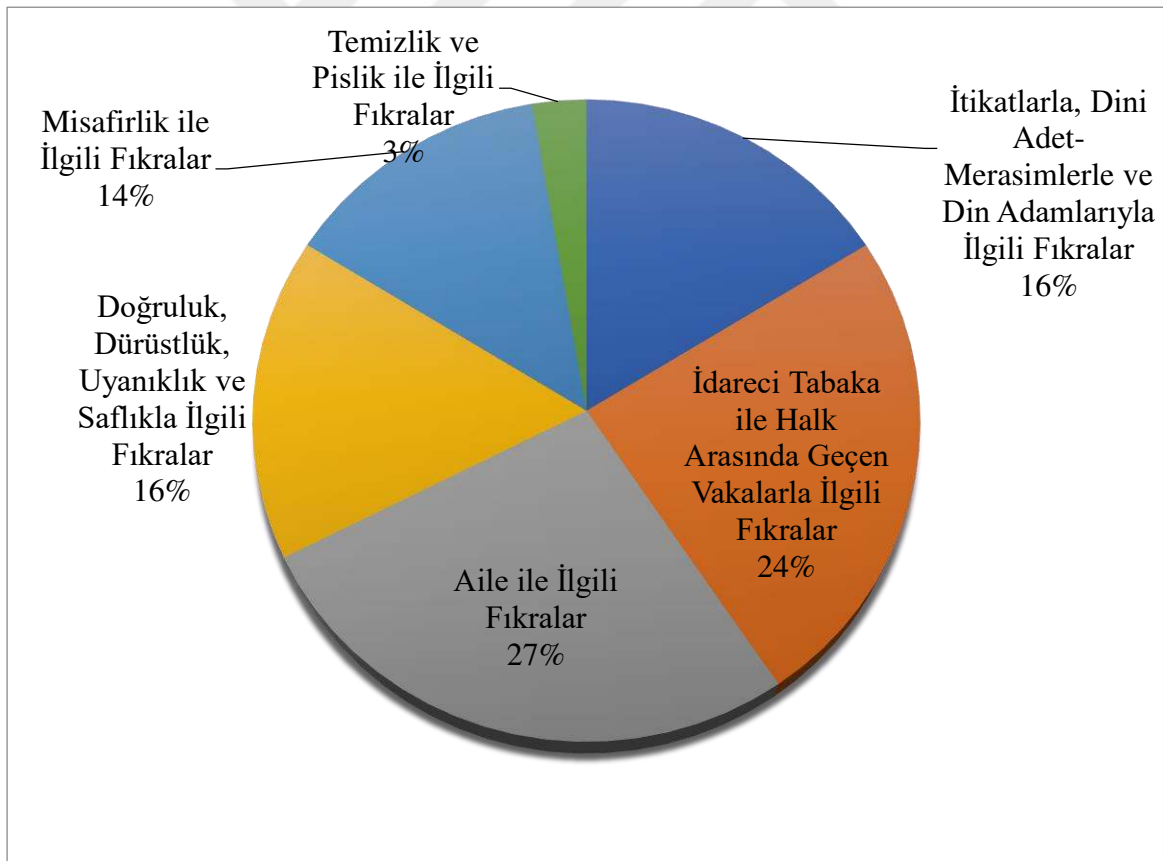
hayvanlarının sağığının korunması ve dini gereklilik olan gusül abdestinin alınması için temizlik önemlidir. Hatay yöresi Yörük fıkralarından derlediğimiz fıkralardan “Boş Ol Boş Ol Boş Ol” (HYF44) fıkrası temizlik ve pislikle ilgili fıkralar başlığı altında değerlendirilmiştir. Fıkroda da genel kanının aksine temizliğe önem verildiği; hayvanların sağığı ve gusül abdestinin gerekliliğı vurgulanarak bu önem anlatılmıştır:

Adamın biri evliymiş "Çoban almak yerine avrat alırım." diye düşünüp bir evlilik daha yapmış. Yeni hanımı Kürt'müş. Adam bakmış ki Kürt kızı gusül abdesti almıyor, çimerken sabunu ayağının altında dolaştırıyor. Adam sormuş:

- *Yav, sen niye böyle çimiyorsun, böyle temizlik mi olur?, deyince*
- *Biz böyle yıkanırız, böyle temizleniriz, demiş kadın.*

Adam bu lafın üstüne celallenmiş:

-Ulan Kürt, sen benim malımı hasta edersin, senin cenabetliğinden işimiz rast gitmez. Sen babanın evine git, hadi boş ol boş ol boş ol, demiş (KK. 9).

Şekil 1. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Konu Bakımından Tahlili

Yapı Özellikleri

Derlenen fıkraların yapı özelliklerine geçmeden önce, İsmail Abalı'nın "Mizah Teorileri Bağlamında Yörük Fıkraları" adlı çalışmasında bulunan; Yörük fıkralarında bulunan genel yapı özellikleri değinmek gerekmektedir. Buna göre;

Fıkranın mensur bir tür olmasına karşın Yörük fıkralarının birçoğunda manzum ifadeler rastlamak mümkün olup çoğu zaman mizah unsuru, bu manzum kısımlarda ortaya çıkmaktadır. Atalarının gelenek görenek ve kültürel özelliklerini devam ettirmeye çalışan Yörükler, Karacaoğlan ve Dadaloğlu gibi halk ozanlarının torunları olarak 'şair topluluk' hüviyetiyle Türk milleti arasındaki yerini almış; manzum- mensur fıkraları da aynı şekilde Türk halk edebiyatı külliyyatının güzide kısımlarını oluşturmuştur (Abalı, 2016, s. 117-118).

Derlenen Hatay yöresi Yörük fıkralarının yapı özelliklerine baktığımızda, kısa metinler olduğu görülmektedir. Bu kısalığa rağmen yoğun bir anlatımın varlığı söz konusudur. Az sözle çok şey anlatma özelliğini taşımaktadır. Tasvirlerle az da olsa yer verilmesine rağmen fıkradaki olay, dinleyicinin zihninde canlanır. Doğa ile iç içe yaşayan Yörüklerin fıkralarında tabiat ile hayvanlar büyük bir yer tutar. Bunun yanında Hatay yöresine ait mekânların (İskenderun, Amanos Dağları vb.) fıkralarda verilmesi de olayın dinleyicinin zihninde daha net bir şekilde canlanmasını sağlar.

Fıkralardaki şahıslar, herkes tarafından bilinen kişilerdir. Fıkrayı okurken ya da dinlerken aklımızda bir tip oluşur. Bu tipin ne diyeceği, ne yapacağı, tepkisi az çok tahmin edilebilir. Yörükler açık sözlüdür. Karşısındaki kişinin kim olduğuna bakmaksızın cevaplarını verirler. Bu sebeple fıkrada verilen mesaj nettir.

Gereksiz sözcüklerden, tasvirlerden ve betimlemelerden kaçınılır. Tasvir ve betimleme kullanılıyorsa bu mutlaka olayı desteklemek içindir. Nüktenin nerede kullanıldığı bellidir. Hayali unsurlar bulunmaz (Şeytan ve Hayta HYF20, istisnadır.). olağanüstü kişiler, mekanlar bulunmaz.

"Nemlicağzım Nemlicağzım (HYF43)" fıkrasında, anlatımı güçlendirmek için karşılıklı konuşmada, mani tipi şiir kullanılmıştır. Derlediğimiz fıkraların yalnızca birinde bu özellik görülse de farklı yörelerden derlenen Yörük fıkraların kullanımların olduğu görülmüştür:

Ben böyle eşek görmedim,

*A***kta köşek görmedim,*

Oturmuş kullanıyor,

Böyle temaşa görmedim(KK. 24).

Dil ve Üslup

Derlenen fıkralardaki, dil özellerine baktığımızda; açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmüştür. Hatay Yörüklerinin, yöreye bağlı ağız özelliklerinin zayıfladığı düşünülmektedir.. Bazı fıkralarda, Yörüklere özgü sözcüklere rastlamak mümkündür (Bkz. HYF42, HYF51). Fıkralarda argo kullanımı dikkat çekmektedir. Argo kullanımının yanında küfürlü konuşmanın da yaygın olduğu görülmektedir. Alaycı söylem, argo kullanımı, rahat konuşma, eleştiri fıkranın üslubunu yansıtmaktadır. Yörüklerin sözlerini esirgememesi de dobra bir üsluba sahip olduklarını gösterir. Yöre ağız özelliklerinin metinlere çok yansımamakla beraber yaşam biçimlerinden kaynaklanan “tuluk, ala çuval, çadır” gibi kelimelerin kullanılması sosyal hayatları hakkında fikirler vermektedir.

İsim ve sıfat tamlamalarının yoğun kullanıldığı görülmüştür. Hayvanları, zaman ve mekan unsurlarını betimlerken bu yola başvurulmuştur. Fiil cümleleri öğrenilen geçmiş zaman ve geniş zaman ile kurulmuştur. Fıkralarda genel olarak diyaloglara yer verilmiştir.

Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Ortak Unsurlar

Bu başlık altında derlenen fıkralardaki ortak unsurlar tespit edilip, “şahıslar, zaman, mekân, hayvanlar ve nesnel unsurlar” olarak gruplandırılarak incelenmiştir.

Şahıslar

Derlenen Hatay yöresi Yörük fıkralarındaki ana karakter genellikle Yörük’tür, olaylar Yörük’ün etrafında şekillenir. Bunun yanında, fıkralarda farklı şahıslar da vardır. Şahıslar, günlük hayatta karşılaştığımız, gerçekçi kişilerdir. Derlenen fıkralardaki şahıslar; “devlet adamları ve idareciler; din ile ilgili şahıslar ve halk tabakasına ait şahıslar olarak sınıflandırılabilir.

1. Devlet Adamları ve İdareciler

a) Kaymakam

Kaymakam yoldan geçerken adamı görmüş. Şoförüne " Şu adamın yanına çek de biraz dalga geçelim." demiş (HYF24).

*Yörükler Atık Yaylası'na çadır kurmuşlar. Çadırlarına **kaymakam** gelmiş, sohbeta başlamışlar (HYF16).*

b) Vali

*Olayı duyan **vali** çözüm için gelip davarcıların geçmesine izin vermiş(HYF19).*

c) Padişah

*Zamanın birinde bir **padişah** varmış. **Padişah** atını çok severmiş(HYF14).*

d) Ormancı

*Aradan zaman geçmiş, bu sefer de çadıra bir **ormancı** gelmiş(HYF33).*

*Yörükler yayla yerlerine giderken Maraş'da **ormancılar** davacıları çevirmiş (HYF19).*

e) Asker

*Adamı ihbar etmişler, **onbaşı** onu askere götürmeye gelmiş(HYF. 41).*

***Komutanım**, bu kadın değil, erkek. Şunu bir karakola çekelim, demiş(HYF47).*

***Komutan** adamla damadını yanına çağırmış(HYF48).*

*Zaman birinde bir **Karabaşçavuş** varmış(HYF46).*

f) Kadı

*Şüpheli görünen biri **kadı** tarafından getirilmiş (HYF17).*

2. Din ile ilgili şahıslar

a) İmam/ Hoca

*Bir gün caminin önünden geçerken **imamla** karşılaşmış (HYF23).*

*Çocuğu **hocanın** yanına götürmüşler(HYF4).*

b) Şeytan

***Şeytan** bir gün duvarın arkasına saklanmış, bekliyormuş (HYF20).*

3. Halk tabakasına ait kişiler

a) Fıkralarda adı belli şahıslar

*E **Abdullah**, bir körle bir topal alırsan olacağı bu(HYF3).*

*Bu yüzden lakabı **Sucukçu** olmuş (HYF5).*

*Kız adını söyleyince adam yere çökmüş ağlamaya başlamış. Kızın adı **Bebek**'miş(HYF27).*

Molla İsmail hayvanlarına baksın diye bir çoban alacakmış (HYF40).

Lan Ali öyle yalan olur mu? (HYF22).

Ben Karalar'danım (HYF23).

biri demiş Şevket, biri demiş Hasan, biri demiş Hüseyin... (HYF54).

b) Meslekleriyle anılan şahıslar

Kamyoncular arasında çok konuştuğu bilenen bir *şoför* varmış (HYF13).

Yörükler yayla yerlerine giderken Maraş'da ormancılar *davacıları* çevirmiş (HYF19).

Yörük dağdayken bir gün *eşkıyalarla* karşılaşır (HYF25).

Avcının biri arkadaşlarına av maceralarını anlatıyormuş (HYF30).

Çoban bunları yaymaya başlamış (HYF31).

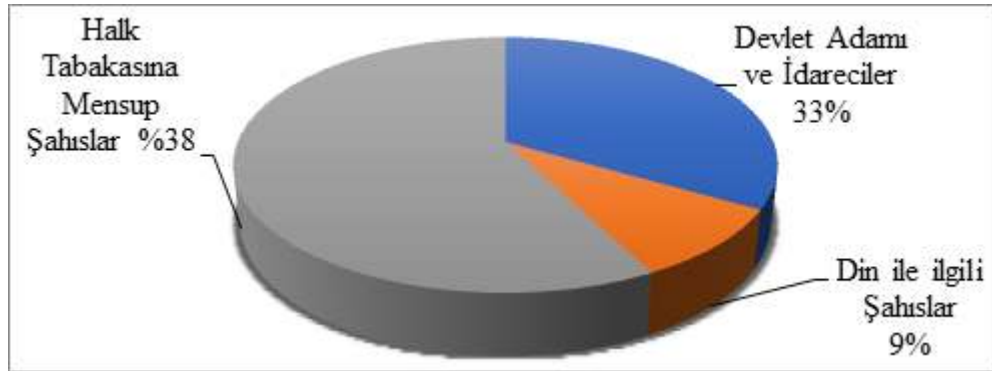
Yörük'ün birinin çadırına *eşkıya* gelmiş (HYF33).

Öğretmenin biri öğrencilerine soru soruyormuş (HYF37).

Yörük bir gün bir *polisle* tanışmış (HYF49).

Kervancının biri yanına gelmiş (HYF53)

Öğretmenin biri *Yörük* çadırına misafir olmuş (HYF54).

Şekil 2. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Şahıslar

Zaman

Derlenen fıkralarda çoğunlukla zaman belli değildir. Belli olmamasına karşın verilen “sabah, gece, gün, ay, yıl vb.” kavramlar bazen isim ve sıfat tamlamalarıyla belirtilir. Bu betimlemeler bize aradan geçen süreyi verir:

Evlendikleri gece kıza sormuş (HYF6).

Bir gece de topluyorum, *aynı gece* yine veriyor (HYF22).

Yağmurun yağdığı bir gün birden ağlamaya başlayıp bahçeye koşmuş (HYF9).

Şeytan **bir gün** duvarın arkasına saklanmış, bekliyormuş (HYF20).

Yörük dağdayken **bir gün** eşkıyalarla karşılaşır (HYF25).

Aradan **5 gün** geçmiş, **15 gün** geçmiş yine gitmemiş, **25. günde** misafir “Artık ben gideyim.” demiş (HYF26).

Mesela sana dedi **Cumartesi günü saat dörtte** ödeyeceğim (HYF16).

Bir gün caminin önünden geçerken imamla karşılaşmış (HYF23).

Kız yine **bir gün** tatlı yapıp anasına gitmiş... **Ayda** gel, **yilda** gel, bir sefer gel, tatlı gel (HYF28).

O gün geyiğe bir sıktım (HYF30).

Ayda azzığıma **günde** büzzüğüme (HYF32).

Aradan **20 yıl kadar** geçmiş (HYF34).

Aradan **üç ay** geçmiş onbaşı yine istemiş, **üç ay** daha geçmiş yine istemiş. Bir **üç ay** sonra onbaşı gelmiş ama kadının elinde yağ kalmamış (HYF41).

Kaynanasının ölümünü **üç saat** anlatmış (HYF13).

Yörük **bir gün** bir polisle tanışmış (HYF49).

Bir sene önce bir pula almadın, şimdi niye bin pula alıyorsun, demiş... Aradan **bir sene** geçmiş, yine adamın çadırına kervancı gelip deve satmak istemiş (HYF53).

Adamın biri **her gün** karısına “**Akşamdan** ekmek sula belki gece misafir gelir.” diyor. **Bir gün** olmuş, **iki gün** olmuş, bir ay olmuş. **Bir gün** yapmayayım, zaten gelen giden yok.” **O gece** misafir gelmiş (HYF43).

Sabah koyunun birine bir şey olmuş (HYF3).

Sabah bir bakmış ki çanı çalmak için koskoca devenin boynunu kesmişler (HYF11).

Adam bebek **gece** ağlar... **Sabah** olmuş, adam tulumbanın başında dünya güzeli bir kız görmüş, kıza vurulmuş (HYF27).

Adamın parası yoksa gider başkasının koyununu çalar, **akşamına** satar, borcunu öder, demiş (HYF16).

Bir gün çocuklarıyla bir lokantaya gitmiş (HYF5).

Yalnız bir fıkrada, yıl belirli bir tarih verilmiştir:

1900’lü yıllarda Çukurova bölgesi bataklıkmış (HYF35).

Yukarıda verilen kavramların yanı sıra, aradan geçen süreyi anlamadığımız zamanlar da vardır. Bunlara belirsiz süreler denilebilir. “Zaman” sözcüğünü kullanarak kurulurlar.

Gel zaman git zaman adam davarların hepsini satmış, elinde üç kadın kalmış (HYF1).

Gel zaman git zaman oğlan anasını itmeye başlayıp karısını kucaklamış (HYF29).

Yörükler **bir zaman** Halep'te kışlamışlar. **Aradan zaman** geçmiş. Bir gece Yörük'ün biri bakmış kendi koyununu keçisini Kürt çalmış gidiyor (HYF10).

Oğlan **bir zaman** sonra askerden gelmiş, bakmış ki babası ağlamaktan kör olmuş (HYF12).

Zamanın birinde bir padişah varmış (HYF14).

Aradan zaman geçmiş, bu sefer de çadıra bir ormancı gelmiş (HYF33).

Zaman birinde bir Karabaşçavuş varmış. (HYF46).

Zamanın birinde Arsuz'da Ermeniler deniz kenarını Yörüklere bırakmışlar (HYF34).

İslam dini ile ilgili bayram ve namaz kavramları ile kurulan zamanlar da vardır:

Namaz da yatsı namazıymış(HYF23).

Kurban bayramı zamanında Hayta bir tane bile kurban kesmemiş (HYF50).

Yörüklerin yaşam biçimlerinde önemli olan “göç ve yayla” zamanları ile kurulan süreler de vardır. Açıkça söylenmese de göç zamanı ile ilkbahar ve sonbahar; yayla zamanı ile ilkbahar ve yaz kastedilir.

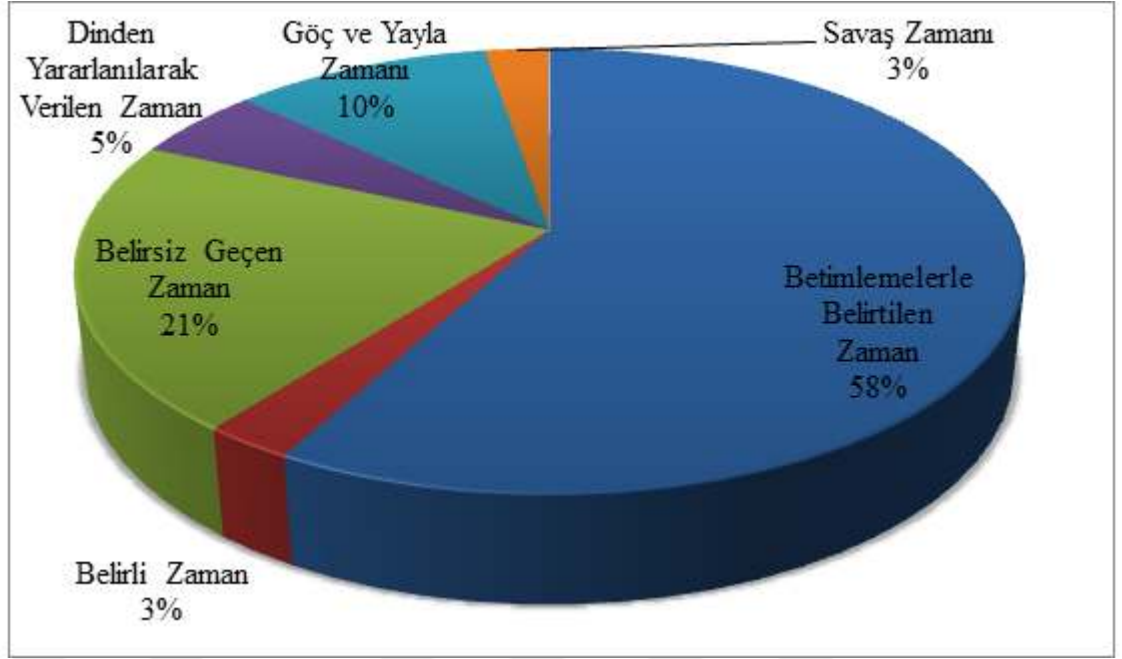
Göç zamanı yolda Yörük'ün devesinin ayağı kırılmış (HYF45).

Yayla zamanı göç yolunda askerler onu yakalamasın diye kadın kılığına girmiş Bu olaydan sonra, her **göç zamanı** asker kaçağı Yörük kadın elbiseleriyle dolaşmaya başlamış (HYF47).

Yayla zamanında bir aile çobansız kalmış (HYF32).

Yalnız bir fıkrada savaş ile zaman belirtilmiştir:

Kıbrıs Savaşı zamanında Yörük'ün biri askerlik yapıyormuş(HYF21).

Şekil 3. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Zaman

Mekan

Derlenen fıkralardaki mekanları, belirli ve belirsiz mekanlar olarak iki grupta inceleyebiliriz. Doğa ile iç içe yaşayan halk olan Yörüklerin fıkralarında çoğunlukla dış mekanın kullandığı, iç mekanların ise daha az kullandığı tespit edilmiştir. Kullanılan yerlerin ise Yörüklerin yaşam biçimini yansıttığı, bu bağlamda fıkraları desteklediği düşünülmektedir. Belirsiz mekanlara dış mekanlardan “yayla, bahçe, bölük, köy vb.” ; iç mekanlardan “okul, ev, çadır vb.” yerler örnek verilebilir.

Şeytan bir gün duvarın arkasına saklanmış, bekliyormuş (HYF20).

Köyün birinde hırsızlık olmuş. Bahçedeki ayak izine bastırmak istemişler eğer basar da ayak izi uyarsa adam suçlu olacakmış (HYF17).

Adamın biri tarlasına fasulye ekmiş... Ben de derenin kenarına acur ekdim (HYF22).

Yörük dağdayken bir gün eşkıyalarla karşılaşır (HYF25).

Yörük'ün biri güzel bir bahçelik bulmuş (HYF39).

Vur lan, yoksa bölükteki tüm askerler sırayla sana patlatır, demiş (HYF48).

Adamın biri çadırını kurmuş, önünden kervanlar geçip duruyormuş (HYF53).

Öğretmenin biri Yörük çadırına misafir olmuş (HYF54).

Yörükler yayla yolundayken her geçişte onların mallarına göz diker, kendine pay vermeyeni geçirmezmiş (HYF46).

Yörük'ün birinin çadırına eşkıya gelmiş (HYF33).

Yörük evine adamın biri gelmiş misafir gelmiş (HYF26).

Yoldan geçen adam gördüğü evin kapısını çalmış (HYF27).

Kızın biri evlenmiş *anasının evine* sürekli gidermiş (HYF28).

Nasıl göreyim seni, camiye uğradığın mı var? (HYF23).

Yörük kızları yaylada iş yaparken aralarında oyun oynuyorlarmış (HYF7).

Yörük çocuğu okula başlamış. Yağmurun yağdığı bir gün birden ağlamaya başlayıp *bahçeye* koşmuş (HYF9).

Kızı mağara gibi bir yere götürmüş. *Oğlan köyüne* koşmuş (HYF35).

Fıkralardaki belirli mekanlara baktığımızda, konar göçerlik yaşamlarında bulundukları mekanlar, yaşadıkları şehirler ve dağlar olduğu tespit edilmiştir.

Yörük'ün biri yaylaya Göksun'a gitmiş (HYF2).

Yörükler bir zaman Halep'te kışlamışlar (HYF10).

Yörükler Atik Yaylası'na çadır kurmuşlar (HYF16).

Zamanın birinde Arsuz'da Ermeniler *deniz kenarını...* (HYF34).

1900'lü yıllarda Çukurova bölgesi bataklıkmış. *Adana Ovası'ndan* biri kız kaçırmış (HYF35).

Adamın biri İskenderun'da bir köye gelmiş. *Sen minare mi arıyorsun, kafanı kaldır Amanos Dağı'na* bak (HYF36).

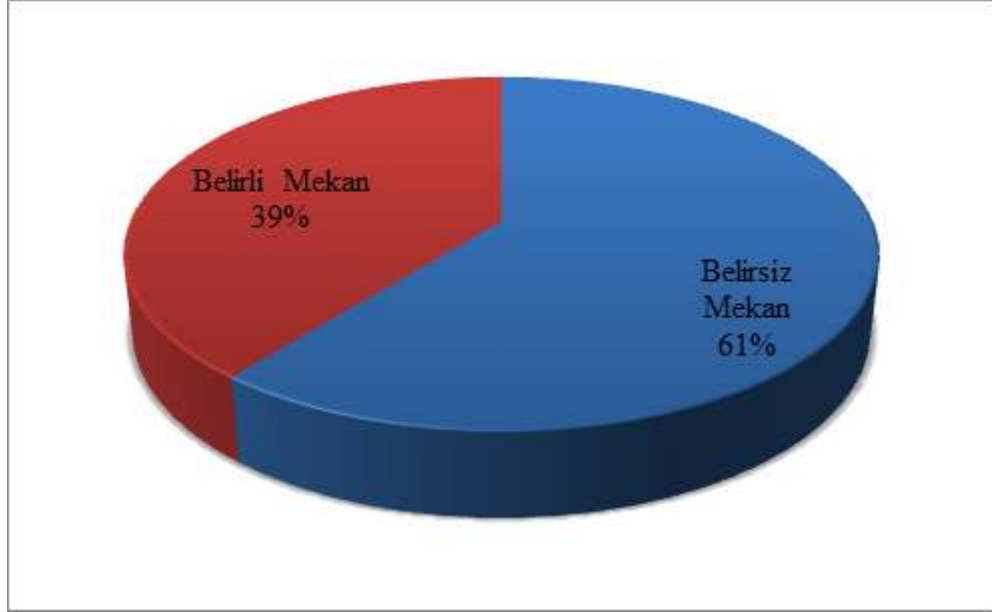
Yörüklerden birinin oğlu İskenderun'a gitmiş (HYF38).

Yörük Amanos Dağı'nın eteklerinde yaşıyormuş (HYF39).

Köprübaşı'nda karakolun önünde elinde kirmen eğirip kadın elbiseleriyle geçiyormuş (HYF47).

Dört yol'da veterinerin birine Alman bir müşteri gelmiş (HYF52).

Yörük adamlardan birinin oğlu öğretmen olup Kozan'ın Kıran Yurdu Köyü'nde görev yapıyormuş (HYF18).

Şekil4. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Mekân

Hayvanlar

Yörük kelimesinin tanımı yapılırken sözlük karşılığında sözlük dahi, hayvan kavramıyla karşılaşılmaktadır. Yörükler ve hayvanları ayrı düşünülemez. Hayvanların etinden, sütünden, derisinden, tüyünden yararlanılır. Yörükler yaşamlarını hayvanların rahat edeceği yerlerde geçirmeyi tercih etmişlerdir. Derlenen fıkralarda geçen hayvanlar; küçükbaş ve büyükbaş, binek ve diğer hayvanlar olarak üç gruba ayrılabilir. Hayvan sözcüğünün karşılığı olarak “mal” kelimesi de kullanılmıştır.

• Küçükbaş ve Büyükbaş

*Yörük de onlara bir şey yapmasın diye **koyun** kesmiş, yedirmiş, içirmiş (HYF33).*

*Hanım, babamın bir çadırına gidelim, **kuzusunu** yiyelim, ayranını içelim (HYF18).*

***Koyunlarını** ve **keçilerini** yaymaya başlamış (HYF2).*

*Haytalardan birinde bine yakın **koyun** keçi varmış (HYF50).*

*15- 20 sürü her sürüde de üç yüz beş yüz **davar** varmış (HYF19).*

*Yörük'ün biri atlarını, **koyunlarını**, keçilerini çobana emanet etmiş (HYF31).*

*Oracıkta **koyunun** birini kesmiş (HYF46).*

*Yörük'ün birinin iki yüz **davarı** varmış (HYF1).*

- **Binek Hayvanları**

*Göç zamanı yolda Yörük'ün **devesinin** ayağı kırılmış (HYF45).*

*Yörük adam köyün içinde **eşeğiyle** tarlasına eşya götürüyormuş (HYF24).*

*Atlamış **atına**, **tayını** da yanına almış (HYF26).*

*A*****ta köşek** görmedim (HYF42).*

*Padişah **atını** çok severmiş (HYF14).*

*Emmi sana bu **deveyi** satayım (HYF53).*

*Yörük'ün biri güzel bir bahçelik bulmuş, **eşesine** yeşil yedirmiş de yedirmiş...(HYF39).*

- **Diğer Hayvanlar**

*Dağdaki soğuk suyumu bırakıp **sivrisineğin** içine gelmem (HYF34).*

*Oğlum, sen cenazeyi almaya gidiyorsun, o kızı çoktan **sivrisinekler** yemiştir... (HYF35).*

***Köpek** koşmuş, bakmış, kaçmış adamın kucağına (HYF39).*

*O gün **geyiğe** bir sıktım, arka ayağıyla boynuzundan vurdum (HYF30).*

*Bak hemşehrim, dünyadaki her mahlûk, **köpeği**, **kedisi**, **horozu**, koyunu, keçisi... Dişisine başka bir erkeği yaklaştırmaz. Eşini korumayan bir hayvan vardır o da **domuzdur**. (HYF52).*

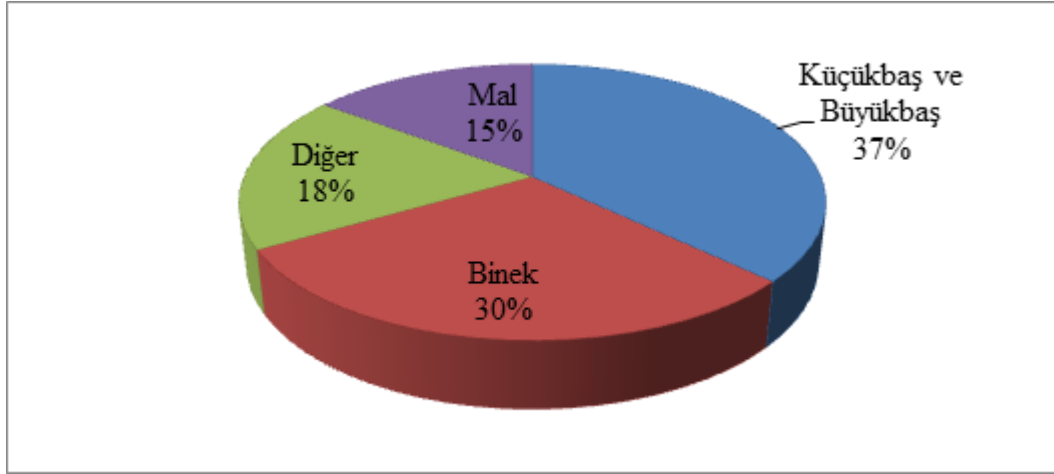
- **Hayvan Adı Yerine Kullanılan Mal**

*Yörükler yayla yolundayken her geçişte onların **mallarına** göz diker, kendine pay vermeyeni geçirmezmiş...(HYF46).*

*Ulan Kürt, sen benim **malımı** hasta edersin (HYF44).*

*Yok, tanışılığım yoktur ama belki **malımızı** çalmışlardır, demiş (HYF15).*

***Malı** gütmek de evin hanımına düşmüş (HYF32).*

Şekil 5. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Hayvanlar

Nesnel Unsurlar

Derlenen fıkralardaki nesnel unsurlar, yiyecek ve içecekler, günlük hayatta kullanılan eşyalar ve diğer unsurlar olarak gruplandırılabilir.

• Yiyecek ve İçecekler

*Yörük'ün biri **leblebi**, **şeker sucuğu** satar, çerçilik yaparmış* (HYF5).

*Akşamdan **ekmek** sula belki gece misafir gelir* (HYF43).

*Bir **sofra** at da sonra konuşuruz* (HYF40).

*Bana iki **humuz yağ** getirirsen, yakalamam* (HYF41).

*Eşğine **yeşil otları** yedirmiş de yedirmiş* (HYF39).

*Adamın biri tarlasına **fasulye** ekmış... Ben de derenin kenarına **acur** ekdim* (HYF22).

*kuzusunu yiyelim, **ayranını** içelim... Kayınbaba bu laftan sonra bir **sigara** yakmış* (HYF18).

• Günlük Hayatta Kullanılan Eşyalar

*Yörük çocuğun biri **tüfekte** oynuyormuş, birden tüfek boşanmış* (HYF4).

***Tuluğu** boyunlarına geçirip su, odun taşıyorlarmış* (HYF7).

***boş çuval**... İhtiyacın olunca kıymetlendi, çöp lazım olsa onu da **parasız** vermem*(HYF8).

*Öğretmenin biri Yörük **çadırına** misafir olmuş* (HYF54).

*Sabah olmuş, adam **tulumbanın** başında dünya güzeli bir kız görmüş, kıza vurulmuş* (HYF27).

*Kadının biri **ileğini** içeri koymuş...(HYF42).*

Adamın biri **çadırını** kurmuş. Kervancı da " Bir **pul**." demiş (HYF53).

Sen benim amcammışsın, ben senin yeğeninim. Bana **para** lazım (HYF38).

Elinde **kirmen** eğirip **kadın elbiseleriyle** geçiyormuş (HYF47).

- **Diğer Nesnel Unsurlar**

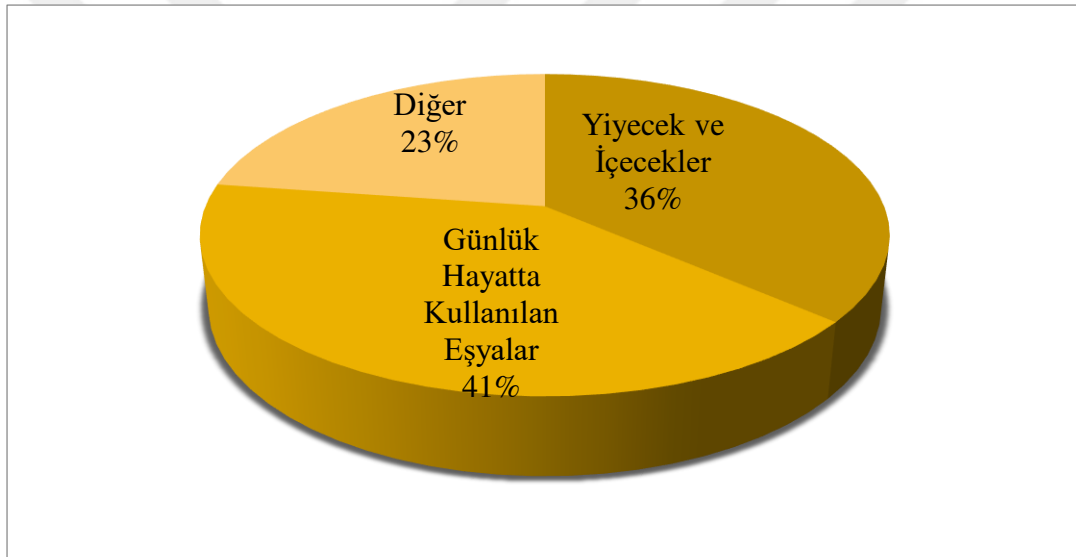
Bahçedeki **ayak izine** bastırmak istemişler (HYF17).

1900'lü yıllarda Çukurova bölgesi **bataklık**mış (HYF35).

Yahu, bu köyde biye bir tane **minare** yok (HYF36).

Çimerken **sabunu** ayağının altında dolaştırıyor (HYF44).

Yörük'ün biri çocukken **ateşe** işemiş (HYF51).

Şekil 6. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Nesnel Unsurlar

3.7. Mizah Teorileri Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili

Bu bölümde derlenen Hatay yöresi Yörük fıkraları, mizah teorileri bağlamında tahlil edilmiştir. Mizah teorilerinden üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama teorileri derlenen fıkraların tahlili için uygun olmuştur.

Üstünlük Teorisi

Yörük tipinin hazırcevaplılığından kaynaklanan gülme unsuru üstünlük teorisiyle sağlanır. Genellikle Yörükler cahil, bir şeyden anlamaz olarak toplumda bilinir. Fıkralara bakıldığında üstünlük sağlama net bir şekilde görülecektir. Kayınbaba ve gelin arasında geçen bir konuşmada, gelin adamın modadan anlamadığını düşünmektedir.

Oysaki kayınbabanın tepkisi modayı bilmediğinden değil kültürlerine olan uyumsuzluğundandır. Kayınbaba verdiği cevap ve yaptığı hareketle gelini alt etmiş, üstünlük sağlamıştır:

Kayınbabası gelinini öyle görünce:

-Kızım sen ne böyle geldin, böyle her yerin açık, demiş.

Gelin:

- Baba, moda bu moda, demiş.

Kayınbaba bu laftan sonra bir sigara yakmış, üstünü başını çıkarmış, çırlıçıplak bacak bacak üstüne atıp oturmuş. Gelin korkmuş, bağırarak çocukları çağırmış. Adam oğulları gelmiş. "Baba bu halin ne?" diye sormuşlar. Baba:

- Moda bu moda, demiş (HYF18, KK. 25).

Farklı bir fıkra da ise Yörük ile Kaymakam arasında geçen bir konuşmaya dikkat çekilir. Kaymakam Yörük'ün cahilliği ve okul kavramını bilmediğini düşünerek, onunla dalga geçmek ister. Yörük ise kendiyle dalga geçen kaymakama verdiği cevapla büyük bir üstünlük sağlar:

Kaymakam dalga geçmek için:

- Dayı, eşiği okula mı götürüyorsun?, demiş.

Yörük adam da bunun altında kalmaz:

- He, okula götürüyorum. Okursa kaymakam olur, okumazsa eşek olarak kalır, demiş (HYF24, KK. 32).

Avcı ve arkadaşları arasında geçen fıkra da ise avcının söylediklerine inanmayan arkadaşlarına karşı, onun cevabı çok nettir ve üstünlük sağlamıştır:

Avcı demiş:

- O gün geyiğe bir sıktım, arka ayağıyla boynuzundan vurdum.

Arkadaşları gülmüşler, "Böyle atma da olmaz, geyiğin ayağı nerede boynuzu nerede, nasıl vurdun?" deyince, Avcı:

- Arka ayağıyla boynuzunu kaşıyordu, öyle vurdum, demiş. (HYF30, KK. 27).

Öğretmenin öğrencisiyle geçen konuşmasında, öğretmenin yardımcısı olması karşılığında öğrencisinin profesör gibi yüksek bir meslek sahibi yapmak istediğini görmekteyiz. Ancak öğrencinin cevabı ise öğretmenin isteğinin yanlış olduğunu göstermiş ve üstünlük sağlanmıştır:

- Sen gel benimle çalış, bana yardım et, eşyalarımı toplarla. Ben de seni profesör yapacağım, demiş.

Öğrenci:

- *Ben kimsenin kulu olmam. Kendi malımı güderim, başkasının malını taşımam, demiş* (HYF37, KK. 2).

Karabaşçavuş fıkrasında, Karabaşçavuş Yörük'ün yaptığını anlamsız bulup, etin deriden daha değerli olduğunu söylemiştir. Ancak Yörük onun deriden anlamayacağını söyleyip üstün gelmiştir. Karabaşçavuş'un bilgisizliği onu mağlup etmiştir. Çünkü Yörüklerde deri oldukça önemli bir yere sahiptir. "Özellikle kışın giyilen çarık ve gocuklarda, dağarcık olarak bazı eşyanın konulmasında, peynir, tereyağı, bal ve pekmez tulumlarının yapılmasında, su taşınmasında ve yağ elde edilmesinde kullanılmaktadır. Su tuluklarıyla yağ çıkarmada yayık olarak kullanılan ve Toros göçerleri arasında yannık denilen deri kaplar, halen palamut kabuğu ile tabaklanmış deriden yapılmaktadır"(Bozkurt, 1994).

Oracıkta koyunun birini kesmiş, etini bırakmış, derisini almış gidiyormuş. Karabaşçavuş:

- *Akılsız, eti bıraktın derisini aldın. Deri etten daha kıymetli mi olur?, diye sorunca:*
- *Sen ne bilin Karabaşçavuş, sen etini ye karnını doyur. Derinin kıymetini sen anlamam ben bilirim, diye Yörük cevabını vermiş*(HYF46, KK. 11).

Yörük ve Alman arasında geçen konuşmada, Alman'ın Türkleri kötülemesi üzerine Yörük'ün cevabı Alman'ı mağlup etmiştir:

Alman başlamış Türkleri karalamaya:

- *Sizde özgürlük yok, demokrasi yok, kıskançlık var, eşleriniz istediği gibi giyinmiyor...*

Yörük duruma sinirlenmiş. Alman'a dönmüş:

- *Bak hemşehrim, dünyadaki her mahluk, köpeği, kedisi, horozu, konuyu, keçisi... Dişisine başka bir erkeği yaklaştırmaz. Eşini korumayan bir havyan vardır o da domuzdur. Siz domuzun etini yedikçe onun gibi gavat olmuşsunuz, demiş* (HYF52, KK.14).

Bir Pul Bin Pul adlı fıkrada ise Kervancı Yörük'ün pahalıya ürün almasına anlam verememiştir. Yörük'ün verdiği cevapla hem üstün olmuş hem de ders vermiştir:

Kervancı duruma bir anlam veremeyip sormuş:

- *Bir sene önce bir pula almadın, şimdi niye bin pula alıyorsun, demiş.*

Adam gülümsemiş:

- *Bak, parası olmayana bir pul bin pul görünür, parası olanın da gözüne bin bul gözükmez, demiş*(HYF53, KK. 10).

Uyumsuzluk Teorisi

Yörük fıkralarında gülme unsurunun uyumsuzluk teorisiyle de gerçekleştiği söylenebilir. Bu, olayda geçen şahsın bakış açısından, herhangi bir konuda genel kanıya ters olmasından veya beklenmedik bir tepki vermesinden, dini yanlış yorumlamasından ve genel olarak hayatın olağan akışına aykırılığından kaynaklanabilir. Derlenen metinlerden uyumsuzluk teorisiyle gülmenin gerçekleştiği düşünülen fıkralar örnek olarak verilecektir.

Sucukçunun Katırı (HYF5) fıkrasında, uyumsuzluk, lakabı Sucukçu olan adamın beklenmedik tepkisiyle oluşmuştur. Garsona genel olarak verilmeyecek bir cevabın verilmesi gülme unsurunu oluşturmuştur:

Çocuklardan biri garsonu tembihleyip "Babama Sucukçu dayı ne istersin, diye sor." demiş. Garson da çocuğun istediğini yapmış. Sucukçu lafını duyan adam:

-Ulan, Sucukçunun katırını var. Ananı s...r ama babanın hatırı var, demiş.

Garson kıpkırmızı kesilmiş. Onun bu halini gören arkadaşları ne olduğunu sormuşlar. Garson:

- Vallahi, ananı şey edecekti ama babamın hatırı varmış, demiş(KK.22).

Sağır ve çadıra misafir gelen bir öğretmen arasında geçen fıkrada, öğretmenin herkese adını sorması ve cevabını alması; sağıra sıra geldiğinde ise onun “duyamadım” gibi bir şey söylemesi beklenmiştir. Ancak sağır yanlış anlayıp, küfür ettiğini düşünmüştür. Uyumsuzluk bu şekilde sağlanmış:

Öğretmen tanışmak için herkese tek tek adlarını sormuş; biri demiş Şevket, biri demiş Hasan, biri demiş Hüseyin... Sıra kulağı ağır işitene gelmiş. Öğretmen sormuş:

- Emmi senin adın ne?

Adam birden celallenip yerinden fırlamış:

- Ulan ben de senin ananı avradını sikeyim, demiş (HYF54, KK. 21).

Boş Çuval adlı fıkraya baktığımızda, boş çuval aslında değersiz bir eşyadır. Yörük’ün çuvala değer biçmesi beklenmedik bir durumdur. Onun bakış açısına göre ihtiyaç duyulan her şeye değer biçilebilir:

Yörükün birinden arkadaşı boş çuval istemiş. Yörük de "Ne yapacaksın?" diye sormuş. Adam "Lazım geldi." diye cevap verince, Yörük:

- Demek lazım, o zaman parasız vermem, demiş.

Adam:

- Yahu boş çuvala para mı istenir? deyince Yörük:

- *İhtiyacın olunca kıymetlendi, çöp lazım olsa onu da parasız vermem, demiş* (HYF8, KK.28).

Hırsızlık yapmak, toplumda asla kabul edilemeyecek bir suçtur. Hırsızlık Meslek'tir başlıklı fıkra (HYF16), Haytaların yiğitliğini ve sözünün eri olduklarını anlatırken verilen örnekte çalmaktan bahsedilmiş ve hırsızlığın normal olduğunu, bunun meslekleri olduğunu söylemiştir. Verilen bu örnek hayatın olağan akışına ters ve hırsızlığın suç olduğuna dair genel kanıya uymadığından, teorisinin altında değerlendirilir:

Çadırdaki olan Haytalardan biri bu söze alınmış:

- *Tamam, doğru söylüyorsun, Haytalarda onlar olur ama Haytalar sözünün eridir, yiğittir. Size ben yiğitliğini anlatayım, demiş.*

Herkes anlat deyince sözüne başlamış:

- *Hayta birinden borç alsın, gününde saatinde öder. Mesela sana dedi Cumartesi günü saat dörtte ödeyecem. Adamın parası yoksa gider başkasının koyununu çalar, akşamına satar, borcunu öder, demiş.*

Çadırdakiler gülmeye başlamış. "Lan arkadaş, sen çalmak diyorsun, bunun neresi yiğitlik?" demişler. Hayta:

- *Çalmak normal, o bizim mesleğimizdir, demiş*(KK. 11).

Bilindiği üzere ildeki en yetkili idari amir validir. İldeki valinin çözemeyeceği bir sorun yoktur. Yörüklerin göç yolunda karşılaştıkları ve onlara sorun çıkaran ya da sorunlarını çözen idareci ise ormancıdır. Bu sebeple valinin ormancıdan daha yetkili olduğunu, yaşlı teyze anlayamamıştır. Bu durumda da gülme uyumsuzluk teorisiyle sağlanmıştır:

Ormancıya şikâyet olunca ormancı da onları Maraş sınırından almamış. Olayı duyan vali çözüm için gelip davarcıların geçmesine izin vermiş. Yaşlı bir teyze yanına gelip:

- *Ah oğlum, sen ne iyisin sen kimsin?, demiş.*

"Ben valiyim." diye cevap verince, teyze de:

- *Vah çocuğum, biraz daha okusaydın da ormancı olsaydın ya, demiş*(HYF19, KK. 23).

Savaşa katılan her asker yara alsa da almasa da gazi unvanını alır. Savaştan dönüp gazi olduğunu söyleyen oğluna karşılık, annesinin yarasının olmamasının söylemesi bu bilginin eksikliğinden kaynaklanmaktadır:

Kıbrıs Savaşı zamanında Yörük'ün biri askerlik yapıyormuş. Savaşa katılıp geri köyüne dönmüş. Anasına:

- Ben gazi oldum ana, demiş.

Anası bakmış oğluna, bir yerinde bir şey yok:

-E oğlum sen gazi oldum da hiçbir yerinde yara bere yok, çizik yok, demiş.

Oğlan da hemen cevabını vermiş:

- E ana, herkes yaralanırsa, savaşı kim kazanacak? (HYF21, KK. 14).

Uyumsuzluk teorisi, dini bilgileri zayıf olan Yörük'ün yanlış yorumlamasından kaynaklanabilir. Örneğin kaç namazın kaç rekât olduğunu bilmeyen biri ne kadar süreceğini de bilemez. İmamın İnadı (HYF23) başlıklı fıkrada, Yörük yatsı namazının kaç rekat olduğunu bilmediğinden, imamın onunla inatlaştığını düşünür:

İmam ile Yörük camiye girmişler. Namaz da yatsı namazıymış. Yörük kılmış da kılmış, selam verdikten sonra dışarı çıkmış. Namazın daha uzun süreceğini düşünüp oğluna:

- Bizim namaz işi imam ile inada bindi. Sen sığırları götür de, aç kalmasınlar, demiş (KK. 16).

Yine din konusundaki eksiklikten kaynaklandığını söyleyebileceğimiz bir başka örnek de Çalıntı Malın Sevabı Kime Gider (HYF50) fıkrasıdır. Hayta'nın çok sayıda koyunu keçisi olmasına rağmen hepsinin çalıntı olmasından kurban kesemez. Hayta çalıntı olmasından değil, eğer keserse sevabının gerçek sahibine gideceğine çekinir. Bu da tabi ki sevap- günah, doğru- yanlış gibi kavramlarla uyumsuzluk içerisinde olduğunu gösterir:

Haytalardan birinde bine yakın koyun keçi varmış. Kurban bayramı zamanında Hayta bir tane bile kurban kesmemiş. Çevresindekiler "Neden kesmiyorsun?" diye sormuşlar. Hayta:

- Kesecek malım yok, birini kessem sevabı sahibine gidecek, demiş (KK. 13).

Rahatlama Teorisi

Derlenen fıkralardan bazılarında gülme unsuru rahatlama teorisiyle olmuştur. Yaşanan bir olay karşısında dinleyici gerginlik hisseder ve rahatsızlık duyar. Fıkranın sonunda fıkradaki şahsın söylediği söz veya yaptığı davranış ile dinleyici gerginlik durumundan çıkıp rahatlar. Gerginlik sırasında biriken enerji de rahatlama ile gülme olarak ortaya çıkar. Yörük çocuğunun bir hata yapması ve hatasını inkar etmesi, bunun üzerine de hocaya götürülmesi; çocuğun cezalandırılacağı düşüncesiyle gerginlik

yaratmıştır. Ancak fıkranın sonunda hocanın verdiği cevapla rahatlık olmuş ve gülme meydana gelmiştir:

Yörük çocuğun biri tüfekle oynuyormuş, birden tüfek boşanmış. Sormuşlar kim yaptı kim yaptı diye, çocuk da "Ben yapmadım." demiş. Çocuğu hocanın yanına götürmüşler. Hoca demiş:

- Şimdi senin tırnağını kesip ateşe atacam, çıt ederse senin yaptığın anlaşılır.

Çocuğun tırnağını kesip ateşe atmışlar, çıt etmiş. Çocuk hemen itiraf etmiş:

- Ben idim vallahi, ben yaptım, demiş.

Hoca gülmüş:

- Aferin ama aklında bulunsun, ateşe neyi atsan çıt eder (HYF4, KK.10).

Başka bir fıkrada ise kamyoncular arasında geçen bir olay anlatılır. Yörük çok konuştuğu için yemek sırasında aç kalmıştır. Bir sonraki yemekte dinleyici yine aç kalacağını düşünüp gerilir. Bu gerginlik Yörük'ün verdiği cevapla son bulur:

Yemek olmuş tam başlayacakken adama "Yahu senin kaynanan nasıl ölmüştü, bir anlat hele." demişler. Adam yine başlamış, anlatmış da anlatmış. Bu işim sonunda da sofradan aç kalkmış. Başka bir gün yine yemek için para toplanmış, yemek yapılmış. Adama yine sormuşlar:

- Yahu senin kaynanan nasıl öldü.

Yine aç kalmaktan korkan adam:

-Düştü, öldü, gömdük, demiş (HYF13, KK. 16).

Onu Da Sen Söyle (HYF14) başlıklı fıkrada, padişahın buyruğu ve Yörük'ün davranışı karşısında dinleyici, ölüm ihtimaline karşı gerginlik hissetmiştir. Bu gerginlik Yörük'ün zekâsını kullanarak canını kurtarmasıyla son bulmuştur:

Bir gün at hastalanıp ölmüş. Kelleleri alınacağı için kimse söylemeye cesaret edememiş. Yörük'ün biri "Ben söylerim." deyip padişahın yanına gitmiş:

- Padişahım, senin atın yere uzanmış, gözlerini de kapatmış yatıyor, demiş.

Padişah da "Benim güzel atım öldü desene." deyince Yörük:

- E padişahım onu da sen söyle, demiş (KK. 29).

Yörük'ün ölümle karşılaştığı başka bir fıkrada ise eşkıya Yörük'e sorular sormaktadır. İsteddiği cevabı verip vermeyeceği konusunda dinleyici gerilir çünkü eğer vermezse Yörük öldürülecektir. Tüm sorulara eşkıyanın istediği gibi cevap veren Yörük ölümden kurtulur ve dinleyici rahatlar:

Yörük dağdayken bir gün eşkıyalarla karşılaşır. Eşkıyalar Yörük'e sorar:

- Ne arıyorsun burada?

Yörük:

- *Geçim davası, der.*

Eşkılar yine sorar:

- *Sen bizi gördün mü?*

- *Görmedim, diye cevaplar Yörük.*

Eşkya Yörük'e:

- *Sana son bir soru, sonra seni salacağım. Maraşlı mısın?, der.*

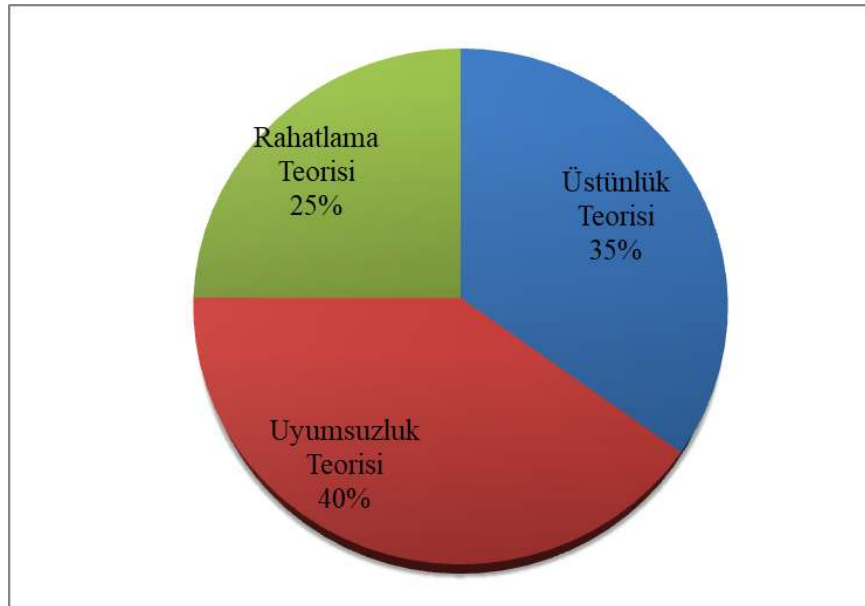
Yörük de "Yok Maraşlı değilim." deyince, Eşkya:

- *Eğer Maraşlı olsaydın götünü havaya dikerdim. Maraşlı olmadığından salıyorum,*
der (HYF25, KK. 22).

Noksan At (HYF31) fıkrasında çobanın atlardan birini kaybettiğini düşünen Yörük, çobanı dövmeye başlamıştır. Atın kaybolmasından hem fıkra şahsı olan Yörük hem de dinleyici gerilmiştir. Çobanın verdiği cevapla atın kaybolmadığı anlaşılmış ve gerginlik durumu ortadan kalmıştır:

Yörük'ün biri atlarını, koyunlarını, keçilerini çobana emanet etmiş. Çoban bunları yaymaya başlamış. Malın sahibi adam çobanı kontrole atının üstüne gelmiş. Mallarını saymaya başlamış. Her seferinde bir at eksik çıkıyormuş. Çobana "Nerede bu at?" diye sorup onu dövüyormuş. Çoban tam cevap verecekken adam daha çok dövmeye başlamış. Çoban en son dayanamamış:

- *Bre birinin üstüne biniyorsun, onu saymıyorsun, demiş(KK. 17).*

Şekil 7. Mizah Teorileri Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili

3.8. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili

“İşlevsel halk bilimi yönteminin amacı metinlerin tahlili değil; onların oluşturuldukları, yaratıldıkları ve yenden yaratılıp aktarıldıkları bağlamdır. Bu bağlamda halk edebiyatı ürününün anlatılmasındaki temel neden; icracının ürünü yaratma, aktarma ve kullanma sebepleri; dinleyicilerin onu dileme, anlama ve kullanma nedenleri ve diğer sebepler işlevsel halk bilimi yönteminin temel sorunlarıdır.” (Tarhan, 2020, s.195).

Çalışmanın “Yöntem” bölümünde açıkladığımız gibi (bkz. s. 6) William Bascom folklorun işlevlerini modellemiş ve dört grupta sınıflandırmıştır. Derlenen fıkralara baktığımızda, Bascom’un dört temel işlevinin yanı sıra tahlile, “toplumsal eleştiri işlevinin” de eklenmesi uygun bulunmuştur. Buna göre; Hatay yöresi Yörük fıkraları beş başlık altında incelenecektir:

1. Eğlendirme, Güldürme, Hoşça Vakit Geçirme İşlevi
2. Değerlere, Toplumsal Kurallara ve Törenlere Destek Verme İşlevi
3. Eğitim ve Kültürün Gelecek Kuşaklara Aktarılması İşlevi
4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi
5. Toplumsal Eleştiri İşlevi

Eğlendirme, Güldürme, Hoşça Vakit Geçirme İşlevi

Halk edebiyatı ürünleri değerlendirildiğinde, fıkra türündeki mizah unsurları sebebiyle eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme özelliği fıkroda öne çıkmaktadır. Fıkraların tamamında bu özelliğin görüldüğünü söylemek yanlış olmaz. Fıkra ürününün yaratılış amacı toplumda görülen aksaklıkları, eksiklikleri ya da herhangi bir konuda dile getirilemeyen konuları, mizahi bir dille söylemektir. Yaratılış amacının bu olmasına rağmen icra edilme sebebinin temeli; güldürmek, eğlendirmek ve hoşça vakit geçirmektir.

Derlenen fıkra metinlerine baktığımızda, Hatay yöresi Yörüklerinin fıkrayı genellikle bu işlevde kullandıkları tespit edilmiştir. Fıkralardaki nüktenin çok açık bir şekilde verilmesi de güldürmenin ve eğlendirmenin nerede oluştuğunun tespitini kolaylaştırmıştır.

Derlenen fıkralardan; “Sucukçunun Katırı (HYF5), Versen de Vermesen de (HYF7), Onu da Sen Söyle (HYF14), Haytaları Tanımak (HYF15), Ormancı (HYF19), Şeytan ve

Hayta (HYF20), O Gerçek Bu Yalan mı (HYF22), Kaymakam ve Yörük (HYF24), Maraşlı Değilim (HYF25), Bitmeyen Misafirlik (HYF26), Bebek (HYF27), Nasıl Vurdun (HYF30), Ayda Azziğıma (HYF32), Eşeğin Boku (HYF39), Ya Gidersin Ya Ölürsün (HYF41), Nasıl Kırıldı (HYF45), Asker Kaçağının Oyunu (HYF47), Kayınbaba ve Damat (HYF48), Hayta Olmasaydın İyiydi (HYF49), Çalıntı Malın Sevabı Kime Gider (HYF50), Sağır ile Öğretmen (HYF54)” başlıklarını taşıyan metinler; eğlendirme güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevini gerçekleştirir. İşlevin anlaşılması için yukarıdaki fıkralar arasından; HYF5, HYF54, HYF25, HYF7 ve HYF32 seçilip, açıklanmıştır.

Sucukçunun Katırı (HYF5) fıkrasında, “Sucukçu” hitabından sinirlenen adamın, küfürlü bir şekilde cevap vermesi, dinleyicileri güldürmüştür. Bu fıkra dinleyicilerin adamın verdiği tepki karşısında gülmesi işlevi sağlar:

Yörük'ün biri leblebi, şeker sucuğu satar, çerçilik yaparmış. Bu yüzden lakabı Sucukçu olmuş ama adam bu lakabı hiç sevmez her duyduğunda sinirlenirmiş. Bir gün çocuklarıyla bir lokantaya gitmiş. Çocuklardan biri garsonu tembihleyip "Babama Sucukçu dayı ne istersin, diye sor." demiş. Garson da çocuğun istediğini yapmış. Sucukçu lafını duyan adam:

-Ulan, Sucukçunun katırını var. Ananı s...r ama babanın hatırı var, demiş.

Garson kıpkırmızı kesilmiş. Onun bu halini gören arkadaşları ne olduğunu sormuşlar. Garson:

- Vallahi, ananı şey edecekti ama babamın hatırı varmış, demiş (KK.22).

İşlevi sağlayan başka bir örnek de “Sağır ile Öğretmen”dir (HYF54). Yukarıda verilen örneğe benzer bir metin olan fıkra; kulağı ağır işiten adam söyleneni anlamadığından küfür ile karşılık vermiştir. Adamın verdiği tepki dinleyicileri güldürüp eğlendirmiştir.

Öğretmenin biri Yörük çadırına misafir olmuş. Çadırdaki adamlardan birinin de kulağı ağır işitiyormuş. Öğretmen tanışmak için herkese tek tek adlarını sormuş; biri demiş Şevket, biri demiş Hasan, biri demiş Hüseyin... Sıra kulağı ağır işitene gelmiş. Öğretmen sormuş:

- Emmi senin adın ne?

Adam birden celallenip yerinden fırlamış:

- Ulan ben de senin ananı avradını sikeyim, demiş (KK. 21).

Eşkiya ve Yörük arasında geçen bir konuşmayı barındıran “Maraşlı Değilim (HYF25)” fıkrasında; eşkiya Yörük’e sorular sorar, Yörük de cevap verir. Fıkra nükte

eşkıyanın verdiği cevapla sağlanır. Nükte cümlesiyle dinleyiciler gülmüş ve işlev yerine getirilmiştir.

Yörük dağdayken bir gün eşkıyalarla karşılaşır. Eşkıyalar Yörük'e sorar:

- Ne arıyorsun burada?

Yörük:

- Geçim davası, der.

Eşkıyalar yine sorar:

- Sen bizi gördün mü?

- Görmedim, diye cevaplar Yörük.

Eşkuya Yörük'e:

- Sana son bir soru, sonra seni salacağım. Maraşlı mısın?, der.

Yörük de "Yok Maraşlı değilim." deyince, Eşkuya:

- Eğer Maraşlı olsaydın götünü havaya dikerdim. Maraşlı olmadığından salıyorum, der (KK. 22).

Versen de Vermesen de (HYF7) adlı fıkra, Yörük kızlarının aralarında oynadıkları bir oyunun sonucu, kızlardan biri arkadaşının söylediğine inanmış ve bunun gerçekleşmemesi için babasının yanına gitmiştir. Kızın babasına söylediği cümle, fıkranın nüktelerini sağlayıp, dinleyicilerin hoşça vakit geçirmesini sağlamıştır.

Yörük kızları yaylada iş yaparken aralarında oyun oynuyorlarmış. Tuluğu boyunlarına geçirip su, odun taşıyorlarmış. Odunları sırtlarına yüklemişler. Kızlardan biri " Kim önce yerden kalkarsa o sevdiğine varacak, kalkamayan varamayacak" demiş. Başlamışlar oyuna, kızlardan biri kalkamamış. Koşmuş gitmiş babasının yanına:

- Baba vallahi sevdiğime verirsen verirsin, vermezsen de ben kaçır varırım, demiş (KK. 9).

Ayda Azzığma (HYF32) fıkrasında, ailenin çobansız kalması sonucu, kendi hayvanlarının işini üstlenen kadın ile bu durumla dalga geçmek isteyen başka bir kadın arasında geçen diyalog yer almıştır. Hayvanların işini yapan kadının verdiği argo içeren cevap ile dinleyiciler gülmüştür.

Yayla zamanında bir aile çobansız kalmış. Malı gütmek de evin hanımına düşmüş. Kadının bir mal sahibinin bu haliyle dalga geçmiş:

- Çoban ne kadar para alıyorsun?, demiş.

Bu duruma sinirlenen kadın:

-Ayda azzığma günde büzzüğüme. Beğenirsen sen de gel, demiş(KK. 5).

Hatay yöresi Yörüklerinden derlenen fıkraların sayısı 54'tür. Eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevini sağlayan fıkraların sayısı ise 21'dir. Bu durumda, yörede yaşayan Yörüklerin fikrayı çoğunlukla bu işlevi kullanarak icra ettiklerini söylemek mümkündür.

Değerlere, Toplumsal Kurallara ve Törenlere Destek Verme İşlevi

Her toplumun değerleri, kuralları ve törenleri vardır. Bireysel olarak farklılıklar olsa da bu toplumun birlik olmasına engel değildir. Toplumu birleştiren ortak değerleridir. Diğer halk edebiyatı ürünleri gibi fıkraların da işlevlerinden biri toplumsal kuralları desteklemektir. Karşıdaki kişiyi incitmeden, topluma ters bir davranışı üstü kapalı bir şekilde aktarılması fıkra ile gerçekleşir.

Her toplumun kuralları olduğu gibi kendine özgü değerleri de vardır. Yaratıldığı toplumdaki değerleri öğrenmek ve bu değerlere nasıl sahip çıkıldığını anlamak, fıkra ile bilinebilir. Bu sebeple fıkralarda değerlere, toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevinin var olması önemlidir.

Hatay yöresi Yörüklerinden derlenen; “Ateş İmtihanı (HYF4), Bir Göremedim (HYF6), Atam Ağlıyor (HYF9), Düştü Öldü Gömdük (HYF13), Moda (HYF18), İmanın İnadı (HYF23), Acı Gelme Tatlı Gel (HYF28), Sivrisinekten Ölüdür (HYF35), Kula Kulluk Edilmez (HYF37), Boş Ol Boş Ol Boş Ol (HYF44), Ateşe İşenmez (HYF51), Ne Yersen Onun Huyunu Alırsın (HYF52)” başlıklı fıkralar değerlere ve toplumsal kurallara destek verme işlevini yerine getirir. Bu işleve sahip fıkralardan seçilen; HYF6, HYF9, HYF28, HYF44 ve HYF51 açıklanmıştır.

HYF6'da Yörük büyükleri, kız ve oğlan birbirini görmeden nişan takmışlardır. Yörüklerde nişanlıyken görüşmek çok ayıp karşılanan bir davranıştır. Bir başka durum ise genellikle büyükler tarafından kimin kiminle evleneceğine karar verilir, çoğu zaman yapılan evlilikler, evlendikleri gecedan önce birbirini görmeden merak içinde gerçekleşir. Bu sebeple HYF6'da anlatılan olay, toplum kurallarına destek verme işlevini gerçekleştirir:

Yörük büyükleri bir kızla bir oğlanı nişanlamışlar. Kızım babası çok pimpirikliymiş. Nişanlıyken bir kez damadına kızının yüzünü göstermemiş. Oğlanın canına tak etmiş, kızı görmek için kızın teyzesine haber göndermiş. Teyze de koyunu güderken gelini koyunların önüne koymuş, oğlan da uzaktan bakarmış. Tam kızı göreceken kız yüzünü dönermiş. Oğlan bir türlü yüzünü görememiş. Evlendikleri gece kıza sormuş:

- *Yahu, adama bir baksana! Akıllı mıyım, deli miyim, manyak mıyım? Niye bir kez bakmadın?*

Kız da hemen cevabını vermiş:

- *Sen beni görene kadar, ben seni on sefer gördüm (KK.20).*

Saha çalışması sırasında, görüşülen kaynak kişilerin hemen hemen hepsi Mustafa Kemal Atatürk'ten söz etmiştir. Kendileri anlatmak için Atatürk'ün Yörükler için söylediği sözü kullanmışlar ve onun Yörük çocuğu olduğunu söylemişlerdir. Türk toplumu için büyük bir değer olan Mustafa Kemal Atatürk, Yörükler için de oldukça önemlidir. Atam Ağlıyor (HYF9) fıkrasında; okula yeni başlayan Yörük çocuğunun Atatürk sevgisi verilmiştir. Çocuğun yağmurun altında, Atatürk büstünü silmesi ve bunu yaparken büstün gerçek bir insan gibi düşünüp üzüntüsünden ağlaması, değerlere destek verme işlevini barındırmaktadır:

Yörük çocuğu okula başlamış. Yağmurun yağdığı bir gün birden ağlamaya başlayıp bahçeye koşmuş. Öğretmenler çocuğa bir şey oldu sanıp peşinden gitmişler. Bakmışlar ki çocuk hem ağlıyor hem de kıyafetiyle Atatürk büstünü siliyor. Öğretmenler " Ne yapıyorsun yavrum?" diye sormuşlar. Çocuk:

- *Atam ağlıyor öğretmenim, onun gözlerini siliyorum, demiş (KK. 34).*

Yörüklerde evlenen kızın sık sık annesinin yanına gitmesi ayıplanır. Evlenen kızdan zamanının büyük çoğunluğunu kendisinin ve kayınvalidesinin evinde beklenir. Bu Yörükler için toplumsal bir kuraldır. Acı Gelme Tatlı Gel (HYF28) adlı fıkra, evlenen kız toplum kurallarına ters bir davranış sergileyip, annesinin evine devamlı olarak gitmiştir. Annesi de onu toplum kurallarına uyması için incitmeden uyarıp “Ayda gel, yılda gel, bir sefer gel, tatlı gel.” demiştir:

Kızın biri evlenmiş anasının evine sürekli gidermiş. Anası da kızına her seferinde “Kızım, acı gelme tatlı gel.” deyip duruyormuş. Anası öyle dedikçe kız da tatlı yapıp getiriyormuş. Kız yine bir gün tatlı yapıp anasına gitmiş. Anası yine “Kızım acı gelme tatlı gel.” deyince kız dayanamayıp sormuş:

- *Ana tatlı gel, tatlı gel deyip durursun. Her türlü tatlıyı yaptım, ne istersin sen?*

Anası da demiş:

- *Acı gelme kızım. Ayda gel, yılda gel, bir sefer gel, tatlı gel. (KK.14).*

Boş Ol Boş Ol Boş Ol (HYF44) fıkrasında, temizliğin öneminin yanında dini bir gereklilik olan gusül abdestine vurgu yapılmıştır. İslam dinine göre; cinsel ilişkiden sonra gusül abdesti almayanlar cenabettir. Cenabetlik durumu ise dini gerekliliklerin yerine getirilmesine engeldir. Bunun yanında toplumun inancına göre cenabet olanın işi

gücü rast gitmez. Öyleyse gusül abdesti almanın dini gerekliliğinin yanında aynı zamanda bir toplum kuralı olduğunu ve HYF44'ün toplumsal kurallara destek verme işlevini yerine getirdiği söylenebilir.

Adamın biri evliymiş "Çoban almak yerine avrat alırım." diye düşünüp bir evlilik daha yapmış. Yeni hanımı Kürt'müş. Adam bakmış ki Kürt kızı gusül abdesti almıyor, çimerken sabunu ayağının altında dolaştırıyor. Adam sormuş:

- Yav, sen niye böyle çimiyorsun, böyle temizlik mi olur?, deyince

- Biz böyle yıkanırız, böyle temizleniriz, demiş kadın.

Adam bu lafın üstüne celallenmiş:

-Ulan Kürt, sen benim malımı hasta edersin, senin cenabetliğinden işimiz rast gitmez. Sen babanın evine git, hadi boş ol boş ol boş ol, demiş (KK. 9).

Yörükler için başka bir değer ise ateştir. Türk tarihi içerisinde ateş kültürünü incelediğimizde, Türklerde ateş aynı zamanda arınmanın, şifa bulmanın ve temizlenmenin sembolü olarak da karşımıza çıkmaktadır (Bkz. s.45). Ateşe hakaret sayılabilecek hareketler yapılması Yörükler için asla kabul edilemez. Biri böyle bir davranışta bulunduğu yaptığı eylem asla unutulmaz, üzerinden yıllar geçse dahi kişi kınanmaya devam eder. Dolayısıyla ateş bir değer olduğu gibi; ona saygı duyulması ve yanlış davranışta bulunulmaması toplumsal bir kuraldır. Ateşe İşenmez (HYF51) fıkrası, değerlere ve toplum kurallarına destek verme işlevini göstermektedir:

Yörük'ün biri çocukken ateşe işemiş. Bu olayı bilenler çocuğu kınamışlar. Çocuk büyümüş, evlenmiş, çocuğu olmuş ama hâlâ onu kınıyorlarmış. Adam en son dayanamamış:

- Sidikliğim bağlansaydı da ateşe işemeyeydim. Tövbe bir daha işersem tövbe, demiş (KK. 32).

Hatay yöresi Yörüklerinden derlenen fıkraların işlevlerine baktığımızda eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevinden sonra; değerlere, toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevinde verilen fıkra sayısının diğer işlevlere oranla fazla olduğu görülmektedir. Buradan hareketle araştırma konusu olan toplumun; değerlere ve toplumsal kurallara önem verdiği düşünülmektedir.

Eğitim ve Kültürün Gelecek Kuşaklara Aktarılması İşlevi

Halk edebiyatı ürünlerinin temel işlevlerinden biri, eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. “İnançlar, gelenekler görenekler, örfler adetler, yaşam

biçimleri ve topluma ait bütün değerler; sözlü anlatılar sayesinde gelecek kuşaklara aktarılmaktadır.” (Değer, 2015, s.172).

Fıkralar ait olduğu toplumun kültürüne uygun şekilde yaratılır. Bu sebeple fıkra, kültürü bir ayna gibi yansıtmaktadır. Konu olan işlev, Hatay yöresi Yörük fıkralarında eğitim ve kültürün aktarılması hususunda önemli bir yere sahiptir. Fıkralar icra edildikçe, dinleyicilere kültürel aktarım gerçekleşir.

Hatay yöresi fıkralarından; “Kara Keçinin Hayrı (HYF2), Devenin çanı (HYF11), Askerlik (HYF12), Gazi Yörük (HYF21), Minaresiz Köy (HYF36), Amca Yeğen (HYF38), Çobanların İmtihanı (HYF40), Biri Var Biri Yok (HYF43), Bir Pul Bin Pul (HYF53)” adlı metinler, eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevine örnek oluşturur. Eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevini sağlayan fıkralardan HYF2, HYF11, HYF38, HYF53 seçilip, işlevin anlaşılması adına açıklamaları yapılmıştır.

Yörükler için keçi çok değerli bir hayvandır. Çadırı dokurken keçinin kılından yararlanılır. Bu sayede çadır, yazın soğuk, kışın ılık olur; haşerelerden, tehlikeli hayvanlardan korunur. Yaşadıkları yerin iyi olmasını sağlamanın yanında, etinden, sütünden yararlanılır. Yörük kültürünün bir parçası olan keçinin önemini, gelecek kuşakların da bilmesi için Kara Keçinin Hayrı (HYF2) fıkrası anlatılmış, fıkra kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevini yerine getirmiştir:

Yörük'ün biri yaylaya Göksun'a gitmiş. Koyunlarını ve keçilerini yaymaya başlamış. Bir bakmış keçiler olduğu gibi duruyor koyunlardan üç dört tanesi eksilmiş. Yörük'ün sürüsünü yaydığı yerin altı meğer uçurummuş. Koyundan biri atlayınca hepsi uçurumdan atlamış ve dört yüz koyun telef olmuş. Yörük bunun üzerine:

- Lan bir daha koyuna tövbe, ne varsa benim kara keçilerimde var, demiş (KK.18).

Yörük kültüründe, ineğin, devenin boynuna takılan çan hayvandan bile kıymetlidir. Bu çan adeta bir altın olup, sürekli başkaları tarafından çalınır. Deve de Yörük göç ederken, kullanılan bir araçtır ancak deve ve Yörük birbirinden ayrılmayan iki parçadır. Devenin Çanı (HYF11) bize Yörük kültüründe hem devenin hem de çanın değerini verip, kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevini gerçekleştirmiştir:

Yörük'ün birinin devesinin çanı sürekli çalınıyormuş. Düşünmüş taşınmış, artık çalışmasın diye deveyi boynundan zincirlemiş. Hem çanı hem de deveyi güvene aldığını sanıp rahatça uyumuş. Sabah bir bakmış ki çanı çalmak için koskoca devenin boynunu kesmişler. Yörük içermiş:

- Ulan, sadece çandan oluyorduk şimdi deveden de olduk, demiş (KK.13).

Yörüklerin evliliği genellikle aynı obadan birisiyle olur. Oba da aynı kandan gelen kişilerden oluştuğundan akraba evliliğinin yoğun olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla herkes birbiriyle bir şekilde akraba olmuştur. Amca Yeğen (HYF38) fıkrasında bu konuya atıf yapılmış ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevi sağlanmıştır:

Yörüklerden birinin oğlu İskenderun'a gitmiş. Çocuğun parası bitince babasını aramış. Babası da:

- Bizim Yörüklerden filan kişi var, onun yanına git sana yardım eder, demiş.

Çocuk varmış, gitmiş adamın yanına:

- Sen benim amcammışsın, ben senin yeğenimim. Bana para lazım, demiş.

Adam da duruma şaşırılmış:

- Ya ben seni hayatımda ilk defa gördüm. Ne amcası ne yeğeni?

Bu lafa gücenen çocuk:

- Bilmez misin? Yörüklerde herkes amca, yeğen, emmi çocuğu, teyze çocuğudur, demiş (KK. 33).

Eğitimin gelecek kuşaklara aktarılması işlevine örnek oluşturan Bir Pul Bin Pul (HYF53) fıkrasında; bir ürünün fiyatının değil, kişinin elinde olan paranın ne kadar olduğunun önemli olduğu vurgulanmıştır. Fıkranın son cümlesinde bu anlatım görülmektedir:

Adamın biri çadırını kurmuş, önünden kervanlar geçip duruyormuş. Kervancının biri yanına gelmiş, "Emmi sana bu deveyi satayım." demiş. Adam "Ne kadar?" diye sormuş. Kervancı da " Bir pul." demiş. Adam da "Yol almam." deyince, kervancı yoluna devam etmiş. Aradan bir sene geçmiş, yine adamın çadırına kervancı gelip deve satmak istemiş. Adam sormuş " Ne kadar?" diye, kervancı bu sefer "Bin pul." demiş. Adam deveyi satın almış. Kervancı duruma bir anlam veremeyip sormuş:

- Bir sene önce bir pula almadın, şimdi niye bin pula alıyorsun, demiş.

Adam gülümsemiş:

- Bak, parası olmayana bir pul bin pul görünür, parası olanın da gözüne bin bul gözükmez, demiş (KK. 10).

Yukarıda görüldüğü üzere; derlenen fıkralarda, Hatay yöresi Yörüklerine ait farklı kültür unsurları bulunmaktadır. Eğitim durumlarının az olduğu toplumlarda; sözlü kültür olan fıkraların, eğitim ve kültürü gelecek kuşaklara aktarma işlevi önem kazanmaktadır. Derlenen fıkraların 9'u bu işleve hizmet etmektedir.

Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi

Her toplumda kabul görmeyen, yanlış bulunan, yasak sayılan; kavramla, tutum ve davranışlar vardır. Yüzyıllardır süren ve değişmeyen toplum algısını değiştirmek mümkün değildir. Toplumun yasakları bireylere baskı oluşturur. Toplum baskısından kurtulmak için bireyler kendilerini fıkra ile ifade edebilir. Fıkralardaki mizahi iğneleme üslubu; kişilerin söylemek isteyip de söyleyemediğini dolaylı bir yolla aktarılmasına yardımcı olmaktadır.

Derlenen fıkralardan yalnız üçü bu işleve örnek oluşturur. Bu sebeple Hatay yöresi Yörüklerinde toplumsal baskının az olduğu düşünülmektedir. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevine örnek oluşturan fıkralar şöyledir:

“Yörük’ün Malı (HYF10), Hırsızlık Meslektir (HYF16), Nemlicağzım Nemlicağzım (HYF42)”.

Yörük’ün Malı (HYF10) fıkrasında, olayı bilmeyen ancak insan öldürmenin yanlış olduğunu bilen ahalinin soru sorması üzerine; Yörük verdiği cevap ile toplumsal baskıdan kurtulmuştur:

Yörükler bir zaman Halep'te kışlamışlar. Halep'te karşılarıma bir Kürt çıkmış. Kürt "Ben bu Yörüklerden mal çalarım." demiş. Yörükler de "Çalamazsın." demişler. Kürt "Eğer çalamazsam siz benim avradımı alın ama çalarsam ben sizin avratlarınızı alırım." demiş. Aradan zaman geçmiş. Bir gece Yörük'ün biri bakmış kendi koyununu keçisini Kürt çalmış gidiyor. Kürt giderken Yörük onu arkasından vurmuş. Ahali başına toplanmış, "Yahu ne ettin?" demişler. Yörük:

- Vurmasam hanımdan olacaktım, demiş (KK. 1).

Hırsızlık Meslektir (HYF16), fıkrasında toplumsal baskıdan kurtulma işlevine hizmet eden nokta; tüm toplumlarda asla kabul edilemeyecek bir davranış olan hırsızlığın, meslek olarak kabul edildiği ve normal olduğunun söylenmesidir. Bu bağlamda, kişi hırsızlığı meslek olarak kabul ettiğini söyleyip toplumsal baskıdan kurtulmuştur:

Yörükler Atik Yaylası'na çadır kurmuşlar. Çadırlarına kaymakam gelmiş, sohbe başlamışlar. Yörük'ün biri:

- Yörüklerden en cingarcısı, en dövüşçüsü Haytalar olur. Hırsızlık onlarda olur, kimseyle dövüşemezlerse birbirleriyle dövüşürler, demiş.

Çadırdaki olan Haytalardan biri bu söze alınmış:

- Tamam doğru söylüyorsun, Haytalarda onlar olur ama Haytalar sözünün eridir, yiğittir. Size ben yiğitliğini anlatayım, demiş.

Herkes anlat deyince sözüne başlamış:

- *Hayta birinden borç alsın, gününde saatinde öder. Mesela sana dedi Cumartesi günü saat dörtte ödeyecem. Adamın parası yoksa gider başkasının koyununu çalar, akşamına satar, borcunu öder, demiş.*

Çadırdakiler gülmeye başlamış. "Lan arkadaş, sen çalmak diyorsun, bunun neresi yiğitlik?" demişler. Hayta:

- *Çalmak normal, o bizim mesleğimizdir, demiş (KK. 11).*

Topluma göre; kadınların özel bölgesinin temiz olması gereklidir. Bu temizliği ihmal etmiş olan bir kadının, başka bir kadın tarafından fark edilmesi ve kınanması toplumsal bir baskıdır. Bu toplumsal baskıdan kurtulmak için Nemlicağzım Nemlicağzım (HYF42) fıkrasında; cinsel ilişki yaşamadığından bu şekilde olduğu ifade edilmiş, işlev sağlanmıştır:

Kadının biri ileğini içeri koymuş, içinde çimmip şeyini temizliyormuş. Komşusu gelmiş, kapıyı açmış bakmış ki kadın çimiyor:

- *Ben böyle eşek görmedim,*

*A***kta köşek görmedim,*

Oturmuş kıllanıyor,

Böyle temaşa görmedim, demiş.

Kadın da cevap olarak:

- *Ne edeyim anam, nemlicağzım nemlicağzım, s*k görmemiş a*cıcağzım, demiş (KK. 24).*

Derlenen fıkralardan yalnız üçünün bu işlevde olması, Hatay yöresi Yörüklerinde toplumsal baskının az olduğunu düşündürmektedir. Saha çalışmamız sırasında da haremlik selamlık gibi bir kültürün olmaması; kadınlarla erkeklerin birlikte sohbet halinde olmaları ve rahat samimi tavırları; bu düşüncemizi desteklemektedir.

Toplumsal Eleştiri İşlevi

Fıkraların yaratılış amacı toplumda görülen aksaklıkları, eksiklikleri ya da herhangi bir konuda dile getirilmeyen sorunları, mizahi bir dille söylemektir. Yaratılış amacına uygun olarak, fıkralar toplumsal eleştiri işlevini üstlenmişlerdir. Toplumsal düzeni sağlamak, kişiler arasındaki ilişkiyi korumak, topluma aykırı bireyleri uygun bir şekilde uyarmak için bu işlev son derece önemlidir, toplumsal eleştiri işlevi sayesinde düzen korunmaya devam eder. Bu işlevin özelliğini barındıran fıkralar, icracı tarafından dinleyiciyi uyarmak için anlatılır, mutlaka bir alt mesajı vardır.

Derlenen fıkralardan; “Davar Gitti İş Kaldı (HYF1), Biri K r Biri Topal (HYF3), Boş  uval (HYF8), İnadımdan Basmadım (HYF17),  te Beri (HYF29), Noksan At (HYF31), Ormancının İhaneti (HYF33), Deniz Altın Sivrisinek Boku (HYF34), Karabaşçavuş (HYF46)” adlı metinler toplumsal eleştiri işlevini ger ekleşt tir. Bu fıkralar arasından HYF1, HYF8, HYF29, HYF31, HYF33 kodlu metinler; işlevin anlaşılması adına açıklanacaktır.

Toplumsal eleştiri işlevinde, yukarıda söylediğimiz gibi alt mesaj önemlidir. Bu sebeple örnek oluşturan fıkraların alt mesajlarına değinilecektir.

Davar Gitti İş Kaldı (HYF1) fıkrasında anlatılan olayın dışında verilmek istenen mesaj; aslında yanlış olan bir davranışı işimize geldiğı için kabul edildiğ n, bir süre sonra o yanlışlığın dönüp dolaşıp yine kişiyi bulacağı yönündedir:

Yörük' n birinin iki yüz davarı varmış. Bakmış yetişemiyor evlenmiş. Bir zaman sonra davar    yüz olmuş ikinci evliliğini yapmış; davar dört yüz olmuş     nc y  de almış. İlk evlendiğı hanımı bu evliliklerden iş yükü azaldığı için şik yet i değılmiş. Gel zaman git zaman adam davarların hepsini satmış, elinde    kadın kalmış. İkinci hanımı damdan düşmüş ayağını kırmış,     nc  hanımı bahçede düşmüş ayağını kırmış. Bu durum üzerine ilk hanım da içerlemiş ve demiş:

- *Vah, zamanında davarlara bakarken rahat idi. şimdi davarlar gitti avratlara bakmak yine bana kaldı (KK.30).*

Boş  uval (HYF8) fıkrasında ise eleştirilen konu; değıersiz olan bir nesneye ihtiyaç olduğunda uyanıklık yapıp, fiyat bi ilmesidir. Bu durum günlük hayatta da karşımıza çıkmaktadır.  rneğ n; tedarikçilerin zam gelip k ra geçmeleri için ellerindeki malı depolaması, ya da yaşanan Covit -19 salgını sebebiyle maskeye ihtiyaç duyulması ve maske fiyatlarının yükselmesi vb. durumların eleştirisi HYF8’de görülmektedir:

Yörüğün birinden arkadaşı boş çuval istemiş. Yörük de "Ne yapacaksın?" diye sormuş. Adam "Lazım geldi." diye cevap verince, Yörük:

- *Demek lazım, o zaman parasız vermem, demiş.*

Adam:

- *Yahu boş çuvala para mı istenir? deyince Yörük:*

- *İhtiyacın olunca kıymetlendi, çöp lazım olsa onu da parasız vermem, demiş (KK. 28).*

Öte Beri (HYF29) fıkrasında ise kişilerin kurduğı yakın ilişkilerin, menfaatler sebebiyle bir süre sonra değışmesi eleştirilmiştir:

Yörük kadının bir oğlu bir gelini varmış. Oğlu ilk evlendiğinde anasına düşkünmüş. Gel zaman git zaman oğlan anasını itmeye başlayıp karısını kucaklamış. Yörük kadın bunun üzerine:

- Vay, memik veren öte gitsin, amcık veren beri gelsin, demiş. (KK. 24).

Kişilerin yaptıkları hatayı kabul etmemesi ve bir durumda ilk önce karşı tarafı suçlamaları ise Noksan At (HYF31) fıkrasında eleştirilmiştir:

Yörük'ün biri atlarını, koyunlarını, keçilerini çobana emanet etmiş. Çoban bunları yaymaya başlamış. Malın sahibi adam çobanı kontrole atının üstüne gelmiş. Mallarını saymaya başlamış. Her seferinde bir at eksik çıkıyormuş. Çobana "Nerede bu at?" diye sorup onu dövüyormuş. Çoban tam cevap verecekken adam daha çok dövmeye başlamış. Çoban en son dayanamamış:

- Bre birinin üstüne biniyorsun, onu saymıyorsun, demiş (KK. 17).

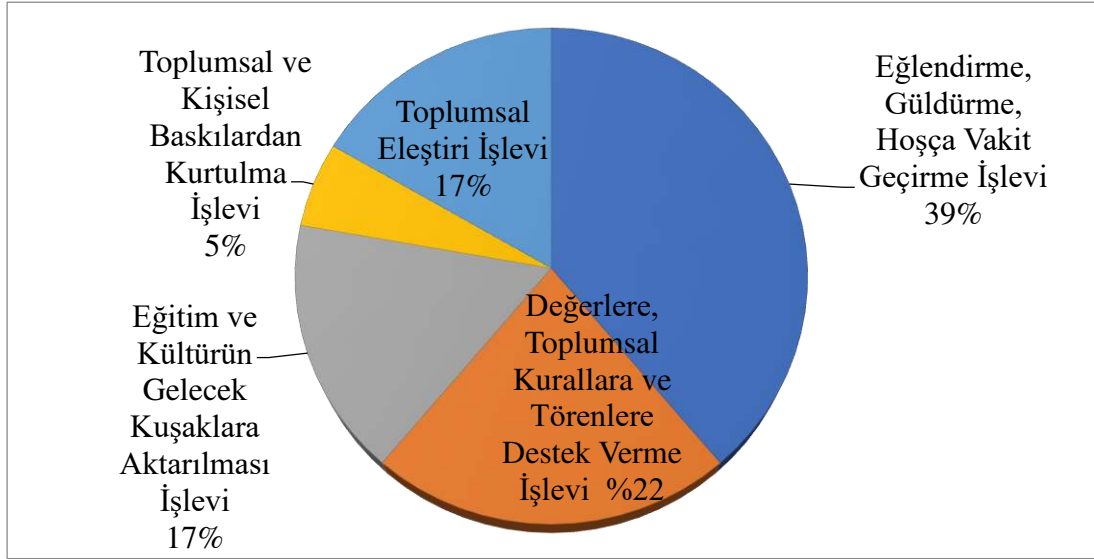
Yediğin, içtiğin yere ihanet etmemek, toplumda kabul edilen bir anlayıştır. Ormancının İhaneti (HYF33) fıkrasında ise ormancı yediği içtiği, ağırlandığı yere ihanet etmiş ve Yörüklerin evi olan çadırın ipini keserek onların yuvasına zarar vermiştir. Toplumsal eleştiri işlevi ormancının bu davranışıyla görülmektedir:

Yörük'ün birinin çadırına eşkıya gelmiş. Yörük de onlara bir şey yapmasın diye koyun kesmiş, yedirmiş, içirmiş. Eşkıya bunun üzerine:

- Yedim, içtim. Sizin buraya başka biri gelirse benim adımı verin size karışmazlar, demiş.

Aradan zaman geçmiş, bu sefer de çadıra bir ormancı gelmiş. Yörük yine yedirmiş, içirmiş. Ormancı da teşekkür edip gitmiş. Yörük "Yedirdik, içirdik. Daha bize dokunmaz, eşkıyalar bile dokunmuyor." diye düşerken ormancı çadırın arkasından dolanıp çadırın ipini kesmiş (KK. 19).

Toplumsal eleştiri işlevinin önemi icracıya da bağlıdır. İcracı bu işleve sahip fıkraları çoğunlukla yaşanan bir olayın ardından anlatarak, olayların çözüme ulaşmasını hedefleyebilir. Hatay yöresi Yörüklerinden derlenen fıkralardan 9'u bu işleve sahiptir.

Şekil 8. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili

3.9. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Kişiler

Bu bölümde Türk fıkralarında bulunan Yörük tipinin genel özelliklerine değinilmiş ve Hatay yöresi Yörüklerinden derlenen fıkra metinleri aracılığıyla Yörük tipinin fıkralardaki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türk Fıkralarında Yörük Tipi

Türk fıkralarında Yörük tipinin özelliklerine geçmeden; Saim Sakaoğlu'nun Yörük tipi hakkındaki görüşlerine değinmek gerekmektedir. Bir çalışmasında Yörük tipinden söz eden Sakaoğlu; tıpkı Nasreddin Hoca'ya ait olmayan fıkraların ona atfedilmesi gibi Yörük adı geçen her fıkranın da Yörüklere ait olmadığını ifade etmiştir:

“O halde, o güzel halk sözünde olduğu gibi her sakallıyı dedemiz sanmayacağımız gibi içinde Yörük veya Yürük kelimeleri geçen örnekleri de dikkatle değerlendirmeden Yörük fıkrası olarak kabul edip sonuçlar çıkarmaya çalışmayacağız. Yörük tipinin özelliğini taşıyan başka fıkra tiplerinin noktelerini de bu benzerlikten yola çıkarak Yörüklere bağlamak yanlış bir tutumdur. O tipin özelliklerini taşıyan pek çok farklı bölge tipi vardır.” (Sakaoğlu, 2020, s.118).

Yörük fıkraları, Türk halk edebiyatı fıkra kültürü içerisinde önemli bir yere sahiptir. Türk toplumun tamamı tarafından bilinmese de belli bir bölgeyi ya da zümreyi temsil eden kişilerin mizah anlayışından bu ürünler meydana gelmiştir. Yörük tipinden fıkra

tasniflerinde de yararlanılmıştır. İsmail Abalı'nın çalışmasında Yörüklerin yer aldığı tasniflere şu şekilde verilmiştir:

TDE ansiklopedisinde üç başlık halinde verilen tasnife göre “Bir topluluğu temsil eden tipler çerçevesinde meydana gelen fıkralar”ın “b) Bir bölge halkıyla ilgili olanlar” alt başlığında bulunan Yörük fıkraları, Sakaoğlu'nun sınıflandırmasında da yine aynı alt başlıkla yer almaktadır. Söz konusu fıkralar, Elçin'in ve Yıldırım'ın tasniflerinde ise “Zümre tipleri” başlığında bulunmakta; Boratav'ın sınıflandırmasında da “Özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişiler” adıyla yer almaktadır (Abalı, 2016, s.117).

Türk fıkralarında Yörük tipinin oluşmasının nedeni; yazın yaylak yerlerinden dönen Yörüklerin kış aylarında kışlak yerlerinde geçimlerini sağlamak için farklı meslek dallarıyla uğraşmaları ve bunun sonucunda bölgede bulunan halk ile iletişim halinde olmalarıdır. Yörüklerin kendine has yaşam biçimlerinden kaynaklı olarak, iletişim halinde oldukları toplum tarafından yadırganmış ve böylelikle Yörük tipi ortaya çıkmıştır (Doğaner, 2014, s.128).

Nurdan Kılınç yaptığı çalışmasında Yörük'ün özelliklerine değinmiştir. Fıkra tipi olarak özelliklerinin tespitinde bu çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Buna göre Yörükler;

1. Meraklıdır, duyduğunu sorgulamadan kabul eder. Boş yararsız, havadan sudan konuşmayı sever.
2. Çabuk sinirlenir, kızgınlığı da çok çabuk geçer.
3. Ağaç, çiçek ve hayvan sevgisi fazladır.
4. Dolduruşa, pohpohlanmaya çabuk kanar.
5. Malı kıymetlidir, borç vermeyi sevmez.
6. Gülmeyi, eğlenmeyi sever (Kılınç, 2010, s.49-53).

Yörük fıkraları için sayılan bu özellikler, Hatay yöresi Yörük fıkralarında görülen tip için de geçerlidir. Bu özelliklerin yanında hazırcevaplılık da onların özelliğidir. Saf oldukları düşünülüp, toplum tarafından dalga geçilen Yörükler, karşısındakinin kim olduğuna bakmaksızın verdiği zekice cevaplarla kendilerini kanıtlarlar. Fıkradaki tiplerinde bu özellik fazlasıyla mevcuttur.

Yörük tipinde görülen başka bir özellik ise dini inanç ve gereklilikleri konusunda geride kalmış olmalarıdır. Ali Doğaner, bu durumu Türk fıkra geleneğinde Bektaşî

tipiyle özdeşleştirmiştir. Doğaner'e göre; "Bektaş gibi dine yatkın olmasına karşın sistemi kendine göre yorumlayan kurnaz birisi değil, sadece dini eğitim almamış bir karakterdir." (Doğaner, 2014, s.129). Yörüklerin bu özelliği toplumda mizah unsuru olmuş ve tipin bir özelliği haline gelmiştir.

Yörük tipinin içerisindeki ayırım, kişilik özellikleri, meslekleri ve yaşadıkları bölgelere göre yapılır. Kişilik özellikleri bağlamında cimri, misafirperver, yalancı, dürüst vb.; mesleki olarak avcı, çoban, çerçi vb. ve yaşadıkları bölgeye göre Aydınlı, Sarıkeçili, Hayta vb. ayırım yapılabilir.

Adaletli olmaları da onların öne çıkan bir özelliğidir. Hakka ve hukuka önem verip, sınıf ayrımını önemsemezler. Karşısındaki kişinin kim olduğu değil, eşit davranılması onlar için esas olandır.

Yörüklerin giyim tarzı yüzyıllardır, - ufak değişimlerle- aynı kalmıştır. Bu sebeple fıkralarda Yörük denildiğinde, akıllarda kıyafetleriyle, duruşlarıyla canlanır. Nasıl ki Nasreddin Hoca denilince başında kavuğu gözler önüne geliyorsa; Yörük'ün de kadın ise cingili, erkekse fesi ya da şapkası gözde canlanır. Yine Yörük denilince yanında hayvanının da bulunduğu düşüncesi akıllara gelir. Bu durumlar da Yörük'ün bir tip olduğunun kanıtıdır.

Yörük tipi genelde diğer toplumlar tarafından olduğundan; fıkralarda bu tipin eksiklikleri üzerinde fazlasıyla durulmuştur. Bu eksikliklerinden biri temizlik anlayışının olmamasıdır. Bu durum öylesine abartılmıştır ki Yörüklerin bir doğarken bir de öldüklerinde yıkandıkları bile söylenmektedir.

Tip, aynı zamanda misafirperverliğiyle de öne çıkmaktadır. Kendileri yemezler, misafirlerine yedirirler; yattıkları yerde misafirlerini yatırır... Yörüklere ait bir özellik olan misafirperverlik, tiple de bütünleşmiş ve fıkralarda yerini almıştır.

Yörük tipiyle oluşmuş fıkraları diğer toplumların yanında Yörükler de aralarında anlatmaktadır. Yörüklere atfedilen olumsuz özelliklere kızmak yerine gülerler. Ancak bu fıkraları anlatırken kendilerini dışarda tutarak; kötü özellikleri bazı Yörük topluluklarına (Hayta, Tekeli, Dazgır vb.) yüklerler.

Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Yörük Tipi

Fıkra tipleri reel yaşamış kişiler olabileceği gibi, çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak hususiyetlerinin bir araya gelmesinden meydana gelen, fizik ve ruhî portre kazanmış, ortak yapı hususiyetlerini belli bir şahsiyet halinde meydana koymuş, kişilik vasfı belirilmiş temsili tipler de olabilir. Aslında bütün fıkra

tipleri, öz kişilikleri unutulmuş veya bundan kurtulmuş şahıslar arasından yaratılmıştır. Doğduğu ve yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde de yayılma, tanınma ve kabul edilme alanını genişletmiştir (Yıldırım, 1992, aktaran Usta, 2015, s.18).

Dursun Yıldırım'ın tip tasnifine göre Yörük tipi zümre tipleri arasında yer alır. Zümre tipiyle oluşan fıkralarda, bir zümreye ait kişilerin başka bir zümre tarafından eksik yönleriyle alay edilip mizah oluşur. Pertev Nail Boratav; zümre tipiyle ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bu hikâyelerin hepsini ilk edinilen izlenime aldanarak, bir zümre halkının başka bir zümreden olanları alaya alıp küçültme amacıyla ve düşman tarafın yaratması saymak yanlış olur; çoğu kez bunlar alay konusu olan toplumun bir çeşit meydan okuması anlamına gelir. Dikkat edilirse bu hikâyelerin pek çoğunda alay konusu sanılan kişinin alay eden durumunda olduğu fark edilir. O anlatılanları yaratan ve yayanların da, onlarda anlatılan kişilerin kendileri oldukları çok kez görülmüş bir olgudur. Bu hikâyelerdeki ince şakanın zekice nüktenin tadı da görüşleri ile gerçek anlamları arasında bu uzlaşmaz sanılan çelişkiden doğar (Boratav, 1978, aktaran Dikbaş, 2018, s.102).

Ali Doğaner'in ise Yörük tipi ile ilgili görüşleri şöyledir:

Yörük fıkra tipi, konargöçer yaşam biçiminden doğmuştur. Söz konusu yaşam biçimindeki insanların özelliklerini, yerleşik kültürden farklı yönlerini ortaya koymaktadır. Fıkralarda Yörük yaşam biçiminin temelini oluşturan hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Hayvanlarını otlatan çoban, sürüyü idare edip koruyan köpek, Yörüklerin göç esnasında kullandıkları at, eşek, deve; yetiştirdikleri koyun ve keçi pek çok fıkroda geçmektedir (Doğaner, 2014, s. 132).

Bu gruba giren tipler yalnız temsil ettikleri zümrenin özelliklerini taşırlar. Derlenen fıkralardaki zümre tipi Yörük'tür. Türk halk edebiyatı fıkra geleneğinde oluşan Yörük tipi ile derlenen fıkralar karşılaştırıldığında, benzer ve farklı yönlerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Türk edebiyatında bulunan Yörük tipinin hazırcevaplı olması özelliği; derlenen fıkralarda da gözlenmiştir. Kişi ayrımı gözetmeden, söyleyeceklerini sakınmamışlardır. Tipin bu özelliğini; Sucukçunun Katırı (HYF5), Onu da Sen Söyle (HYF14), Moda (HYF18), Gazi Yörük (HYF21), O Gerçek Bu Yalan Mı (HYF22), Kaymakam ve Yörük (HYF24), Nasıl Vurdun (HYF30), Ayda Azzığıma (HYF32), Nemlicağzım Nemlicağzım (HYF42), Nasıl Kırıldı (HYF45), Ne Yersen Onun Huyunu Alırsın (HYF52), Bir Pul Bin Pul (HYF53) fıkralarında görmek mümkündür.

Yine yadsınamaz bir özellik olan ve Türk fıkralarına da yansıyan misafirperverlik, Hatay yöresi Yörük fıkralarında da bulunmaktadır. Bu özelliğin görüldüğü fıkralara; Bitmeyen Misafirlik (HYF26), Bebek (HYF27), Biri Var Biri Yok (HYF43) örnek verilebilir.

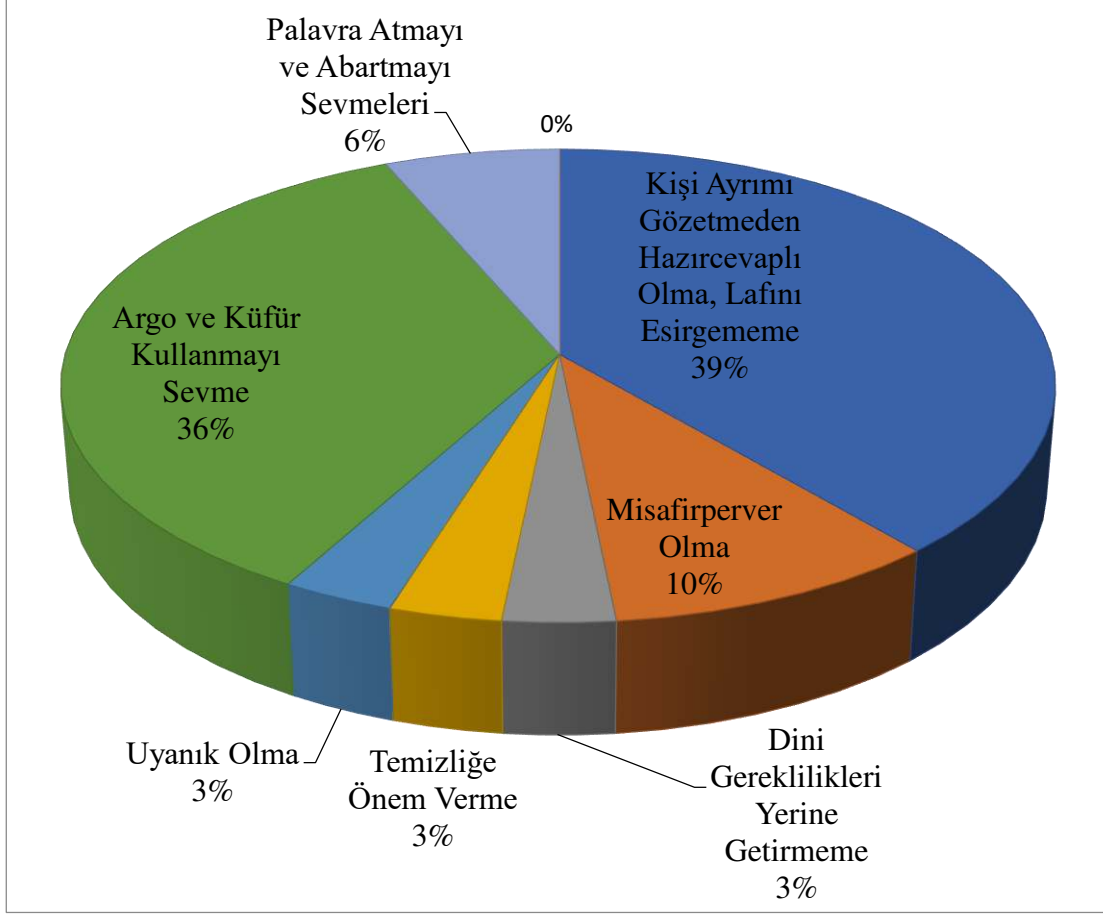
Dini gereklilikleri yerine getirmediikleri konusunda derlenen fıkralar; Türk edebiyatı fıkraları ile uyusmaktadır. Bu özelliği gösterdikleri fıkra İmamın İnadı (HYF23)'tür.

Yörüklerin temizlikten anlamadıkları ve pis oldukları düşüncesi Türk fıkralarına yansımış ve onların bir özelliği olarak görülmüştür. Ancak yaptığımız saha çalışmasında oldukça temiz insanlar oldukları gözlemlenmiştir. Derlenen fıkralar da bu gözlemi desteklemektedir. Temiz olduklarının örneği olarak Boş Ol Boş Ol Boş Ol (HYF44) fıkrası verilebilir.

Türk edebiyatında Yörük tipi saf kişiler olarak bilinmektedir. Oysa derlenen fıkralardan onların uyanık oldukları düşünülmektedir. Bu düşüncüyü en açık şekilde Boş Çuval (HYF8) fıkrası desteklemektedir.

Derlenen fıkralardan hareketle Yörüklerin argo ve küfür kullanımı sevdiklerini söylenebilir. Argo ve küfür konuşma diline yerleşmiştir. Bu özelliğin örnekleri; Kara Keçinin Hayrı (HYF2), Sucukçunun Katırı (HYF5), Devenin Çanı (HYF11), Maraşlı Değilim (HYF25), Öte Beri (HYF29), Ayda Azzığıma (HYF32), Deniz Altın Sivrisinek Boku (HYF34), Eşeğin Boku (HYF39), Nemlicağzım Nemlicağzım (HYF42), Kayınbaba ve Damat (HYF48), Sağır ile Öğretmen (HYF54) fıkralarında görülür.

Hatay yöresi Yörük fıkralarında rastlanan başka bir özellik ise Yörüklerin yaşadıkları olayları abartması ve bir anlamda palavra atmayı sevdikleridir. O Gerçek Bu Yalan Mı (HYF22) ve Nasıl Vurdun (HYF30) bu özelliğe örnektir.

Şekil 9. Hatay Yöresi Yörük Fıkralarına Göre Yörük Tipinin Özellikleri

Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Diğer Fıkra Kişileri

1. Kürt, Ermeni, Alman

Bu grupta, bulunduğu etnik kökeni temsil eden ve etnik kökenin adıyla anılan fıkra kişilerinden oluşan fıkralar bulunmaktadır. Azınlıklar derlenen fıkralarda, Yörüklerin karakterlerine ters olan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Temizliğe gösterdikleri özenle, yedikleri yiyeceklerle, yaşam yeri olarak seçtikleri bölgelerle vb. Yörüklerden ayrılırlar. Hatay yöresi Yörük fıkralarında Kürt, Ermeni ve Alman olmak üzere üç azınlığı temsil eden şahıs tespit edilmiştir. Kürt Yörük'ün Malı (HYF10), Boş Ol Boş Ol Boş Ol (HYF44); Ermeni Deniz Altın Sivrisinek Boku (HYF34) ve Alman Ne Yersen Onun Huyunu Alırsın (HYF52) fıkralarında geçmektedir.

2. Hayta

Bölge ve yöre kişileri etrafında oluşan fıkralar belli bir coğrafyada yaşayan ve bulundukları bölgede tanınanları konu almaktadır. Dursun Yıldırım'ın bu kişilere örnekleri; Kayserili, Çemişgezekli, Andavallı, Karadenizli'dir (Yıldırım, 1999, s.24).

Hatay yöresi Yörüklerinden derlenen fıkralara baktığımızda; Hayta, bölge ve yöre halkı tarafından bilinen kişilere örnek oluşturmaktadır. Fıkralardan 6'sı bu tip ile ilgilidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk zamanlarında, paşaların aylıkla topladıkları askerler olan Hayta Yörükleri, aslında Saçıkara'lı aşiretine verilen bir lakaptır. Zamanla Saçıkara'lı söylemi azalmış Hayta kullanımı yaygınlaşmıştır. Haytalar kalabalık göçlerde de oymağın güvenilirliğini sağlamak için ücret karşılığında tutulmaktadır (Çabuk, 2008, s. 57-58).

Yörede bulunan Yörüklerin söylediğine göre, kuvvetli ve cesur olan Haytalar; güvenlikten sorumlu olmuşlardır. Bu gözü karalıkları herkes tarafından bilinmektedir. Bu sebeple de Haytaların yanına kimse yaklaşamaz ve onlar bir istekte bulununca derhal yerine getirilir. Zaman içerisinde, Haytaların bu namını kullanmak isteyen hırsızlar, dolandırıcılar, imansızlar, yalancılar vb. kişiler onların arasına karışmıştır. Aralarına giren kötü davranış gösteren kişilerin artmasıyla, Haytaların namı değişmiş ve hırsız, dövüşçü, kavgası eksik olmayan, imansız olarak tanınmaya başlamışlardır.

Yörede anlatılan fıkralar da kaynak kişilerin anlatımlarını destekler niteliktedir. Hayta'nın fıkralarda geçen özelliklerine baktığımızda; hırsız, dürüst olmayan, kurnaz, kavgacı, Şeytan'dan bile kötü oldukları görülmektedir. Hayta'nın bulunduğu fıkralar şunlardır: Haytaları Tanımak (HYF15), Hırsızlık Meslektir (HYF16), İnadımdan Basmadım (HYF17), Şeytan ve Hayta (HYF20), Hayta Olmasaydın İyiydi (HYF49), Çalıntı Malın Sevabı Kime Gider (HYF50).

3. Gündelik Fıkra Kişileri

Cemiyet hayatında her zaman karşılaşılan çeşitli vakaların herhangi bir kişiye, kişinin taşıdığı sığata, unvana, lakaba istinat ettirilerek hikâye edilmesinden ortaya çıkan fıkraların temsilcilerine bu adı veriyoruz. Kalıcılık vasıfları olmadığı için çabuk unutulurlar. Gündelik fıkra kişileri ile alakalı olarak anlatılan fıkralar, zamanla kalıcı niteliklere sahip öteki fıkra tiplerine bağlanırlar (Yıldırım, 1999, s. 31).

a) Aile fertleri ile alâkalı kişiler

Aile fertleriyle ilgili kişileri; günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz bireyler oluşturmaktadır. Bunlar; anne, baba, oğul, karı, koca, gelin, kaynana, kayınbaba, kız vb. kişilerdir. Hatay yöresi Yörüklerinden derlenen fıkralarda, aile ile alakalı kişileri barındıran fıkralar şunlardır:

Davar Gitti İş Kaldı (HYF1), Biri Kör Biri Topal (HYF3), Bir Göremedim (HYF6), Versen de Vermesen de (HYF7), Askerlik (HYF12), Moda (HYF18), Gazi Yörük (HYF21), Bitmeyen Misafirlik (HYF26), Bebek (HYF27), Acı Gelme Tatlı Gel (HYF28), Öte Beri (HYF29), Sivrisinekten Ölüdür (HYF35), Amca Yeğen (HYF38), Ya Gidersin Ya Ölürsün (HYF41), Biri Var Biri Yok (HYF43), Boş Ol Boş Ol Boş Ol (HYF44), Kayınbaba ve Damat (HYF48).

Yukarıda görüldüğü üzere, aile ile ilgili kişilerin oluşturduğu fıkralar oldukça fazladır (17 adet). Öyleyse derlenen Hatay yöresi Yörük fıkralarının genellikle bu kişilerden oluştuğu söylenebilir.

b) Mariz ve kötü kişiler: Eşkıya

Bu başlık altında, hırsız da dahil edebilirdik ancak derlenen fıkralarda hırsızlık, Haytalara yüklenen bir özellik olduğundan yalnız Eşkıya ele alınmıştır. Hatay yöresi Yörük fıkralarından Maraşlı Değilim (HYF25) ve Ormancının İhaneti (HYF33) eşkıyayı barındırmaktadır.

c) Sanat ve meslekleri temsil eden kişiler

Yörüklerin asıl geçim kaynağı hayvancılıktır. Bunun yanında çeşitli mesleklerle de uğraşmışlardır. Meslek gruplarını temsil eden kişilerde de Yörüklerin ve diğer kişilerin yaptığı işler mevcuttur. Hatay yöresi Yörük fıkralarında geçen; meslekleri temsil eden kişiler 11 başlık halinde verilmiştir. Bu meslek grupları; öğretmen, çoban, imam, çerçi, kadı, asker, çiftçi, avcı, kaymakam, ormancı ve kamyoncu/şofördür.

1. Öğretmen

Hatay yöresi Yörük fıkralarında öğretmen mesleğiyle ilgili üç adet fıkra tespit edilmiştir: Sağır ile Öğretmen (HYF54), Atam Ağlıyor (HYF9), Kula Kulluk Edilmez (HYF37).

2. Çoban

Çoban mesleğinin tespit edildiği derlenen fıkralar şunlardır: Kara Keçinin Hayrı (HYF2), Noksan At (HYF31), Ayda Azzığıma (HYF32), Çobanların İmtihanı (HYF40).

3. İmam/Hoca

Derlenen fıkraların ikisinde bu meslek grubuna rastlanmıştır. Saygın bir tip olarak karşımıza çıkan mesleklerdir. Akıl danışılan, bir olayın çözümüne yardımcı olan veya dini gerekliliklerin yapılmasına yönlendiren kişilerin bulunduğu fıkralar şunlardır: Ateş İmtihanı (HYF4), İmamın İnadı (HYF23).

4. Çerçi

Çerçilik mesleğiyle ilgili bir fıkra bulunmaktadır: Sucukçunun Katırı (HYF5).

5. Asker

Yörükler genellikle asker kaçağından olduğundan, asker; korkutucu, zalim özelliklere sahiptir. Derlenen fıkralardan asker mesleğiyle ilgili olanlar şunlardır: Ya Gidersin Ya Ölürsün (HYF41), Karabaşçavuş (HYF46), Asker Kaçağının Oyunu (HYF47), Kayınbaba ve Damat (HYF48).

6. Çiftçi

Mesleğin adı geçmese de anlatılan olaydan yapılan meslek çıkarılmıştır. Buna göre derlenen fıkralardan biri çiftçilik mesleğiyle ilgilidir: O Gerçek Bu Yalan Mı (HYF22).

7. Avcı

Avcılık Yörüklerin mesleklerinden biri sayılabilir. Avcıların palavracı oldukları, anlattıkları av hikâyelerini abartmaları Yörük tipinin özelliğidir. Derlenen fıkralardan biri bu konuya uygundur: Nasıl Vurdun (HYF30).

8. Kadı

Osmanlı zamanında, hukuktan yana olan ve adaleti sağlayan meslek grubu olan kadı, Hatay yöresi Yörük fıkralarının birinde geçmektedir: İnadımdan Basmadım (HYF17).

9. Kaymakam

Devlet idaresinde yetkili olan Kaymakam mesleğiyle ilgili bir fıkra tespit edilmiştir: Kaymakam ve Yörük (HYF24).

10. Kamyoncu/Şoför

Bu meslek grubuyla ilgili bir fıkra derlenmiştir: Düştü Öldü Gömdük (HYF13).

11. Ormancı

Yörükler yaşam biçimlerinden dolayı, devlet idaresinden en çok ormancılarla muhatap olmuştur. Onlar göç yolundayken ormancıların tutumu, fıkralarda yer almıştır. Ormancı; zalim, rüşvet alan ve zorluk çıkarandır. Bu meslek grubuyla ilgili derlenen fıkralar şunlardır: Ormancı (HYF19), Ormancının İhaneti (HYF33).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

“Hatay Yöresi Yörük Fıkraları” adlı çalışmamızda öncelikle araştırma sahamız olan Hatay ilinin tarihini, coğrafi yapısını, nüfus durumunu, ekonomik faaliyetlerini ve sosyo-kültürel yapısı incelenmiştir. Bu incelemeler ve kılavuz kişilerin yardımı ile Yörüklerin Hatay yöresinde ağırlıklı olarak yaşadıkları Kırıkhan, Erzin, Dört Yol, İskenderun ve Hassa araştırma evreni olarak seçilmiş ve buralarda sözlü bilgi kaynaklarına ulaşılmıştır.

Kaynak kişilerin belirlemesinde yöredeki insanları ve kültürü tanıyan, fıkra anlatıcısı olarak bilinen kişileri düşündükleri, kılavuz kişilerin yönlendirmesiyle oluşturulmuştur. Bu bağlamda 34 kaynak kişiyle görüşülüp 54 fıkra metnini derlenmiştir.

Çalışmamızın giriş bölümünde çalışmamızın konusuna, önemine, amacına değinilmiştir. Bu bölümde tezin tanıtımı amaçlanmıştır.

Yöntem bölümünde derlenen fıkra metinlerinin tahlilinde yararlandığımız “Mizah Teorileri Kuramı” ve İşlevsel Halk Bilimi Yöntemi” hakkında araştırmacıların çalışmalarına yer verilmiştir. Çalışmamızın tahlilinin anlaşılabilir hale gelmesi hedeflenmiştir.

Bulgular bölümünde ise ilk önce çalışmaya başlamadan sahanın tespitinde yararlanılan araştırma alanı ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Bu başlık altında araştırma alanının tarihine, coğrafi yapısına, nüfus durumuna, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısına değinilmiştir. Yörüklerin yaşayış biçimlerinin bilinmesiyle derlenen fıkraların doğru anlaşılmasının mümkün olduğu düşünülmüştür. Yapılan literatür çalışmasında Hatay yöresi ile ilgili fıkra derleme çalışmasının yapılmadığı ve Yörüklerin fıkralarıyla ilgili yalnız bir tez çalışmasının yapıldığı görülmüştür, araştırmamızın değerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Kavramsal çerçevemizde fıkra ile ilgili kavramlara yer verilmiştir. Burada Hatay yöresi Yörüklerinin fıkraya “mavra, palavra ve dalga” dediklerinin tespiti aktarılmıştır. “Fıkra Anlatma Geleneğine Genel Bir Bakış” başlığı altında Türk fıkralarının genel özelliklerini aktarılmıştır. Fıkranın tanımına; fıkraların betimsel değerlendirilmesi konularına değinilmiştir. Türk fıkralarında yaratılan fıkra tiplerine ve bu tiplere neden ihtiyaç duyulduğu sorusu “Fıkra Tipi” başlığında cevaplanmıştır. Türk fıkralarının tasnif çalışmalarına ve çalışmamızda da esinlenen tasnife yine bu bölümde yer verilmiştir.

Bulgular bölümünde bir alt başlık olan “Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Biçim İçerik Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi” bölümünde fıkralar biçim ve içerik

olarak irdelenmiştir. İçerik olarak incelediğimizde derlenen fıkralar, itikatlarla, dini adet-merasimlerle ve din adamlarıyla ilgili fıkralar; idareci tabaka ile halk arasında geçen vakalarla ilgili fıkralar; aile ile ilgili fıkralar; doğruluk, dürüstlük, uyanıklık ve saflıkla ilgili fıkralar; misafirlik ile ilgili fıkralar; temizlik ve pislik ile ilgili fıkralar başlıkları altında konu bakımından tahlil edilmiştir. Türk halk edebiyatının fıkranın genel yapı ve dil üslup özelliklerinden farklı olarak derlenen fıkralardaki özelliklere değinilmiştir. Fıkralardaki ortak unsurlar tespit edilip, şahıslar; zaman; mekân; hayvanlar ve nesnel unsurlar başlıkları altında verilmiştir.

Derlenen fıkraları konu bakımından tahlil ettiğimizde; 6 fıkranın itikatlarla, dini adet, merasimlerle ve din adamlarıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Yörükler ile ilgili genel kanının inançları eksik bir toplum olmasına rağmen yapılan saha çalışmasındaki gözlem ve derlenen fıkralardan bu kanının yanlış olduğu saptanmıştır. Onların yaşam biçiminden kaynaklanan dini eksikliklerin onları dinsiz yapmayacağını görüşünde olup kaynak kişilerin verdiği bilgilerden her obada mutlaka bir imamın bulunması da bu düşüncemizi desteklemektedir.

İdareci tabaka ve halk arasında geçen vakalarla ilgili 9 fıkra derlenmiştir. Yörük halkı tarih boyunca idarecilerle sorun yaşamıştır. Bu sorun yaşam biçimleri içerisinde fıkralarına da yansımıştır. Derlenen fıkralarda özellikle yayla yolunda iken ormancı ve askerler ile sorun yaşandığı gözlenmiştir. Derlenen fıkra metinlerde askerlerle ilgili sorunlar da dile getirilmiştir. Bu fıkralarda geçen sorun Yörüklerin asker kaçağı olmasındandır. Konar göçer hayatta nüfusa kayıtları olmayan Yörükler, iskanlaştıktan sonra asker kaçağı durumuna düşmüşlerdir. Daha önceleri askere gitmek gibi bir zorunlulukları olmadığından, bu durum onları müşkil hale getirmiştir. Yörüğün sorun yaşadığı bir idareci de kaymakamdır. Bu sorun askerler ve ormancılarda olduğu gibi yayla zamanı çıkarılan zorluklarla ilgili değil, Yörük'ün cahil bulunmasından kaynaklanmıştır..Net olarak idareci tabakadan olmasa da işveren olması dolayısıyla çobanlar ve Molla İsmail'in arasında geçen fıkra da bu konu başlığı altında değerlendirilmiştir.

Yapılan tahlilde aile ile ilgili 10 fıkranın olduğu ve derlenen fıkralarda bu konuyla ilgili fıkraların sayısının en fazla olduğu görülmüştür. Türk toplumunun yapı taşı olan aile, Yörükler için de oldukça önemlidir. Erkeklerin birden fazla evlilik yaptıkları, çok çocuk sahibi oldukları hem gözlenmiş hem de derlenen fıkralardan tespit edilmiştir. Çoban tutmak yerine, ya evlenmişler ya da çocuk yapmışlardır. Kaynak kişiler bu durumdan bahsederken oldukça doğal karşılamışlardır. Yine kaynak kişilerden

öğrenilen ve fıkralarda da tespit edilen bir başka durum da Yörükler arasında bir kızla oğlanın birbirini görüp beğenmesi, sevmesi çok büyük ayıp sayılmasıdır. Genellikle birbirlerini görmeden, adlarını bile bilmeden büyükler aralarında anlaşıp söz keser. Söz kesildikten sonra nişanlılık döneminde bile kızla oğlanın birbirini görmesi imkânsızdır. Kızın veya erkeğin sevdiğine varması çok zordur. Yine bu sebeplerden kız kaçırma olayının da sıklıkla yaşandığını bilinmektedir. Derlenen fıkralarda aile bireylerinin birbiriyle ilişkisini konu alanlar da vardır. Bu fıkralar; Kayınbaba- gelin, kayınvalide- oğlan- gelin, baba-oğul, ana-oğul arasındaki ilişkiyi bize sunmaktadır. Şahısların arasında geçen yanlış anlaşılmalara, kırgınlıklar, kuşak farkı vb. durumları bize verir.

Doğruluk, dürüstlük, uyanıklık ve saflıkla ilgili derlenen fıkraların sayısı 6'dır. Yörükler genel olarak saf olarak bilinse de, derlediğimiz fıkralarda aslında oldukça uyanık oldukları görülmüştür. Yörüklerin saf oldukları düşüncesinin genel toplum hayatını değil, kendi yaşam tarzlarını bildiklerinden olduğu düşünülmektedir.

Derlenen fıkralardan misafirperverlikle ilgili olanların sayısı 5'tir. Yörükler misafiri seven bir toplumdur. Evlerinde sofralarında hep bir misafir olmasını isterler. Misafire özen gösterir, hürmet ederler. Bunların yanında misafirin tavırları da önemlidir. Misafirliğin süresi, misafirin yerini bilmesi vb. unsurlar Yörük ve misafir arasındaki ilişkiyi etkiler. Yoldan geçen, tanımadığı birini evine kabul etmek Yörüklere özgü bir misafirperverliktir. Yörüklerde evlenen kızın anasının evine sık sık gitmesi hoş karşılanmaz. Kız artık anasının evinde misafirdir. Tüm bu izlenimler derlenen fıkralardan edinilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere derlenen fıkralar Yörük toplumunun misafir ile ilgili düşüncelerini yansıtmaktadır.

Temizlik ve pislikle ilgili 1 fıkra derlenmiştir. Yörükler için genel kanı temizlikten anlamadıkları ve pis olduklarıdır. Bu kanı tamamen yanlıştır. Yörükler konargöçer yaşamlarında, öz bakımlarını yapmakta zorlanmışlardır ancak bu onların pis olduklarının göstergesi değildir. Çadırlarını her zaman dağdaki suların yakınına kurmuşlar ve temizliğe önem vermişlerdir. Özellikle hayvanlarının sağlığının korunması ve dini gereklilik olan gusül abdestinin alınması için temizlik önemlidir. Hatay yöresi Yörük fıkralarından derlediğimiz fıkralardan bu konuyla ilgili olan fıkroda genel kanının aksine temizliğe önem verildiği; hayvanların sağlığı ve gusül abdestinin gerekliliği vurgulanmıştır ve düşüncemizi desteklemiştir.

Derlenen Hatay yöresi Yörük fıkralarının yapı özelliklerine baktığımızda, kısa metinler olduğu görülmektedir. Bu kısalığa rağmen yoğun bir anlatımın varlığı söz konusudur. Az sözle çok şey anlatma özelliğini taşımaktadır. Tasvirlere az da olsa yer

verilmesine rağmen fıkradaki olay, dinleyicinin zihninde canlanır. Doğa ile iç içe yaşayan Yörüklerin fıkralarında tabiat ile hayvanlar büyük bir yer tutar. Bunun yanında Hatay yöresine ait mekânların (İskenderun, Amanos Dağları vb.) fıkralarda verilmesi de olayın dinleyicinin zihninde daha net bir şekilde canlanmasını sağlar.

Derlenen fıkralardaki, dil özellerine baktığımızda; açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmüştür. Hatay Yörüklerinin, yöre ağzının asimile olduğu düşünülmektedir. Bazı fıkralarda, Yörüklere özgü sözcükler kullanılmıştır. Fıkralardaki argo kullanımı dikkat çekmektedir. Argo kullanımının yanında küfürlü konuşmanın da yaygın olduğu görülmektedir. Yöre ağzının az kullanılmasının yanında, Yörüklerin yaşam biçimlerinden kaynaklanan “tuluk, ala çuval, çadır” gibi kelimelerin kullanılması onların sosyal hayatları hakkında fikirler vermektedir.

Hatay yöresi Yörük fıkralarında ortak unsurlardan şahıslar tespit edilmiştir. bu bağlamda 11 fıkra devlet adamı ve idarecileri; 3 fıkra din ile ilgili şahısları ve 19 fıkra halk tabasına mensup kişileri barındırmaktadır. Halk tabasına ait şahıslardan 7’si adı belli şahıslarken 12’si meslekleriyle anılmaktadır.

Zaman unsuruna baktığımızda, 22’sinin betimlemelerle belirtilen zaman olduğu; belirli bir zamanın yalnız bir fıkroda geçtiği; 8 fıkroda ise belirsiz geçen sürenin verildiği; dinden yararlanılarak verilen zamanın geçtiği 2 fikranın olduğu; göç ve yayla zamanını barındıran 4; savaş zamanının geçtiği 1 fıkra olduğu tespit edilmiştir.

Derlenen fıkralarda olayların geçtiği mekânlar belirli ve belirsiz mekânlar olarak iki gruba ayrılabilir. Belirsiz mekânların geçtiği 17 fıkra varken, belirli mekânların bulunduğu 11 fıkra metni bulunmaktadır. Belirli mekânlar bize Hatay yöresi Yörüklerinin yaşadıkları yerler hakkında fikir vermiştir.

Hayvanlar Hatay yöresi Yörük fıkralarındaki ortak unsurlardan biridir. Yörük kelimesinin sözlük karşılığında dahi, hayvan sözcüğü geçmektedir. Yörük ile hayvanlar ayrı düşünülemez. Hayvanların etinden, sütünden, derisinden, tüyünden yararlanılır. Yaşamları hayvanların rahat edeceği yerlerde geçirmeyi tercih etmişlerdir. Derlenen fıkralarda geçen hayvanları; küçükbaş ve büyükbaş, binek ve diğer hayvanlar olarak üç gruba ayrılabilir. Hayvan sözcüğünün karşılığı olarak “mal” da kullanılmıştır. İçerisinde küçükbaş ve büyükbaş hayvan adları bulunan 10; binek hayvanlarının geçtiği 8; diğer hayvanların olduğu 5 ve hayvan yerine kullanılan mal sözcüğünün geçtiği 4 fıkra derlenmiştir.

Nesnel unsurlara baktığımızda, yiyecek ve içeceklerin geçtiği 8; günlük hayatta kullanılan eşyaların bulunduğu 9 ve diğer nesnel unsurları barındıran 5 fıkra metni derlenmiştir.

“Mizah Teorileri Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili” başlığını taşıyan bölümde; derlenen fıkralar mizah teorileri bağlamında incelenmiştir. Mizah teorileri bağlamında incelediğimizde, bu teorilerden üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama teorileri, derlenen fıkraların tahliline uygun bulunmuştur.

Gülmenin üstünlük teorisi ile sağlandığı 7 fıkra derlenmiştir. Yörük tipinin hazır cevaplılığından kaynaklanan gülme üstünlük teorisiyle gerçekleşmiştir. Genellikle Yörükler cahil, bir şeyden anlamaz olarak toplumda bilinir. Fıkralarda Yörüklere bu gözle yaklaşılmış ancak asıl öyle davrananların cahil olduğu gözler önüne serilerek üstünlük sağlanmıştır.

Yörük fıkralarında gülme unsurunun uyumsuzluk teorisiyle de gerçekleşmiştir. Fıkroda anlatılan olayda geçen şahsın bakış açısından, herhangi bir konuda genel kanıya ters olmasından veya beklenmedik bir tepki vermesinden, dini yanlış yorumlamasından ve genel olarak hayatın olağan akışına aykırılığından uyumsuzluk kaynaklanmaktadır. Derlenen metinlerden uyumsuzluk teorisiyle gülmenin gerçekleştiği düşünülen fıkraların sayısı 8’dir.

Derlenen fıkralardan 5’inde gülme unsuru rahatlama teorisiyle olmuştur. Yaşanan bir olay karşısında dinleyici gerginlik hisseder ve rahatsızlık duyar. Fıkranın sonunda fıkradaki şahsın söylediği söz veya yaptığı davranış ile dinleyici gerginlik durumundan çıkıp rahatlar. Gerginlik sırasında biriken enerji de rahatlama ile gülme olarak ortaya çıkar. Bu rahatlamanın gerçekleştiği fıkralar ilgili bölümde açıklanmıştır.

“İşlevsel Halk Bilimi Kuramı Bağlamında Hatay Yöresi Yörük Fıkralarının Tahlili” başlığını taşıyan bölümde derlenen fıkralar işlevlerine göre sınıflandırılmıştır. İşlevsel halk bilim kuramı bağlamında inceleme yaptığımızda; eğlendirme, güldürme, hoşça vakit geçirme; değerlere, toplumsal kurallara ve törenlere destek verme; eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması; toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma; toplumsal eleştiri işlevlerine derlenen fıkraların hizmet ettiği görülmüştür.

Derlenen fıkra metinlerine baktığımızda, Hatay yöresi Yörüklerinin fıkrayı genellikle “eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme” işlevinde kullandıkları tespit edilmiştir. Zira 54 fıkranın 21’i bu işleve hizmet etmektedir. Fıkralardaki nüktenin çok açık bir şekilde verilmesi de güldürmenin ve eğlendirmenin nerede oluştuğunun tespitini kolaylaştırmıştır.

“Değerlere, toplumsal kurallara ve törenlere destek verme” işlevini yerine getiren 12 fıkra derlenmiştir. Fıkraların işlevlerine baktığımızda eğlendirme, güldürme ve hoşça vakit geçirme işlevinden sonra; değerlere, toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevinde verilen fıkra sayısının diğer işlevlere oranla fazla olduğu görülmektedir. Buradan hareketle araştırma konusu olan toplumun; değerlere ve toplumsal kurallara önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

“Eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması” işlevine hizmet eden 9 fıkra tespit edilmiştir. Fıkralar ait olduğu toplumun kültürüne uygun şekilde yaratılır. Bu sebeple fıkra, kültürü bir ayna gibi yansıtmaktadır. Konu olan işlev, Hatay yöresi Yörük fıkralarında eğitim ve kültürün aktarılması hususunda önemli bir yere sahiptir. Fıkralar icra edildikçe, dinleyicilere kültürel aktarım gerçekleşir. 9 fikranın çoğunlukla toplumun yaşam tarzına uygun olarak hayvancılık kültürünün aktarılması için anlatıldığı ortaya konulmuştur.

“Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma” işlevine sahip fıkra sayısı yalnız 3’tür. Saha çalışması sırasında da gözlemlediğimizi destekler nitelikte olan bu tespit doğrultusunda, Hatay yöresi Yörüklerinde toplumsal ve kişisel baskının yok denecek kadar az olduğu düşünülmüştür. Toplulukta kadın erkek ayrımının yapılmaması, herkese eşit davranılması ve kimsenin sözünü sakınmaması; bu işleve olan ihtiyacı azaltmıştır. Derlenen fıkralarda sayısal veri olarak en az bu işlev görülmektedir.

Fıkraların yaratılış amacı toplumda görülen aksaklıkları, eksiklikleri ya da herhangi bir konuda dile getirilmeyen sorunları, mizahi bir dille söylemektir. Yaratılış amacına uygun olarak, fıkralar toplumsal eleştiri işlevini üstlenmişlerdir. “Toplumsal eleştiri” işlevini yerine getiren 9 fıkra derlenmiştir. Bu işlevin özelliğini barındıran fıkralar, icracı tarafından dinleyiciyi uyarmak için anlatılır, mutlaka bir alt mesajı vardır. Bu işlevi barındıran fıkralarda verilmek istenen mesaj, ilgili bölümde açıklanmıştır.

Çalışmamızın bir diğer önemli bölümü “Hatay Yöresi Yörük Fıkralarında Kişiler” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde öncelikle Türk fıkralarında genel olarak bilinen ve derlenen fıkra metinlerinin başkarakteri olan Yörük tipine değinilmiştir. Elde edilen veriler ile derlediğimiz fıkralarda bulunan Yörük tipi karşılaştırılmıştır. Yörük tipinin; palavra atmayı sevmeleri, kişi ayrımı gözetmeden hazırcevaplı olma, lafını esirgememe, uyanık olma, temizliğe önem verme ve dini gereklilikleri yerine getirmeme özelliklerini taşıdığı tespit edilmiştir. Hatay yöresi Yörük fıkralarında bulunan diğer kişiler incelenmiştir. Bu kişiler azınlık kesime mensup Kürt, Ermeni, Alman; yöre halkı tarafından tanından Hayta ve gündelik fıkra kişileridir. Gündelik fıkra kişileri ise aile

fertleri ile alakalı kişiler; mariz ve kötü kişiler; sanat ve meslekleri temsil eden kişiler olarak üç gruba ayrılmıştır.

Fıkralar, Türk kültürünün bir parçasıdır. Türk halkının mizah anlayışını yansıtmalarının yanında ortamda anlatılarak hoş vakit geçirilmesini sağlamaktadır. Türk fıkra geleneğinin bir bütün haline gelebilmesi için Türk toplumunu oluşturan alanlarda derleme çalışmalarının yapılması önemlidir. Hatay yöresi Yörük fıkralarının derlenmesi ve incelenmesi, Türk fıkra geleneğinin bir bütün haline gelmesine katkıda bulunacaktır.

Hatay yöresi Yörük fıkralarının; konu, mizah teorileri, işlevsel halk bilimi yöntemi ve fıkra tipi bağlamında incelendiği bu çalışmanın Türk fıkra geleneğine katkı sağlaması ve bundan sonra fıkra ile ilgili yapılacak çalışmalara yol gösterici olması umulmaktadır.

METİNLER

DAVAR GİTTİ İŞ KALDI

1. Yörük'ün birinin iki yüz davarı varmış. Bakmış yetişemiyor evlenmiş. Bir zaman sonra davar üç yüz olmuş ikinci evliliğini yapmış; davar dört yüz olmuş üçüncüyü de almış. İlk evlendiği hanımı bu evliliklerden iş yükü azaldığı için şikayetçi değilmiş. Gel zaman git zaman adam davarların hepsini satmış, elinde üç kadın kalmış. İkinci hanımı damdan düşmüş ayağını kırmış, üçüncü hanımı bahçede düşmüş ayağını kırmış. Bu durum üzerine ilk hanım da içerlemiş ve demiş :

- Vah, zamanında davarlara bakarken rahat idi. Şimdi davarlar gitti avratlara bakmak yine bana kaldı.

KARA KEÇİNİN HAYRI

2. Yörük'ün biri yaylaya Göksun'a gitmiş. Koyunlarını ve keçilerini yaymaya başlamış. Bir bakmış keçiler olduğu gibi duruyor koyunlardan üç dört tanesi eksilmiş. Yörük'ün sürüsünü yaydığı yerin altı meğer uçurummuş. Koyundan biri atlayınca hepsi uçurumdan atlamış ve dört yüz koyun telef olmuş. Yörük bunun üzerine:

- Lan bir daha koyuna tövbe, ne varsa benim kara keçilerimde var, demiş.

BİRİ KÖR BİRİ TOPAL

3. Yörük adamın karısı ölünce onun üzerine iki kadın almış. Kadınlardan biri kör biri topal imiş. Sabah koyunun birine bir şey olmuş. Adam birine demiş "Kalk bak.". Gözü sıkıntılı olduğundan kadın kalkarken düşmüş. Diğerine "Hele sen kalk bak." demiş. O da topal olduğundan düşmüş. Adam bu durumun üzerine:

- E Abdullah, bir körle bir topal alırsan olacağı bu, demiş.

ATEŞ İMTİHANI

4. Yörük çocuğun biri tüfekte oynuyormuş, birden tüfek boşanmış. Sormuşlar kim yaptı kim yaptı diye, çocuk da "Ben yapmadım." demiş. Çocuğu hocanın yanına götürmüşler. Hoca demiş:

- Şimdi senin tırnağını kesip ateşe atacam, çıt ederse senin yaptığın anlaşılır.

Çocuğun tırnağını kesip ateşe atmışlar, çıt etmiş. Çocuk hemen itiraf etmiş:

- Ben idim vallahi, ben yaptım, demiş.

Hoca gülmüş:

- Aferin ama aklında bulunsun, ateşe neyi atsan çıt eder.

SUCUKÇUNUN KATIRI

5. Yörük'ün biri leblebi, şeker sucuğu satar, çerçilik yaparmış. Bu yüzden lakabı Sucukçu olmuş ama adam bu lakabı hiç sevmez her duyduğunda sinirlenirmiş. Bir gün çocuklarıyla bir lokantaya gitmiş. Çocuklardan biri garsonu tembihleyip "Babama Sucukçu dayı ne istersin, diye sor." demiş. Garson da çocuğun istediğini yapmış. Sucukçu lafını duyan adam:

-Ulan, Sucukçunun katırını var. Ananı siker ama babanın hatırı var, demiş.

Garson kıpkırmızı kesilmiş. Onun bu halini gören arkadaşları ne olduğunu sormuşlar.

Garson:

- Vallahi, anamı şey edecekti ama babamın hatırı varmış, demiş.

BİR GÖREMEDİM

6. Yörük büyükleri bir kızla bir oğlanı nişanlamışlar. Kızım babası çok pımpirikliymiş. Nişanlıyken bir kez damadına kızının yüzünü göstermemiş. Oğlanın canına tak etmiş, kızı görmek için kızın teyzesine haber göndermiş. Teyze de koyunu güderken gelini koyunların önüne koymuş, oğlan da uzaktan bakarmış. Tam kızı göreceken kız yüzünü dönermiş. Oğlan bir türlü yüzünü görememiş. Evlendikleri gece kızı sormuş:

- Yahu, adama bir baksana! Akıllı mıyım, deli miyim, manyak mıyım? Niye bir kez bakmadın?

Kız da hemen cevabını vermiş:

- Sen beni görene kadar, ben seni on sefer gördüm.

VERSEN DE VERMESEN DE

7. Yörük kızları yaylada iş yaparken aralarında oyun oynuyorlarmış. Tuluğu boyunlarına geçirip su, odun taşıyorlarmış. Odunları sırtlarına yüklemişler. Kızlardan biri " Kim önce yerden kalkarsa o sevdiğine varacak, kalkamayan varamayacak" demiş. Başlamışlar oyuna, kızlardan biri kalkamamış. Koşmuş gitmiş babasının yanına:

- Baba vallahi sevdiğime verirsen verirsin, vermezsene de ben kaçır varırım, demiş.

Öğretmenin biri Yörük çadırına misafir olmuş. Çadırdaki adamlardan birinin de kulağı ağır işitiyormuş. Öğretmen tanışmak için herkese tek tek adlarını sormuş; biri demiş Şevket, biri demiş Hasan, biri demiş Hüseyin... Sıra kulağı ağır işitene gelmiş. Öğretmen sormuş:

- Emmi senin adın ne?

Adam birden celallenip yerinden fırlamış:

- Ulan ben de senin ananı avradını sikeyim, demiş.

BOŞ ÇUVAL

8. Yörüğün birinden arkadaşı boş çuval istemiş. Yörük de "Ne yapacaksın?" diye sormuş. Adam "Lazım geldi." diye cevap verince, Yörük:

- Demek lazım, o zaman parasız vermem, demiş.

Adam:

- Yahu boş çuvala para mı istenir? deyince Yörük:

- İhtiyacın olunca kıymetlendi, çöp lazım olsa onu da parasız vermem, demiş.

ATAM AĞLIYOR

9. Yörük çocuğu okula başlamış. Yağmurun yağdığı bir gün birden ağlamaya başlayıp bahçeye koşmuş. Öğretmenler çocuğa bir şey oldu sanıp peşinden gitmişler. Bakmışlar ki çocuk hem ağlıyor hem de kıyafetiyle Atatürk büstünü siliyor. Öğretmenler " Ne yapıyorsun yavrum?" diye sormuşlar. Çocuk:

- Atam ağlıyor öğretmenim, onun gözlerini siliyorum, demiş.

YÖRÜK'ÜN MALI

10. Yörükler biz zaman Halep'te kışlamışlar. Halep'te karşılarına bir Kürt çıkmış. Kürt "Ben bu Yörüklerden mal çalarım." demiş. Yörükler de "Çalamazsın." demişler. Kürt "Eğer çalamazsam siz benim avradımı alın ama çalarsam ben sizin avratlarınızı alırım." demiş. Aradan zaman geçmiş. Bir gece Yörük'ün biri bakmış kendi koyununu keçisini Kürt çalmış gidiyor. Kürt giderken Yörük onu arkasından vurmuş. Ahali başına toplanmış, "Yahu ne ettin?" demişler. Yörük:

- Vurmasam hanımdan olacaktım, demiş.

DEVENİN ÇANI

11. Yörük'ün birinin devesinin çanı sürekli çalınıyormuş. Düşünmüş taşınmış, artık çalışmasın diye deveyi boynundan zincirlemiş. Hem çanı hem de deveyi güvene aldığını sanıp rahatça uyumuş. Sabah bir bakmış ki çanı çalmak için koskoca devenin boynunu kesmişler. Yörük içlerlemiş:

- Ulan, sadece çandan oluyorduk şimdi deveden de olduk, demiş.

ASKERLİK

12. Yörüklerden birinin oğlu ilk askere gidenmiş. Daha önceleri nüfus kayıtları olmadığından kimse askere gitmemiş. Oğlanın babası ağlamış etmiş, oğlan da "Yahu baba ne ağlarsın, ben askerliğe vatan görevi için gidiyorum." demiş. Oğlan bir zaman sonra askerden gelmiş, bakmış ki babası ağlamaktan kör olmuş. "Baba" demiş, "Ne bu kadar ağladın da kendini kör ettin?". Babası da:

- Oğlum sen gittin askere diye, sen benden kaçtın, demiş.

DÜŞTÜ ÖLDÜ GÖMDÜK

13. Yörük'ün biri kamyonculuk yapıyorlarmış. Kamyoncular arasında çok konuştuğu bilenen bir şoför varmış. Çok konuşan şoförün bir gün kaynanası ölmüş. Kaynanasının ölümünü üç saat anlatmış: Araba bulamamış, kefen bulamamış, kefeni bulmuş parasını bulamamış... Şoförler aralarında para toplayıp yemek yaptırmışlar. Yemeği yeseler de yemeseler de parasını verirlermiş. Yemek olmuş tam başlayacakken adama "Yahu senin kaynanan nasıl ölmüştü, bir anlat hele." demişler. Adam yine başlamış, anlatmış da anlatmış. Bu işin sonunda da sofradan aç kalkmış. Başka bir gün yine yemek için para toplanmış, yemek yapılmış. Adama yine sormuşlar:

- Yahu senin kaynanan nasıl öldü.

Yine aç kalmaktan korkan adam:

-Düştü, öldü, gömdük, demiş.

ONU DA SEN SÖYLE

14. Zamanın birinde bir padişah varmış. Padişah atını çok severmiş. Bir buyruğunda "Kim atın öldü derse, onun kellesini alırım." demiş. Bir gün at hastalanıp ölmüş. Kelleleri alınacağı için kimse söylemeye cesaret edememiş. Yörük'ün biri "Ben söylerim." deyip padişahın yanına gitmiş:

- Padişahım, senin atın yere uzanmış, gözlerini de kapatmış yatıyor, demiş.

Padişah da "Benim güzel atım öldü desene." deyince Yörük:

- E padişahım onu da sen söyle, demiş.

HAYTALARI TANIMAK

15. Yörük'ün birine sormuşlar:

-Haytaları tanır mısın, bilir misin?

Yörük de:

- Yok, tanışılığım yoktur ama belki malımızı çalmışlardır, demiş.

HİRSIZLIK MESLEKTİR

16. Yörükler Atık Yaylası'na çadır kurmuşlar. Çadırlarına kaymakam gelmiş, sohbe başlamışlar. Yörük'ün biri:

- Yörüklerden en cingarcısı, en dövüşçüsü Haytalar olur. Hırsızlık onlarda olur, kimseyle dövüşemezlerse birbirleriyle dövüşürler, demiş.

Çadırdaki Haytalardan biri bu söze alınmış:

- Tamam doğru söylüyorsun, Haytalarda onlar olur ama Haytalar sözünün eridir, yigittir. Size ben yigitliğini anlatayım, demiş.

Herkes anlat deyince sözüne başlamış:

-Hayta birinden borç alsın, gününde saatinde öder. Mesela sana dedi Cumartesi günü saat dörtte ödeyecem. Adamın parası yoksa gider başkasının koyununu çalar, akşamına satar, borcunu öder, demiş.

Çadırdakiler gülmeye başlamış. "Lan arkadaş, sen çalmak diyorsun, bunun neresi yigitlik?" demişler. Hayta:

- Çalmak normal, o bizim mesleğimizdir, demiş.

İNADIMDAN BASMADIM

17. Köyün birinde hırsızlık olmuş. Çevredekiler "Ne olursa bu Haytalardan olur." demiş. Şüpheli görünen biri kadı tarafından getirilmiş. Bahçedeki ayak izine bastırmak istemişler eğer basar da ayak izi uyarsa adam suçlu olacaktı. Adam izin sağına basmış, soluna basmış, yukarısına basmış, aşağısına basmış ama bir türlü üstüne basmamış. Kadı ve heyeti adam böyle yapınca onun suçlu olduğunu anlamışlar. Kadı dayanamayıp sormuş:

-Niye bizi bu kadar uğraştırdın, yordun? Niçin basmadım bu ize?

Adam da cevap olarak:

- İnat ettim ondan basmadım, demiş.

MODA

18. Yörük adamlardan birinin oğlu öğretmen olup Kozan'ın Kıran Yurdu Köyü'nde görev yapıyormuş. Aynı köyde görev yapan şehirli bir öğretmenle evlenmiş. Oğlan bir gün karısına "Hanım, babamın bir çadırına gidelim, kuzusunu yiyelim, ayranını içelim."

demiş. Hanımı da tamam deyince yola düşmüşler. Öğretmen hanım kayınbabasının yanına kolu bacağı açık gitmiş. Kayınbabası gelinini öyle görünce:

-Kızım sen ne böyle geldin, böyle her yerin açık, demiş.

Gelin:

- Baba, moda bu moda, demiş.

Kayınbaba bu laftan sonra bir sigara yakmış, üstünü başını çıkarmış, çıtırçıplak bacak bacak üstüne atıp oturmuş. Gelin korkmuş, bağırarak çocukları çağırılmış. Adam oğulları gelmiş. "Baba bu halin ne?" diye sormuşlar. Baba:

- Moda bu moda, demiş.

ORMANCI

19. Yörükler yayla yerlerine giderken Maraş'da ormancılar davacıları çevirmiş. 15-20 sürü her sürüde de üç yüz beş yüz davar varmış. Ormancıya şikayet olunca ormancı da onları Maraş sınırından almamış. Olayı duyan vali çözüm için gelip davacıların geçmesine izin vermiş. Yaşlı bir teyze yanına gelip:

- Ah oğlum, sen ne iyisin sen kimsin?, demiş.

"Ben valiyim." diye cevap verince, teyze de:

- Vah çocuğum, biraz daha okusaydın da ormancı olsaydın ya, demiş.

ŞEYTAN VE HAYTA

20. Şeytan bir gün duvarın arkasına saklanmış, bekliyormuş. Şeytan'a sormuşlar:

- Niye saklandın duvarın arkasına?

- Görmüyor musunuz, karşıdan Haytalar geliyor, demiş.

GAZİ YÖRÜK

21. Kıbrıs Savaşı zamanında Yörük'ün biri askerlik yapıyormuş. Savaşa katılıp geri köyüne dönmüş. Anasına:

- Ben gazi oldum ana, demiş.

Anası bakmış oğluna, bir yerinde bir şey yok:

-E oğlum sen gazi oldum da hiçbir yerinde yara bere yok, çizik yok, demiş.

Oğlan da hemen cevabını vermiş:

- E ana, herkes yaralanırsa, savaşı kim kazanacak?

O GERÇEK DE BU YALAN MI?

22. Adamın biri tarlasına fasulye ekmiş. Arkadaş ortamında anlatıyormuş:

- Benim fasulyeler sırik gibi oldu. Bir gece de topluyorum, aynı gece yine veriyor. İniyorum, çıkıyorum topluyorum bitmiyor, demiş.

Başka bir adam da bu lafın üzerine:

- Ben de derenin kenarına acur ekdim. Bir baktım ki benim acurlar karşı tarafta, köprü olmuş, demiş.

Bu duruma sinirlenen adam:

-Lan Ali öyle yalan olur mu?, deyince Ali:

- Ulan seninki doğru da benimki niye yalan oluyor, diye cevabını vermiş.

İMAMIN İNADI

23. Yörük'ün biri namaz falan bilmez, beynamazmış. Bir gün caminin önünden geçerken imamla karşılaşmış ve sohbe başlamışlar. İmam:

-Sen kimlerdensin?

- Ben Karalar'danım.

-Ben seni hiç görmedim.

-Nasıl görmezsin, ben seni hep görürüm imam efendi.

-Nasıl göreyim seni, camiye uğradığın mı var?

Yörük bu lafın üstüne oğluna "Oğlum sen sürünün yanında bekle, ben bir namaz kılıp geleyim." demiş.

İmam ile Yörük camiye girmişler. Namaz da yatsı namazıymış. Yörük kılmış da kılmış, selam verdikten sonra dışarı çıkmış. Namazın daha uzun süreceğini düşünüp oğluna:

- Bizim namaz işi imam ile inada bindi. Sen sığırları götür de, aç kalmasınlar, demiş.

KAYMAKAM VE YÖRÜK

24. Yörük adam köyün içinde eşiğiyle tarlasına eşya götürüyormuş. Kaymakam yoldan geçerken adamı görmüş. Şoförüne " Şu adamın yanına çek de biraz dalga geçelim." demiş. Kaymakam adamın yanına gelince arabanın camını indirmiş. Selamın Aleyküm, Aleyküm Selam diye konuşmaya başlamışlar. Kaymakam dalga geçmek için:

- Dayı, eşiği okula mı götürüyorsun?, demiş.

Yörük adam da bunun altında kalmaz:

- He, okula götürüyorum. Okursa kaymakam olur, okumazsa eşek olarak kalır, demiş.

MARAŞLI DEĞİLİM

25. Yörük dağdayken bir gün eşkıyalarla karşılaşır. Eşkılar Yörük'e sorar:

- Ne arıyorsun burada?

Yörük:

- Geçim davası, der.

Eşkılar yine sorar:

- Sen bizi gördün mü?

- Görmedim, diye cevaplar Yörük.

Eşkuya Yörük'e:

- Sana son bir soru, sonra seni salacağım. Maraşlı mısın?, der.

Yörük de "Yok Maraşlı değilim." deyince, Eşkuya:

- Eğer Maraşlı olsaydın götünü havaya dikerdim. Maraşlı olmadığından salıyorum, der.

(KK. 22).

BİTMEYEN MİSAFİRLİK

26. Yörük evine adamın biri gelmiş misafir gelmiş. Aradan 5 gün geçmiş adam gitmemiş, 15 gün geçmiş yine gitmemiş. Evim hanımı durumdan huysuzlanmış. Kocasına, "Bu adam ne zaman gidecek?" deyip duruyormuş. Kocas da karısını sakinleştirip, yakında gideceğini söylüyormuş. 25. günde misafir "Artık ben gideyim." demiş. Atlamış atına, tayını da yanına almış. Ev sahibi de ayıp olmasın diye "Yahu biraz kalsaydın." deyince adam:

- Tayımı nereye bağlayım, demiş.

Kafasına vuran ev sahibi:

- Dilime bağla dilime, diye cevabını vermiş. (KK.26).

BEBEK

27. Yoldan geçen adam gördüğü evin kapısını çalmış:

- Çok yorulduğum, bir gece burada misafir olayım, demiş.

Ev sahibi:

- Buyur kal ama bizim ev küçüktür. Bir odada biz yatıyoruz, diğerinde bebek yatıyor, sen hangisinde yatmak istersin?

Adam bebek gece ağlar düşüncesiyle salonda döşekte yatmak istemiş. Sabah olmuş, adam tulumbanın başında dünya güzeli bir kız görmüş, kıza vurulmuş. Varmış yanına:

- Güzel kız senin adın ne?, demiş.

Kız adını söyleyince adam yere çökmüş ağlamaya başlamış. Kızın adı Bebek'miş. (KK. 4).

ACI GELME TATLI GEL

28. Kızın biri evlenmiş anasının evine sürekli gidermiş. Anası da kızına her seferinde "Kızım, acı gelme tatlı gel." deyip duruyormuş. Anası öyle dedikçe kız da tatlı yapıp getiriyormuş. Kız yine bir gün tatlı yapıp anasına gitmiş. Anası yine "Kızım acı gelme tatlı gel." deyince kız dayanamayıp sormuş:

- Ana tatlı gel, tatlı gel deyip durursun. Her türlü tatlıyı yaptım, ne istersin sen?

Anası da demiş:

- Acı gelme kızım. Ayda gel, yılda gel, bir sefer gel, tatlı gel. (KK.14).

ÖTE BERİ

29. Yörük kadının bir oğlu bir gelini varmış. Oğlu ilk evlendiğinde anasına düşkünmüş. Gel zaman git zaman oğlan anasını itmeye başlayıp karısını kucaklamış. Yörük kadın bunun üzerine:

- Vay, memik veren öte gitsin, amcık veren beri gelsin, demiş. (KK. 44).

NASIL VURDUN?

30. Avcının biri arkadaşlarına av maceralarını anlatıyormuş. Avcı demiş:

- O gün geyiğe bir sıktım, arka ayağıyla boynuzundan vurdum.

Arkadaşları gülmüşler, "Böyle atma da olmaz, geyiğin ayağı nerede boynuzu nerede, nasıl vurdun?" deyince, Avcı:

- Arka ayağıyla boynuzunu kaşıyordu, öyle vurdum, demiş. (KK. 27).

NOKSAN AT

31. Yörük'tün biri atlarını, koyunlarını, keçilerini çobana emanet etmiş. Çoban bunları yaymaya başlamış. Malın sahibi adam çobanı kontrole atının üstüne gelmiş. Mallarını saymaya başlamış. Her seferinde bir at eksik çıkıyormuş. Çobana "Nerede bu at?" diye sorup onu dövüyormuş. Çoban tam cevap verecekken adam daha çok dövmeye başlamış. Çoban en son dayanamamış:

- Bre birinin üstüne biniyorsun, onu saymıyorsun, demiş.

AYDA AZZIĞIMA

32. Yayla zamanında bir aile çobansız kalmış. Malı gütmek de evin hanımına düşmüş. Kadının bir mal sahibinin bu haliyle dalga geçmiş:

- Çoban ne kadar para alıyorsun?, demiş.

Bu duruma sinirlenen kadın:

-Ayda azzığıma günde büzzüğüme. Beğenirsen sen de gel, demiş.

ORMANCININ İHANETİ

33. Yörük'ün birinin çadırına eşkıya gelmiş. Yörük de onlara bir şey yapmasın diye koyun kesmiş, yedirmiş, içirmiş. Eşkıya bunun üzerine:

- Yedim, içtim. Sizin buraya başka biri gelirse benim adımı verin size karışmazlar, demiş.

Aradan zaman geçmiş, bu sefer de çadıra bir ormancı gelmiş. Yörük yine yedirmiş, içirmiş. Ormancı da teşekkür edip gitmiş. Yörük "Yedirdik, içirdik. Daha bize dokunmaz, eşkıyalar bile dokunmuyor." diye düşerken ormancı çadırın arkasından dolanıp çadırın ipini kesmiş.

DENİZ ALTIN SİVRİSİNEK B*KU

34. Zamanın birinde Arsuz'da Ermeniler deniz kenarını Yörüklere bırakmışlar, "Alın burası sizin." demişler. Yörükler de "Dağdaki soğuk suyum bırakıp sivrisineğin içine gelmem." demiş. Bölgeye Ermeniler yerleşmiş, Yörükler de pınar başında soğuk su içip, tereyağını yiyip keyiflenmişler. Aradan 20 yıl kadar geçmiş. Deniz kenarı değerlenmiş. Yörük'ün biri dizlerini döve döve:

- Nerden bileyim denizin altın olup sivrisineğin de altın boku olacağını, demiş.

SİVRİSİNEKTEN ÖLÜNÜR

35. 1900'lü yıllarda Çukurova bölgesi bataklıkmış. Adana Ovası'ndan biri kız kaçırmış. Kızı mağara gibi bir yere götürmüş, geri kaçmasın diye de elini ayağını bağlamış. Oğlan köyüne koşmuş, varmış, amcasının yanına gitmiş. Amcasına "Kız kaçırdım amca, bana bir at ver onu filan yere götüreceğim." demiş. Amcası da "Oğlum tamam atı al ama o kız ölmüştür." deyince oğlan korkmuş, "Ne diye ölsün amca?" demiş. Amcası bunun üzerine:

- Oğlum, sen cenazeyi almaya gidiyorsun, o kızı çoktan sivrisinekler yemiştir, demiş.

MİNARESİZ KÖY

36. Adamın biri İskenderun'da bir köye gelmiş. Tanıdıkları adama civarı gezdirmek istemişler. Adam gezmiş gezmiş, dayanamamış sormuş:

- Yahu, bu köyde biye bir tane minare yok, demiş.

Yanındakiler de:

- Sen minare mi arıyorsun, kafanı kaldır Amanos Dağı'na bak. Orası Türkmen köyüdür. Bir minareyi orada görürsün, demiş.

KULA KULLUK EDİLMEZ

37. Öğretmenin biri öğrencilerine soru soruyormuş. Bu sorunun cevabını bir öğrenci cevaplayabilmiş. Öğretmen:

- Sen gel benimle çalış, bana yardım et, eşyalarımı topla. Ben de seni profesör yapacağım, demiş.

Öğrenci:

- Ben kimsenin kulu olmam. Kendi malımı güderim, başkasının malını taşımam, demiş.

AMCA YEĞEN

38. Yörüklerden birinin oğlu İskenderun'a gitmiş. Çocuğun parası bitince babasını aramış. Babası da:

- Bizim Yörüklerden filan kişi var, onun yanına git sana yardım eder, demiş.

Çocuk varmış, gitmiş adamın yanına:

- Sen benim amcammışsın, ben senin yeğenim. Bana para lazım, demiş.

Adam da duruma şaşırmış:

- Ya ben seni hayatımda ilk defa gördüm. Ne amcası ne yeğeni?

Bu lafa gücenen çocuk:

- Bilmez misin? Yörüklerde herkes amca, yeğen, emmi çocuğu, teyze çocuğudur, demiş.

EŞEĞİN B*KU

39. Yörük'ün biri güzel bir bahçelik bulmuş, eşeğine yeşil otları yedirmiş de yedirmiş. Eşegin karnı kocaman olmuş. Yörük, eşeği ve köpeği bir süre sonra yola koyulmuşlar. Yörük Amanos Dağı'nın eteklerinde yaşıyormuş. Dağa giderken murt ağaçlarından bir ses gelmiş. Köpek koşmuş, bakmış, kaçmış adamın kucağına. Murtlarım arasından bir yılan çıkmış, on on beş metre uzunluğunda. Eşek yılanı

görünce yediği otları adamın yüzüne sıçmış. Adam sövmüş, havaya iki el ateş açmış, demiş:

- Boka battık ama yine erkekliğime bok sürdürmem.

ÇOBANLARIN İMTİHANI

40. Molla İsmail hayvanlarına baksın diye bir çoban alacaktı. Üç çoban adayı gelmiş. Molla İsmail hanımına:

- Uzun yoldan geldiler. Bir sofraya at da sonra konuşuruz, demiş.

Kadın sofrayı hazırlamış, oturmuşlar yemişler. Yemek biter bitmez Molla İsmail, tek laf etmeden çoban olarak aralarından birini seçmiş. Duruma anlam veremeyen diğer iki çoban:

- Soru sormadın, ne yaparız bilmedin, nasıl seçtin?, demiş.

Molla İsmail:

- Çobanın işi çok olur, zamanı olmaz. Hanginiz yemeği hızlı yiyorsa onu seçtim, demiş.

YA GİDERSİN YA ÖLÜRSÜN

41. Yörük'ün biri asker kaçağıymış. Adamı ihbar etmişler, onbaşı onu askere götürmeye gelmiş. Adamın karısı onbaşıya yalvarmış:

- Benim kimsem yok, herifimi yakalamayın. Ne istiyorsanız yapalım, onu götürmeyin, demiş.

Onbaşı da "Bana iki hımız yağ getirirsen, yakalamam." demiş. Kadın istediklerini vermiş, göndermiş. Aradan üç ay geçmiş onbaşı yine istemiş, üç ay daha geçmiş yine istemiş. Bir üç ay sonra onbaşı gelmiş ama kadının elinde yağ kalmamış. Kadın çıkarıp dokuduğu ala çuvalını onbaşıya vermiş. Onbaşı da bunu kabul edip gitmiş. Adam gidince kadın kocasına dönmüş:

- Herif sana üç ay veriyorum. Ya sen gidersin askere ya da ben seni vururum, demiş.

NEMLİCAĞZIM NEMLİCAĞZIM

42. Kadının biri ileğini içeri koymuş, içinde çimmip şeyini temizliyormuş. Komşusu gelmiş, kapıyı açmış bakmış ki kadın çimiyor:

- Ben böyle eşek görmedim,

A***ka köşek görmedim,

Oturmuş kılanıyor,

Böyle temaşa görmedim, demiş.

Kadın da cevap olarak:

- Ne edeyim anam, nemlicağzım nemlicağzım, s*k görmemiş a*cıcağzım, demiş.

BİRİ VAR BİRİ YOK

43. Adamın biri her gün karısına "Akşamdan ekmek sula belki gece misafir gelir." diyormuş. Kadın da kocasını dinleyip ekmek sularmış. Bir gün olmuş, iki gün olmuş, bir ay olmuş. Gelen giden yokmuş. Kadın da bıkmış, usanmış "Bir gün yapmayayım, zaten gelen giden yok." diye düşünmüş. O gece misafir gelmiş, kocası ekmek istemiş. Kadın da:

- Ekmek var, su var misafir yok; ekmek yok su yok, misafir var, demiş.

BOŞ OL BOŞ OL BOŞ OL

44. Adamın biri evliymiş "Çoban almak yerine avrat alırım." diye düşünüp bir evlilik daha yapmış. Yeni hanımı Kürt'müş. Adam bakmış ki Kürt kızı gusül abdesti almıyor, çimerken sabunu ayağının altında dolaştırıyor. Adam sormuş:

- Yav, sen niye böyle çimiyorsun, böyle temizlik mi olur?, deyince

- Biz böyle yıkanırız, böyle temizleniriz, demiş kadın.

Adam bu lafin üstüne celallenmiş:

-Ulan Kürt, sen benim malımı hasta edersin, senin cenabetliğinden işimiz rast gitmez.

Sen babanın evine git, hadi boş ol boş ol boş ol, demiş.

NASIL KIRILDI

45. Göç zamanı yolda Yörük'ün devesinin ayağı kırılmış. Yoldan geçen diğer kervanlar adama sürekli "Nasıl kırıldı?" diye sorup duruyormuş. Adam en son sinirlenmiş, çevresinden çalı çırpı toplamış. Soran olduğunu, çalıyı kırıp:

- Aha böyle kırıldı, demeye başlamış.

KARABAŞÇAVUŞ

46. Zaman birinde bir Karabaşçavuş varmış. Bu adam çok zalimmiş. Yörükler yayla yolundayken her geçişte onların mallarına göz diker, kendine pay vermeyeni geçirmezmiş. Bu bir olmuş, iki olmuş, beş olmuş. Yörük'ün birinin canına tak etmiş. Karabaşçavuş'u görünce:

- Dur bekle ben sana payını verecem, demiş.

Oracıkta koyunun birini kesmiş, etini bırakmış, derisini almış gidiyormuş. Karabaşçavuş:

- Akılsız, eti bıraktın derisini aldın. Deri etten daha kıymetli mi olur?, diye sorunca:
- Sen ne bilin Karabaşçavuş, sen etini ye karnını doyur. Derinin kıymetini sen anlamayan ben bilirim, diye Yörük cevabını vermiş.

ASKER KAÇAĞININ OYUNU

47. Yörüklerden biri asker kaçağıymış. Yayla zamanı göç yolunda askerler onu yakalamasın diye kadın kılığına girmiş. Köprübaşı'nda karakolun önünde elinde kirmen eğirip kadın elbiseleriyle geçiyormuş. Askerlerden biri yanına gitmiş, bakmış. Dönmüş komutanına:

- Komutanım, bu kadın değil, erkek. Şunu bir karakola çekelim, demiş.

Komutan:

- Bırak gitsin, Yörük avradıyla bizim başımızı belaya sokma, diye cevap vermiş.

Bu olaydan sonra, her göç zamanı asker kaçağı Yörük kadın elbiseleriyle dolaşmaya başlamış.

KAYINBABA VE DAMAT

48. Askerden kaçan bir Yörük, damadıyla askere gitmek zorunda kalmış. Komutan adamla damadını yanına çağırılmış. Damada:

- Vur lan şu adama iki tane, demiş.

Damat duruma itiraz etmiş, yapamamış. Komutan:

- Vur lan, yoksa bölükteki tüm askerler sırayla sana patlatır, demiş.

Böyle deyince damat korkusundan kayınbabasına okkalı iki tokat atmış. Kayınbaba celallenmiş:

- Lan sana kız verenin anasını avradını sikeyim ben, demiş.

HAYTA OLMASAYDIN İYİYDİ

49. Yörük bir gün bir polisle tanışmış. Sohbet etmişler, gülmüşler, yemişler, içmişler. Yörük:

- Oğlum sen ne kadar iyisin, sen kimlerdensin?, diye sormuş.
- Amca ben Haytalardanım, diye cevap vermiş polis.

Yörük'ün canı sıkılmış, suratı düşmüş:

- Okumuşsun, polis olmuşsun. İyisin, hoşsun ama Hayta olunca beş kuruş etmezsin, demiş.

ÇALINTI MALIN SEVABI KİME GİDER

50. Haytalardan birinde bine yakın koyun keçi varmış. Kurban bayramı zamanında Hayta bir tane bile kurban kesmemiş. Çevresindekiler "Neden kesmiyorsun?" diye sormuşlar. Hayta:

- Kesecek malım yok, birini kessem sevabı sahibine gidecek, demiş.

ATEŞE İŞENMEZ

51. Yörük'ün biri çocukken ateşe işemiş. Bu olayı bilenler çocuğu kınamışlar. Çocuk büyümüş, evlenmiş, çocuğu olmuş ama hâlâ onu kınıyorlarmış. Adam en son dayanamamış:

- Sidikliğim bağlansaydı da ateşe işemeyeydim. Tövbe bir daha işersem tövbe, demiş.

NE YERSEN ONUN HUYUNU ALIRSIN

52. Dört yol'da veterinerin birine Alman bir müşteri gelmiş. Veterinerin yanında da Yörük ahababı varmış. Alman başlamış Türkleri karalamaya:

- Sizde özgürlük yok, demokrasi yok, kıskançlık var, eşleriniz istediği gibi giyinmiyor... Yörük duruma sinirlenmiş. Alman'a dönmüş:

- Bak hemşehrim, dünyadaki her mahluk, köpeği, kedisi, horozu, konuyu, keçisi... Dişisine başka bir erkeği yaklaştırmaz. Eşini korumayan bir havyan vardır o da domuzdur. Siz domuzun etini yedikçe onun gibi gavat olmuşsunuz, demiş.

BİR PUL BİN PUL

53. Adamın biri çadırını kurmuş, önünden kervanlar geçip duruyormuş. Kervancının biri yanına gelmiş, "Emmi sana bu deveyi satayım." demiş. Adam "Ne kadar?" diye sormuş. Kervancı da " Bir pul." demiş. Adam da "Yol almam." deyince, kervancı yoluna devam etmiş. Aradan bir sene geçmiş, yine adamın çadırına kervancı gelip deve satmak istemiş. Adam sormuş " Ne kadar?" diye, kervancı bu sefer "Bin pul." demiş. Adam deveyi satın almış. Kervancı duruma bir anlam veremeyip sormuş:

- Bir sene önce bir pula almadın, şimdi niye bin pula alıyorsun, demiş.

Adam gülümsemiş:

- Bak, parası olmayana bir pul bin pul görünür, parası olanın da gözüne bin bul gözükmez, demiş.

FOTOĞRAFLAR

Fıkra icrası sırasında KK.1 ve KK.6.

Yörük gelini ve Türkmen Beyi geleneksel kıyafetleri ile.

KK. 27'nin fıkra icrası sırasında çekilmiş bir görüntü.

KK. 18'in ve eşinin âşık kimliğini sergilerken bir görüntüsü.

KK. 20'nin fıkra icrası sırasında çekilmiş görüntüleri.

KK. 5 ve KK. 14'ün fıkra icrası sırasında çekilmiş görüntüleri.

Fıkra anlatımı sırasında KK. 29.

KK. 16 ile gerçekleştirilen mülakattan bir görüntü.

KK. 24'ün fıkra icrası sırasında görüntüleri.

KK. 25'in fıkra icra ederken çekilmiş görüntüleri.

KK. 3, KK. 9 VE KK. 10 ile.

KK. 19'un fıkra icrası ve kişilerin tepkisi.

KK. 21 ile Hassa'da bir bakkalda fıkra icrası sırasında.

KK. 28 fıkra icra ederken.

Hatay Yörük Avşar Türkmenleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nde.

Yörük kadınlarıyla Erzincan'da.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (“6698 sayılı Kanun”) uyarınca, bahsi geçen kaynak kişiler; veri sorumlusu olarak T.C. Çağ Üniversitesi Rektörlüğü bünyesinde mevcut bulunan Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü arşivlerinde kayıt altına alınmıştır.

KAYNAKÇA

- (y.y.). (1996). Akdeniz yöresi Türk toplulukları sosyo-kültürel yapısı (Yörükler). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Abalı, İ. (2016). Mizah teorileri bağlamında Yörük fıkraları. Motif akademi halkbilimi dergisi, 9(7), 113- 132.
- Abalı, İ. (2018). Yörük fıkralarında eski Türk inancı ve geleneklerinin izleri. Pamukkale üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi, 34, 147-153.
- Akalın, L.S. (1978). Edebiyat terimleri sözlüğü, Varlık Yayınları.
- Aksoy, E. (2011). Yörük ve Türkmenlerin sosyo-kültürel yapısı Kırıkkale Karakeçili aşireti örneği. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Artun, E. (1995). Yaşayan Adana Karatepli fıkraları. İpekyolu uluslararası halk edebiyatı sempozyumu bildirileri. Hagem yayınları, 19-57.
- Artun, E. (2011). Çukurova fıkra söyleme geleneğinde yerel fıkra tipi: Karakulah Hoca fıkraları. Karadeniz Dergisi, 9, 9-24.
- Artun, E. (2011). Çukurova halk kültüründe yerel fıkra tipi: Abdal fıkraları. Folklor Edebiyat, 17, 9-28.
- Artun, E. (2013). Çukurova yerel fıkra tiplerinin Türk fıkra anlatma geleneğindeki yeri. 8. Milletlerarası Türkoloji kongresi.
- Başyemez, F. (2019). Çokkültürlülük açısından Hatay sosyolojik bir yaklaşım. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Bayraktar, Z. (2010). Mizah teorileri ve mizah teorilerine göre Nasrettin Hoca fıkralarının tahlili. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi].
- Bayraktar, Z. (2017). Gülme kuramları bağlamında Nasreddin Hoca fıkraları üzerine bir değerlendirme.
- Baysal, B. (2019). Hayta Yörüklerinin folklorü (Antalya ili örneğinde). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi].
- Canpolat, M. (2002). Fıkra gülmece kuramları ve anlatım ortamı. Milli folklor, 55.
- Cin, F. (2004). Ceyhan Yörüklerinde halk kültürü araştırması. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Çabuk, H.H. (2008). Çukurova'da Yörükler. Ekrem Matbaası.
- Çek, S. & Öncül, K. (2017). Türk fıkra kültürü. Akçağ yayınları.

- Çelik, A. (2001). Tarih araştırmalarında sözlü kaynakların önemi ve fıkraların tarihini öğrenmek. Milli Folklor, 7, 79-86.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş. Akçağ Yayınları.
- Değer, Z. İ. (2015). Mersin fıkralarının bağlam merkezli halk bilimi kuramları açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi].
- Deveci, M. (2020). Hatay/Kırıkhan yörüklerinde halk bilimi unsurları. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi].
- Devellioğlu, F. (2015). Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat. Aydın Kitapevi.
- Dikbaş, A. (2018). Elazığ fıkraları ve fıkra tipleri (bağlam merkezli bir inceleme). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi].
- Doğaner, A. (2014). Çukurova bölgesi fıkra anlatma geleneğinde Yörük tipine bağlı fıkralar. Route educational & social science journal, 1, 127-143.
- Elçin, Ş. (1993). Halk edebiyatına giriş. Akçağ Yayınları.
- Ersöz, M. (1991). Yörükler. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Gökşen, C. (2017). Türk halk edebiyatında fıkra türü. Akçağ yayınları.
- Gözyayın, A. (1977). Türk fıkralarının tasnifi üzerine bazı düşünceler ve bir tasnif denemesi. Uluslararası Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk dili semineri bildirileri.
- Gündüz, A. (2010). Hatay Araştırmaları. Antakya Belediyesi Yayınları.
- Güncüz, D. (2005). Bölge ve yörelerle ilgili fıkra tipleri üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi].
- İncir, A. (2011). Mersin Yörüklerinde doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili inanışların mukayeseli araştırması. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi].
- Kabaklı, A. (2008). Türk edebiyatı, Türk edebiyatı vakfı yayınları, 1, 589.
- Karadağ, M. (2004). Türk halk edebiyatı anlatı türleri. Ürün Yayınları.
- Kılınç, N. (2010). Antalya yöresi Yörük fıkraları üzerine bir araştırma [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
- Sakaoğlu, S. (1977). Nasreddin Hoca fıkralarının motif yapısı. Türk folklor araştırmaları, 17(336), 8029-8031.
- Sakaoğlu, S. (1992). Türk fıkraları ve Nasreddin Hoca. Selçuk üniversitesi basımevi.
- Sakaoğlu, S. (1992). Türk fıkraları ve Nasreddin Hoca: Ağınlı fıkra tipi İbik Dayı. Selçuk Üniversitesi Basımevi.

- Sakaoğlu, S. (1995). Türk dünyası mahalli tipleriyle Anadolu fıkra tipleri arasındaki paralellikler. Selçuk üniversitesi fen edeniyat fakültesi edebiyat dergisi, 9(10), 267-288.
- Sakaoğlu, S. (2012). Türk halk edebiyatında ortak fıkra tipleri. İkinci Türk dünyası yazarlar kurultayı bildirileri.
- Sakaoğlu, S. (2013). Geleneksel fıkra - modern fıkra. Milli folklor, 25 (97), 70-75.
- Seyirci, M. (2000). Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri. Der Yayınları.
- Şan, F. (2019). Hatay'da dini- etnik çeşitlilik ve bu çeşitliliğin dile yansımaları. Motif akademi halkbilimi dergisi, 12(27), 704-715.
- Tarhan, E. (2019). Mizahta uyumsuzluk kuramı bağlamında Alpullu fıkraları. Motif uluslararası genç halknilimciler ve Türk dünyası kongresi bildiri kitabı, 308-322.
- Tarhan, E. (2020). Adana'da anlatılan fıkraların mizah teorileri, bağlam, işlev ve yapı açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Tekin, M. (2000). Hatay tarihi Osmanlı dönemi. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Uğureli, A. (2016). Mizahta uyumsuzluk kuramı bağlamında Kadırlılı ve Kozanlı fıkraları. Uluslararası genç akademisyenler kültür kongresi bildirileri.
- Ulla, J. (2011). 50'li yıllarda yörüklerin yayla hayatı. Kozan Belediyesi.
- Usta, M. (2015). Nasrettin Hoca tipi ve fıkralarının oluşumunun bağlam merkezli halk bilim yöntemleri açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi].
- Yıldırım, D. (1999). Türk edebiyatında Bektaşî fıkraları. Akçağ yayınları.
- Yılmaz, G. (2019). Gülme kuramları bağlamında Kazak Tatar fıkraları. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].

İNTERNET KAYNAKLARI

(y.y.), (t.y.). Domuzun İslamiyetteki yeri nedir?.
<https://www.sabah.com.tr/sozluk/islamiyet/domuzun-islamiyette-ki-yeri-nedir>. Erişim Tarihi: 15.11.2021.

Antakya ticaret borsası, (t.y.). Ekonomik ve coğrafi yapı.
<http://www.antakyatb.gov.tr/AntakyaTanitim/EkonomikveCografiYapi/tabid/4251/Default.aspx>. Erişim Tarihi: 15.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Tarihsel süreç içinde Hatay'da kültür ve uygarlık.
http://www.hatay.gov.tr/tarihsel-surec-icinde-hatay#tab_tarihsel-surec-icinde-hatayda-kultur-ve-uygarlik. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Antakya Medeniyetler Korosu.
<http://www.hatay.gov.tr/antakya-medeniyetler-korosu>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Ben sen o yok biz varız. <http://www.hatay.gov.tr/ben-sen-yok-biz-variz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Dil folklor ve gelenek. <http://www.hatay.gov.tr/dil-folklor-ve-gelenekler>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). İlçelerimiz. <http://www.hatay.gov.tr/ilcelerimiz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Nüfus ve dağılımı. <http://www.hatay.gov.tr/nufus-ve-dagilimi>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Şehrimiz. <http://www.hatay.gov.tr/sehrimiz>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Tarihçe. <http://www.hatay.gov.tr/tarihce>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

T.C. Hatay valiliği, (t.y.). Tarihsel süreç içinde Hatay.
<http://www.hatay.gov.tr/tarihselsurecicindehatay#:~:text=Hatay%20T%C3%BCrkiye%C2%B4nin%20en,Akat%20beyli%4%9Fi%20ve%20M.%C3%96.&text=300%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20Antakya%0kurulmu%C5%9F%20ve%20kent%20h%C4%B1zla%20geli%C5%9Fmi%C5%9Ftir>. Erişim Tarihi: 13.01.2021.

Türkiye istatistik kurumu, (t.y.). Hatay Nüfusu. <https://cip.tuik.gov.tr/?il=31>. Erişim Tarihi: 15.01.2021.

Akel, H. (2020). Türklerde Ateş Kültü.
<https://www.baltadergi.com/deneme/turklerde-ates-kultu/>. Erişim Tarihi: 13.11.2021.

Bozkurt, N. (1994). Deri. <https://islamansiklopedisi.org.tr/deri>. Erişim Tarihi: 13.11.2021.

EKLER

Ek A. Çağ Üniv. Tez Anket İzin İstek Formu

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZNİ / ETİK KURULU İZNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Sermin KÖZ
ÖĞRENCİ NO	201911007
TEL. NO.	
E - MİL	
ANA BİLİM DALI	Türk Dili ve Edebiyatı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2020/ 2021 - GÜZ / BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Çalışmanın konusu Hatay'da yaşayan Yörük halkının fıkralarının derlenmesi ve elde edilen verilerin biçim içerik dil ve üslup açısından değerlendirilip, mizah teorileri ve işlevsel halk bilimi kuramı bağlamında tahlili oluşturmaktadır.
TEZİN AMACI	Çalışmanın amacı; gülmeyi ve eğlenmeyi seven bir toplum olan Yörüklerin, edebi
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Sözlü ve elektronik kültür ortamında karşımıza çıkan fıkralar, günlük yaşamı konu edinmiş, farklı işlevlere hizmet etmiş düz yazı biçimindeki bir anlatı türüdür.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	Araştırma yapılacak sektör bulunmamaktadır.
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	İzin alınacak kurum bulunmamaktadır.
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	İzin alınacak kurum bulunmamaktadır.
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI	Çalışmada halkbilimi verilerinin elde edilmesinde kullanılan alan araştırması yöntemi
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1)Hatay Yöresi Yörük Fıkraları Tez Çalışması Soruları (1) Sayfa

ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Sermin KÖZ	ÖĞRENCİNİN İMZASI: TARİH: 11 / 04/ 2021			
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU				
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.				
2. Anılan konu Türk Dili ve Edebiyatı faaliyet alanı içerisine girmektedir.				
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI	A.B.D. BAŞKANININ ONAYI	
Adı - Soyadı: Begüm KURT	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Murat KOÇ	Adı - Soyadı: Sevin ALİL ARSLAN	
Unvanı : Dr. Öğr. Üyesi	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	
Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.	İmzası:	Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.	Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.	
..... / / 20.....	 / / 20.....	 / / 20.....	 / / 20.....	
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER				
Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.
Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.	Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.	Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.	Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.	Evrak Aslı Enstitü müdürlüğünde Islak İmzalıdır.
..... / / 20.....	 / / 20.....	... / / 20.....	 / / 20.....	... / / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE		Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, / / 20..... - / / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi tarafımızca uygundur.		
OY ÇOKLUĞU İLE				
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRÜNE ONAYLATILARAK ENSTİTÜ SEKRETERLİĞİNE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA YAZININ PUNTOSU İSE 12 (ON İKİ) PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILARAK ÇIKTI ALINACAKTIR.				

Ek B. Çağ. Ün. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Tarih:.....

**ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ETİK KURULU**

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu formun amacı katılmanız rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Bukapsamda "Hatay Yöresi Yörük Fıkraları "başlıklı araştırma "Sermin Köz" tarafından **gönüllü katılımcılarla** yürütülmektedir. Araştırma sırasında sizden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya **katılmama** hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan **çıkabilirsiniz**. Bu formu onaylamanız, **araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** anlamına gelecektir.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı:.....

Araştırmanın Nedeni:

Süresi:.....

Araştırmanın Yürütüleceği Yer:.....

Çalışmaya Katılım Onayı:

Katılmam beklenen çalışmanın amacını, nedenini, katılmam gereken süreyi ve yeri ile ilgili bilgileri okudum ve gönüllü olarak çalışma süresince üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma ile ilgili ayrıntılı açıklamalar yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunuldu. Bu çalışma ile ilgili faydalar ve riskler ile ilgili bilgilendirildim.

Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Islak imzası ile***)

Adı-Soyadı:

İmzası**;

Araştırmacının

Adı-Soyadı:

e-posta:

İmzası:

Ek C. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Tez Etik Anket İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2200002862
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

14.04.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.
İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan **Sermin Köz** isimli öğrencimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 1 Adet öğrenciye ait tez evrakı listesi.

Ek D. Çağ Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2200003031
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

20.04.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 11.04.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200002702 sayılı yazınız.
b) 14.04.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200002862 sayılı yazınız.
c) 13.04.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200002812 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen Mehmet Öztuğ, Semra Kız ve Selin Şengül Kösemen isimli öğrencilerimizin tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

Ek E. Hatay Yöresi Yörük Fıkraları Tez Çalışması Soruları

1. Adınız, soyadınız?
2. Doğum tarihiniz ve yeriniz?
3. Eğitim durumunuz?
4. Yaşadığınız yer?
5. Çevrede bir fıkra anlatma geleneğinden bahsedilir mi?
6. Fıkralar genellikle eğlence aracı olarak mı anlatılır yoksa konuşma sırasında mı anlatılır?
7. Çocuklara anlatılan fıkralar ne tür fıkralardır ve anlatılma maksatları nedir?
8. Eğlence olarak anlatılan fıkralar ne tür fıkralardır?
9. Belirli yaş gruplarına göre bir dağıtım yapılabilir mi? Hangi yaşlarda ne tür fıkralar anlatılmaktadır?
10. Fıkrayı anlatan, anlattığı fıkrayı nerede, ne zaman kimden öğrenmiştir?
11. Bilinen fıkralardan fıkra anlatılır mı?
12. Yabancılarla ilgili fıkralar anlatılıyor mu?
13. Mesleklerle ilgili fıkralar anlatılıyor mu?
14. Çocukken size fıkra anlatılır mıydı?
15. Fıkra anlatma zamanı var mı?
16. Çocukken anlatılan fıkralardan aklınızda kalan var mı?
17. Fıkralara başka isimler verilir mi?
18. Bir şeyi öğütlemek için fıkra anlatılır mı?
19. Düğün, bayram gibi kutlamalarda fıkra anlatılır mı?
20. Aileniz içinde ya da akrabalarınızda fıkra anlatma geleneğini sürdüren var mı?